ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ

YVES BOT

της 11ης Σεπτεμβρίου 2007 [1]

1. «Κύριε Πρόεδρε, Κύριοι Δικαστές,

Η υπόθεση που μας απασχολεί σήμερα αφορά την εφαρμογή των διατάξεων που η Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα [2] αφιερώνει στις ενισχύσεις. […]

[…]

[…] αυτό που έχει σημασία […] είναι να επιλυθεί το πρόβλημα της συστηματικής οριοθετήσεως μεταξύ, αφενός, των απαγορεύσεων του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, [ΑΧ], και, αφετέρου, των διατάξεων του άρθρου 67 [ΑΧ]. Πρόκειται για ένα πρόβλημα του οποίου τη λύση, δεν το αγνοείτε, κύριοι δικαστές, οι ερμηνευτές της Συνθήκης ΕΚΑΧ αναζήτησαν προ πολλού. […]

[…]» [3]

2. Όπως το είχε ήδη πράξει, πριν από αυτόν, ο γενικός εισαγγελέας Lagrange στις προτάσεις που ανέπτυξε στις 5 Νοεμβρίου 1960 στην υπόθεση De Gezamenlijke Steenkolenmijnen in Limburg κατά Ανωτάτης Αρχής [4], ο γενικός εισαγγελέας Roemer εφιστά την προσοχή του Δικαστηρίου στο ακανθώδες ζήτημα της οριοθετήσεως των αντιστοίχων πεδίων εφαρμογής των άρθρων 4 ΕΚΑΧ και 67 ΕΚΑΧ.

3. Το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ θεσπίζει κατ' αρχήν απαγόρευση των κρατικών ενισχύσεων

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

2 — Η Συνθήκη ΕΚΑΧ υπογράφηκε στο Παρίσι, στις 18 Απριλίου 1951, από το Βασίλειο του Βελγίου, την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, τη Γαλλική Δημοκρατία, την Ιταλική Δημοκρατία, το Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου και το Βασίλειο των Κάτω Χωρών. Η Συνθήκη αυτή τέθηκε σε ισχύ στις 23 Ιουλίου 1952 και συνήφθη για διάρκεια 50 ετών. Η ισχύς της έληξε στις 23 Ιουλίου 2002.

3 — Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Roemer της 10ης Ιουνίου 1971 στην υπόθεση που κατέληξε στην απόφαση της 6ης Ιουλίου 1971, 59/70, Κάτω Χώρες κατά Επιτροπής (Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 883).

4 — Απόφαση της 23ης Φεβρουαρίου 1961, 30/59 (Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 547).

που χορηγούνται στις επιχειρήσεις άνθρακα και χάλυβα. Όσον αφορά το άρθρο 67 ΑΧ, τείνει να προλάβει τις στρεβλώσεις του ανταγωνισμού τις οποίες θα μπορούσαν να προκαλέσουν ορισμένες πολιτικές των κρατών μελών.

4. Στην υπό κρίση υπόθεση, το Δικαστήριο καλείται εκ νέου να αποφανθεί επί του περιεχομένου και της δυνατότητας εφαρμογής εκάστης εκ των δύο αυτών διατάξεων. Μολονότι το νομικό αυτό ζήτημα συζητείται από μακρού χρόνου, το Δικαστήριο δεν το έχει, κατ' εμέ, επιλύσει ποτέ ρητώς.

5. Στην υπό κρίση διαφορά, το ζήτημα αντικατοπτρίζει δύο δυσχέρειες τις οποίες αντιμετώπισαν οι ιδρυτές της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (στο εξής: ΕΚΑΧ) κατά τη θέσπιση και τη θέση σε εφαρμογή ενός ιδιαίτερου καθεστώτος ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων.

6. Η πρώτη αντλείται από τη θεμελιωδώς δυναμική φύση της κοινής αγοράς που καθιερώνει η Συνθήκη ΕΚΑΧ. Πράγματι, η κατ' αρχήν απαγόρευση των κρατικών ενισχύσεων, την οποία προβλέπει το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ, χρειάστηκε να προσαρμοστεί στις ανάγκες μιας πολιτικής που έπρεπε πρωτίστως να αντιμετωπίσει τα διαρθρωτικά προβλήματα της οικονομίας των βιομηχανιών άνθρακα και χάλυβα. Προς τον σκοπό αυτόν, η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων εξέδωσε πλείονες κώδικες ενισχύσεων προς τη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα [5].

7. Η δεύτερη δυσχέρεια συνδέεται με τη μερική ολοκλήρωση που πραγματοποιεί η Συνθήκη ΕΚΑΧ. Με την υπογραφή της, τα κράτη μέλη εγκατέλειψαν τις αρμοδιότητές τους σχετικά με την ίδρυση και τη λειτουργία της αγοράς άνθρακα και χάλυβα, αλλά διατήρησαν την ευθύνη της γενικής οικονομικής πολιτικής τους. Το άρθρο 67 ΑΧ παρείχε, πράγματι, τη δυνατότητα προβλέψεως συντονισμού μεταξύ των διαφορετικών αυτών πολιτικών, προκειμένου να προστατευθεί η κοινή αγορά από όλες τις στρεβλώσεις του ανταγωνισμού. Η γέννηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) [6], στις 25 Μαρτίου 1957, άλλαξε, πάντως, τα δεδομένα. Η ίδρυση της νέας αυτής Κοινότητας έθεσε το ζήτημα της συνυπάρξεως των δύο αυτών εννόμων τάξεων, της ΕΚΑΧ και της ΕΚ, και το ζήτημα του συντονισμού των συστημάτων τους ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων.

8. Η παρούσα διαφορά θέτει και ένα άλλο ζήτημα, πιο εγκάρσιο, εφόσον υπερβαίνει τις διακρίσεις μεταξύ των καθεστώτων ΕΚΑΧ και ΕΚ ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων. Το πρόβλημα συνδέεται με την τήρηση των αρχών της ασφάλειας δικαίου και της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνη, εφόσον η Επιτροπή υποχρεώνει τις

5 — Στην ανάλυση που θα ακολουθήσει, θα διευκρινίσω τι ακριβώς συνιστά κώδικα ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα.

6 — Νυν Ευρωπαϊκή Κοινότητα (ΕΚ) κατόπιν της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

εθνικές αρχές να ανακτήσουν τις ενισχύσεις οι οποίες χορηγήθηκαν παρανόμως σε επιχείρηση.

9. Στην υπό κρίση υπόθεση, οι γερμανικές αρχές θέσπισαν, στις 5 Αυγούστου 1971, νόμο για την προώθηση της ανάπτυξης της ζώνης κατά μήκος των συνόρων με την πρώην Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας και την πρώην Δημοκρατία της Τσεχοσλοβακίας (στο εξής: Zonenrandgebiet) [7]. Ο νόμος αυτός προέβλεπε φορολογικά κίνητρα υπέρ των επενδύσεων που πραγματοποιούν οι επιχειρήσεις στις περιοχές που βρίσκονται στη ζώνη αυτή. Ο εν λόγω νόμος, καθώς και οι διαδοχικές τροποποιήσεις του, εγκρίθηκαν από την Επιτροπή βάσει των άρθρων 87 ΕΚ και 88 ΕΚ.

10. Η χαλυβουργική επιχείρηση Salzgitter AG — Stahl und Technologie [8] έλαβε έκτακτες αποσβέσεις και αφορολόγητα αποθεματικά βάσει του ZRFG [9]. Με την απόφαση 2000/797/ΕΚΑΧ [10], η Επιτροπή έκρινε ότι οι επίδικες ενισχύσεις συνιστούσαν κρατικές ενισχύσεις ασυμβίβαστες προς την κοινή αγορά άνθρακα και χάλυβα (άρθρο πρώτο) και αξίωσε από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας να ανακτήσει τις παρανόμως χορηγηθείσες στη Salzgitter ενισχύσεις (άρθρα 2 και 3) .

11. Κατά της ως άνω αποφάσεως η Salzgitter άσκησε προσφυγή ακυρώσεως ενώπιον του Πρωτοδικείου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Με την απόφαση που εξέδωσε την 1η Ιουλίου 2004, Salzgitter κατά Επιτροπής [11], το Πρωτοδικείο ακύρωσε εν μέρει την επίδικη απόφαση, κρίνοντας ότι η Επιτροπή δεν μπορούσε, άλλως παραβίαζε την αρχή της ασφάλειας δικαίου, να ζητήσει την ανάκτηση των ενισχύσεων που χορηγήθηκαν στη δικαιούχο επιχείρηση.

12. Η απόφαση αυτή αποτελεί εν προκειμένω το αντικείμενο δύο αναιρέσεων.

13. Η κύρια αναίρεση ασκείται από την Επιτροπή και σκοπεί στην εξαφάνιση της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως καθόσον με αυτήν ακυρώθηκαν οι διατάξεις της επίδικης αποφάσεως σχετικά με την ανάκτηση των υπό κρίση ενισχύσεων. Θέτει, ιδίως, τρία ζητήματα.

14. Το πρώτο αφορά τη σαφήνεια του εφαρμοστέου νομικού πλαισίου και, ιδίως, της υποχρεώσεως κοινοποιήσεως των ενισχύσεων αυτών.

7 — Zonenrandförderungsgesetz, στο εξής: ZRFG.

8 — Στο εξής: Salzgitter ή δικαιούχος επιχείρηση.

9 — Στο εξής: επίδικες ενισχύσεις ή επίμαχες ενισχύσεις.

10 — Απόφαση της 28ης Ιουνίου 2000 σχετικά με την κρατική ενίσχυση την οποία χορήγησε η Γερμανία στις εταιρίες Salzgitter AG, Preussag Stahl AG και στις θυγατρικές του κλάδου χαλυβουργίας του εν λόγω ομίλου, νυν Salzgitter AG — Stahl und Technologie (SAG) (ΕΕ L 323, σ. 5, στο εξής: επίδικη απόφαση).

11 — Τ-308/00 (Συλλογή 2004, σ. II-1933, στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση).

15. Το δεύτερο αφορά τη συμπεριφορά που υιοθέτησε η Επιτροπή στο πλαίσιο της αποστολής ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων. Το ζήτημα είναι κατά πόσον το όργανο αυτό παρέβη, κατά την άσκηση των διοικητικών του αρμοδιοτήτων, το καθήκον επιμέλειας που υπέχει καθόσον δεν διαπίστωσε, κατά την εξέταση των εγγράφων που κοινοποίησε η δικαιούχος επιχείρηση, την έλλειψη κοινοποιήσεως των επίμαχων ενισχύσεων και δεν προέβη σε καμία σχετική ενέργεια.

16. Το τρίτο ζήτημα αφορά την τήρηση των αρχών της ασφάλειας δικαίου και της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, εφόσον η Επιτροπή αξιώνει την ανάκτηση παρανόμως χορηγηθεισών κρατικών ενισχύσεων. Το ερώτημα είναι αν, υπό τις ειδικές συνθήκες της συγκεκριμένης περιπτώσεως τις οποίες επισήμανε το Πρωτοδικείο, η Επιτροπή μπορούσε νομίμως να ζητήσει την ανάκτηση των επίμαχων ενισχύσεων χωρίς να παραβιάζει την αρχή της ασφάλειας δικαίου. Το Δικαστήριο πρέπει, μεταξύ άλλων, να αποφανθεί ως προς το αν οι πράξεις ή η συμπεριφορά της Επιτροπής θεμελίωσαν, όσον αφορά τη δικαιούχο της ενισχύσεως επιχείρηση, δικαιολογημένη εμπιστοσύνη ικανή να εμποδίσει την Επιτροπή να αξιώσει από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας να διατάξει την ανάκτηση των ενισχύσεων και από τη Salzgitter να τις επιστρέψει.

17. Η ανταναίρεση ασκείται από τη Salzgitter και σκοπεί στην εξαφάνιση της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως καθόσον απέρριψε τους λόγους ακυρώσεως σχετικά με τον χαρακτηρισμό των επίμαχων ενισχύσεων και τη συμβατότητά τους προς την κοινή αγορά. Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας παρεμβαίνει προς στήριξη αυτής της ανταναιρέσεως.

18. Στο πλαίσιο της εν λόγω ανταναιρέσεως, η Salzgitter αμφισβητεί την ορθότητα της αναλύσεως του Πρωτοδικείου ως προς το περιεχόμενο και τη δυνατότητα εφαρμογής των άρθρων 4 ΑΧ και 67 ΑΧ. Το Δικαστήριο ερωτάται, ιδίως, ως προς το αν το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ έχει εφαρμογή σε ενίσχυση που χορηγείται σε επιχείρηση της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα όταν αυτή εντάσσεται στο πλαίσιο γενικού καθεστώτος ενισχύσεων που εγκρίθηκε προηγουμένως από την Επιτροπή βάσει της Συνθήκης ΕΚ ή αν η εκτέλεση του μέτρου αυτού εμπίπτει στο άρθρο 67 ΑΧ.

19. Με τις προτάσεις αυτές θα προτείνω, πρώτον, την απόρριψη της ανταναιρέσεως της Salzgitter. Θα εξηγήσω γιατί το Πρωτοδικείο ουδόλως υπέπεσε, κατ' εμέ, σε πλάνη περί το δίκαιο, αφενός, κρίνοντας ότι η Επιτροπή μπορούσε νομίμως να στηριχθεί στο άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ για να κρίνει τις επίμαχες ενισχύσεις συμβατές προς την κοινή αγορά άνθρακα και χάλυβα και, αφετέρου, θεωρώντας ότι η Επιτροπή είχε εκπληρώσει στο ακέραιο την υποχρέωση αιτιολογήσεως στο πλαίσιο της επίδικης αποφάσεως.

20. Δεύτερον, θα προτείνω στο Δικαστήριο να δεχθεί την κύρια αναίρεση που άσκησε η Επιτροπή. Πράγματι, στις αναλύσεις που ακολουθούν θα ισχυριστώ ότι το

Πρωτοδικείο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο καθόσον έκρινε ότι η υποχρέωση κοινοποιήσεως των επίμαχων ενισχύσεων δεν ενέπιπτε σαφώς στο εφαρμοστέο νομικό πλαίσιο. Θα εξηγήσω γιατί θεωρώ ότι η υποχρέωση αυτή ήταν σαφής και άνευ επιφυλάξεων και γιατί η επίδικη απόφαση, καθόσον επέβαλλε την ανάκτηση των επίμαχων ενισχύσεων δεν παραβίαζε ούτε την αρχή της ασφάλειας δικαίου ούτε της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης της δικαιούχου επιχειρήσεως.

21. Λαμβανομένων υπόψη των στοιχείων αυτών, θα εκθέσω στο Δικαστήριο τις συνέπειες που πρέπει να αντλήσει από την εν λόγω πλάνη περί το δίκαιο στην υπό κρίση υπόθεση.

I — Το νομικό πλαίσιο

22. Η Συνθήκη ΕΚΑΧ απαγορεύει, κατ' αρχήν, τις κρατικές ενισχύσεις στις επιχειρήσεις της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα. Στο άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ορίζει ότι θεωρούνται ότι δεν συμβιβάζονται με την κοινή αγορά άνθρακα και χάλυβα και, κατά συνέπεια, καταργούνται και απαγορεύονται εντός της Κοινότητος, σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται στην εν λόγω Συνθήκη «οι επιδοτήσεις ή ενισχύσεις που χορηγούνται από τα κράτη μέλη ή οι ειδικές επιβαρύνσεις που επιβάλλονται από αυτά, υπό οποιαδήποτε μορφή».

23. Το άρθρο 67 ΑΧ ορίζει τα εξής:

«1. Κάθε μέτρο κράτους μέλους, το οποίο δύναται να έχει αισθητή επίπτωση επί των όρων του ανταγωνισμού στις βιομηχανίες άνθρακα και χάλυβα, πρέπει να φέρεται σε γνώση της Ανωτάτης Αρχής από την ενδιαφερομένη κυβέρνηση.

2. Αν ένα τέτοιο μέτρο λόγω της φύσεώς του, διευρύνοντας ουσιωδώς τις διαφορές κόστους παραγωγής κατά τρόπο άλλο από μεταβολή της παραγωγικότητας, προκαλεί σοβαρή διατάραξη της ισορροπίας, η [Επιτροπή], κατόπιν διαβουλεύσεως με τη Συμβουλευτική επιτροπή και το Συμβούλιο, δύναται να λάβει τα ακόλουθα μέτρα:

— αν το μέτρο του κράτους αυτού συνεπάγεται επιζήμια αποτελέσματα για τις επιχειρήσεις άνθρακα και χάλυβα που υπάγονται στην αρμοδιότητά του, η [Επιτροπή] δύναται να του επιτρέψει να χορηγήσει σ' αυτές ενίσχυση της οποίας το ποσό, οι όροι και η διάρκεια καθορίζονται κατόπιν συμφωνίας με αυτήν. […]

— αν το μέτρο του κράτους αυτού συνεπάγεται επιζήμια αποτελέσματα για τις επιχειρήσεις άνθρακα ή χάλυβα που υπάγονται στην αρμοδιότητα των λοιπών κρατών μελών, η [Επιτροπή] του απευθύνει σύσταση προς άρση των

ανωτέρω αποτελεσμάτων με τα μέτρα που το κράτος αυτό κρίνει ότι συμβιβάζονται περισσότερο με τη δική του οικονομική ισορροπία.

3. Αν το μέτρο του κράτους αυτού μειώνει τις διαφορές κόστους παραγωγής παρέχοντας ειδικά πλεονεκτήματα ή επιβάλλοντας ειδικά βάρη στις επιχειρήσεις άνθρακα ή χάλυβα που υπάγονται στην αρμοδιότητά του, σε σύγκριση με τις άλλες βιομηχανίες της ίδιας χώρας, η [Επιτροπή] έχει την εξουσία, κατόπιν διαβουλεύσεως με τη Συμβουλευτική επιτροπή και το Συμβούλιο, να απευθύνει στο κράτος αυτό τις αναγκαίες συστάσεις.»

24. Κατά το άρθρο 95, πρώτο εδάφιο, ΑΧ, η Επιτροπή μπορεί, μετά από ομόφωνη σύμφωνη γνώμη του Συμβουλίου και κατόπιν διαβουλεύσεως με τη Συμβουλευτική επιτροπή, να εκδώσει απόφαση ή σύσταση «[σ]ε όλες τις περιπτώσεις που δεν προβλέπονται στη […] Συνθήκη, στις οποίες η απόφαση [αυτή] ή η σύσταση [αυτή] παρίσταται αναγκαία για την πραγματοποίηση, κατά τη λειτουργία της κοινής αγοράς του άνθρακα και του χάλυβα και σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 5, ενός από τους σκοπούς της Κοινότητας, όπως ορίζονται στα άρθρα 2, 3 και 4». Δυνάμει του άρθρου 95, δεύτερο εδάφιο, ΑΧ, η εν λόγω απόφαση ή σύσταση καθορίζει, εκδοθείσα με την αυτή μορφή, ενδεχομένως τις εφαρμοστέες κυρώσεις.

25. Επιπλέον, το άρθρο 95, τρίτο εδάφιο, ΑΧ προβλέπει ότι «αν […] προκύπτουν στην πράξη απρόβλεπτες δυσχέρειες κατά την εφαρμογή της παρούσης Συνθήκης, ή βαθεία μεταβολή των οικονομικών ή τεχνικών συνθηκών η οποία επηρεάζει άμεσα την κοινή αγορά του άνθρακα και του χάλυβα, που καθιστούν αναγκαία την προσαρμογή των κανόνων περί της ασκήσεως από την Ανωτάτη Αρχή των εξουσιών που της έχουν μεταβιβασθεί, οι κανόνες αυτοί δύνανται να τροποποιούνται καταλλήλως, χωρίς όμως να θίγονται οι διατάξεις των άρθρων 2, 3 και 4 ή ο συσχετισμός των εξουσιών που παρέχονται αντιστοίχως στην [Επιτροπή] και στα άλλα όργανα της Κοινότητος». Δυνάμει του άρθρου 95, τέταρτο εδάφιο, ΑΧ, οι τροποποιήσεις αυτές προτείνονται με κοινή συμφωνία Επιτροπής και Συμβουλίου και υποβάλλονται στο Δικαστήριο προς γνωμοδότηση.

26. Βάσει του άρθρου 95, πρώτο και δεύτερο εδάφιο, ΑΧ, η Επιτροπή εξέδωσε σειρά έξι αποφάσεων που έχουν γενικό περιεχόμενο και είναι κοινώς γνωστές με την ονομασία «κώδικες ενισχύσεων προς τη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα».

27. Σκοπός των κωδίκων αυτών ήταν η αντιμετώπιση της κρίσεως που διερχόταν ο τομέας της κοινοτικής βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα με την παροχή της δυνατότητας χορηγήσεως κρατικών ενισχύσεων στις επιχειρήσεις σιδήρου και χάλυβα σε ορισμένες περιοριστικώς απαριθμούμενες περιπτώσεις, παρεκκλίνοντας έτσι από την αυστηρή και απόλυτη απαγόρευση του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ. Οι εν λόγω

κώδικες υπέστησαν διαδοχικές προσαρμογές προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι συγκυριακές δυσχέρειες της αγοράς.

28. Οι κώδικες αυτοί καθορίζουν τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες ένα κράτος μέλος μπορεί να χορηγήσει ενισχύσεις στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα που συμβιβάζονται με την εύρυθμη λειτουργία της κοινής αγοράς. Ορίζουν την έννοια των ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα, καθορίζουν τις προϋποθέσεις χορηγήσεώς τους και προβλέπουν διαδικαστικούς κανόνες όσον αφορά την κοινοποίησή τους στην Επιτροπή. Οι ενισχύσεις που δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής ενός από τους κώδικες αυτούς εξακολουθούν να υπόκεινται στην κατ' αρχήν απαγόρευση του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ.

29. Ο πρώτος κώδικας ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα θεσπίστηκε με την απόφαση 257/80/ΕΚΑΧ της Επιτροπής [12]. Είχε εφαρμογή μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1981. Σύμφωνα με την τέταρτη αιτιολογική σκέψη του πρώτου αυτού κώδικα, ο σκοπός του ήταν να θέσει σε εφαρμογή καθεστώς που παρείχε τη δυνατότητα χορηγήσεως ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα σε περιοριστικώς απαριθμούμενες περιπτώσεις, ενώ η εφαρμογή στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα των γενικών και περιφερειακών καθεστώτων ενισχύσεων εξακολουθούσε να υπάγεται εν τούτοις στον έλεγχο της Επιτροπής βάσει του άρθρου 67 ΕΚΑΧ καθώς και των άρθρων 87 ΕΚ και 88 ΕΚ [13].

30. Ο πρώτος κώδικας αντικαταστάθηκε με τον δεύτερο κώδικα περί θεσπίσεως κοινοτικών κανόνων για τις ενισχύσεις στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα, ο οποίος θεσπίστηκε με την απόφαση 2320/81/ΕΚΑΧ της Επιτροπής [14] και έχει εφαρμογή μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1985. Ο δεύτερος αυτός κώδικας θεσπίζει αυστηρότερους κανόνες, καθόσον επιβάλλει την προοδευτική κατάργηση των ενισχύσεων. Θέτει σε εφαρμογή συνολικό κοινοτικό σύστημα, το οποίο εξασφαλίζει ενιαία μεταχείριση «[ό]λ[ων] [των] με οποιαδήποτε μορφή χρηματοδοτούμεν[ων] από κράτος μέλος ή βάσει κρατικών πόρων, ενισχύσε[ων] στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα, είτε πρόκειται για ειδικές είτε για μη ειδικές ενισχύσεις» [15].

31. Την 1η Ιανουαρίου 1986 τέθηκε σε ισχύ ο τρίτος κώδικας ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα [16]. Από την ημερομηνία αυτή η Επιτροπή προσάπτει στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας τη χορήγηση των επίδικων ενισχύσεων.

32. Το άρθρο 1, παράγραφος 1, του τρίτου κώδικα προβλέπει τα ακόλουθα: «[ό]λες οι ενισχύσεις στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα που χρηματοδοτούνται από κράτος μέλος καθώς και από την τοπική αυτοδιοίκηση ή με κρατικούς πόρους, κάτω από

12 — Απόφαση της 1ης Φεβρουαρίου 1980 περί δημιουργίας κοινοτικών κανόνων για τις ειδικές βοήθειες στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα (ΕΕ L 29, σ. 5, στο εξής: πρώτος κώδικας).

13 — Βλ. και το πρώτο άρθρο του πρώτου κώδικα.

14 — Απόφαση της 7ης Αυγούστου 1981 περί θεσπίσεως κοινοτικών κανόνων για τις ενισχύσεις στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα (ΕΕ L 228, σ. 14), όπως τροποποιήθηκε με την απόφαση 1018/85/ΕΚΑΧ της Επιτροπής, της 19ης Απριλίου 1985 (ΕΕ L 110, σ. 5, στο εξής: δεύτερος κώδικας).

15 — Βλ. άρθρο 1, παράγραφος 1, του δευτέρου κώδικα.

16 — Απόφαση 3484/85/ΕΚΑΧ της Επιτροπής, της 27ης Νοεμβρίου 1985, που θεσπίζει κοινοτικούς κανόνες για τις ενισχύσεις στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα (ΕΕ L 340, σ. 1, στο εξής: τρίτος κώδικας).

οποιαδήποτε μορφή και ανεξάρτητα αν πρόκειται για ειδικές ή μη ενισχύσεις, δεν μπορούν να θεωρηθούν κοινοτικές ενισχύσεις και, συνεπώς, συμβιβάσιμες με την καλή λειτουργία της κοινής αγοράς, παρά μόνον αν ανταποκρίνονται στις διατάξεις των άρθρων 2 έως 5 [17]».

33. Το άρθρο 6, παράγραφος 1, του εν λόγω κώδικα ορίζει τα εξής:

«1. Η Επιτροπή ενημερώνεται έγκαιρα ώστε να υποβάλει τις παρατηρήσεις της σχετικά με τα [σχέδια] που αποβλέπουν στη χορήγηση ή την τροποποίηση των ενισχύσεων που αναφέρονται στα άρθρα 2 έως 5. Τηρείται, επίσης, ενήμερη σχετικά με τα [σχέδια] που αποβλέπουν στην εφαρμογή, στον τομέα σιδήρου και χάλυβα, καθεστώτων ενισχύσεων για τα οποία έχει ήδη αποφανθεί βάσει των διατάξεων της Συνθήκης ΕΟΚ. […]»

34. Κατά το άρθρο 6, παράγραφος 2, του τρίτου κώδικα, η Επιτροπή τηρείται έγκαιρα ενήμερη σχετικά με όλα τα προγράμματα χρηματοδοτικών παρεμβάσεων (αναλήψεις μεριδίων συμμετοχής, χορηγήσεις κεφαλαίων και παρεμφερή μέτρα) των κρατών μελών, των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης ή των οργανισμών που χρησιμοποιούν για τον εν λόγω σκοπό κρατικούς πόρους υπέρ των επιχειρήσεων σιδήρου και χάλυβα. Η Επιτροπή προσδιορίζει κατά πόσον οι παρεμβάσεις αυτές περιλαμβάνουν στοιχεία ενίσχυσης και εκτιμά, κατά περίπτωση, το συμβιβάσιμο αυτών με τις διατάξεις των άρθρων 2 έως 5 του τρίτου κώδικα.

35. Κατά τη λήξη της ισχύος του τρίτου κώδικα, στις 31 Δεκεμβρίου 1988, τέθηκαν σε ισχύ ο τέταρτος και στη συνέχεια ο πέμπτος κώδικας ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα [18].

36. Όπως ο τρίτος κώδικας, και οι κώδικες αυτοί έχουν εφαρμογή σε όλες τις ενισχύσεις στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα που χρηματοδοτούνται από κράτος μέλος, ανεξαρτήτως του αν είναι ή όχι ειδικές. Προβλέπουν παρεμφερείς διαδικαστικούς κανόνες όσον αφορά την κοινοποίηση των χρηματοδοτικών μέτρων που τα κράτη μέλη προτίθενται να λάβουν υπέρ των επιχειρήσεων της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα.

37. Ο κώδικας των ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα που είχε εφαρμογή κατά την εκ μέρους της Επιτροπής κίνηση της διαδικασίας είναι ο έκτος και τελευταίος της σειράς. Θεσπίστηκε με την απόφαση 2496/96/ΕΚΑΧ της Επιτροπής [19]. Ο εν λόγω κώδικας είχε εφαρμογή από την 1η Ιανουαρίου 1997 μέχρι τις 22 Ιουλίου 2002.

17 — Τα άρθρα 2 έως 5 του τρίτου κώδικα διευκρινίζουν, αντιστοίχως, τις προϋποθέσεις χορηγήσεως των ενισχύσεων στην έρευνα και την ανάπτυξη, των ενισχύσεων υπέρ της προστασίας του περιβάλλοντος, των ενισχύσεως στο κλείσιμο εγκαταστάσεων της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα και, τέλος, των περιφερειακών ενισχύσεων στις επενδύσεις.

18 — Αποφάσεις 322/89/ΕΚΑΧ της Επιτροπής, της 1ης Φεβρουαρίου 1989, που θεσπίζει κοινοτικούς κανόνες για τις ενισχύσεις προς τη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα (ΕΕ L 38, σ. 8, στο εξής: τέταρτος κώδικας) και 3855/91/ΕΚΑΧ της Επιτροπής, της 27ης Νοεμβρίου 1991, που θεσπίζει κοινοτικούς κανόνες για τις ενισχύσεις προς τη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα (ΕΕ L 362, σ. 57, στο εξής: πέμπτος κώδικας).

19 — Απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 1996 σχετικά με τη θέσπιση κοινοτικών κανόνων για τις ενισχύσεις προς τη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ) (ΕΕ L 338, σ. 42, στο εξής: έκτος κώδικας).

38. Το άρθρο 1 του έκτου αυτού κώδικα, που φέρει τον τίτλο «Αρχές», ορίζει τα εξής:

«1. Οι ενισχύσεις προς τη βιομηχανία χάλυβα, είτε ειδικές είτε μη ειδικές, χρηματοδοτούμενες από τα κράτη μέλη ή από τους τοπικούς ή περιφερειακούς οργανισμούς δημοσίου δικαίου, ή μέσω κρατικών πόρων οποιασδήποτε μορφής, μπορούν να θεωρούνται ως κοινοτικές ενισχύσεις και, ως εκ τούτου, συμβιβάσιμες με την εύρυθμη λειτουργία της κοινής αγοράς, μόνον εφόσον πληρούν τις διατάξεις των άρθρων 2 έως 5[20].

[…]

3. Οι ενισχύσεις που προβλέπονται από την παρούσα απόφαση χορηγούνται μόνο βάσει των διαδικασιών του άρθρου 6 και δεν καταβάλλονται μετά τις 22 Ιουλίου 2002.»

39. Κατά το άρθρο 6 του εν λόγω κώδικα, το οποίο φέρει τον τίτλο «Διαδικασίες», κάθε σχεδιαζόμενη χορήγηση ενισχύσεων σύμφωνα με τα άρθρα 2 έως 5 του ιδίου κώδικα, καθώς και κάθε σχεδιαζόμενη μεταφορά κρατικών πόρων υπέρ των επιχειρήσεων σιδήρου και χάλυβα πρέπει να κοινοποιείται στην Επιτροπή, η οποία εκτιμά το κατά πόσον είναι συμβατές με την κοινή αγορά. Κατά την παράγραφο 4, πρώτο εδάφιο, της ίδιας διατάξεως, τα προγραμματιζόμενα μέτρα μπορούν να τεθούν σε εφαρμογή μόνον κατόπιν εγκρίσεως της Επιτροπής και σύμφωνα με τους όρους που αυτή θέτει.

40. Το άρθρο 6, παράγραφος 5, του έκτου κώδικα προβλέπει ότι εάν, κατόπιν προκαταρκτικού ελέγχου, η Επιτροπή θεωρεί ότι κάποιο χρηματοδοτικό μέτρο ενδέχεται να αντιπροσωπεύει κρατική ενίσχυση ή αμφιβάλλει κατά πόσο κάποια ενίσχυση είναι συμβιβάσιμη με τις διατάξεις του κώδικα αυτού, ενημερώνει το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος σχετικά και τάσσει προθεσμία στους ενδιαφερομένους τρίτους και στα άλλα κράτη μέλη προκειμένου να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους. Εάν, αφού λάβει τις παρατηρήσεις τους και δώσει στο ενδιαφερόμενο κράτος μέλος την ευκαιρία να αντιδράσει, η Επιτροπή αποφανθεί ότι στην προκειμένη περίπτωση η ενίσχυση είναι ασυμβίβαστη με τις διατάξεις του εν λόγω κώδικα, λαμβάνει απόφαση το αργότερο εντός τριμήνου από τη λήψη των πληροφοριών που απαιτούνται για την αξιολόγηση του προτεινόμενου μέτρου. Το άρθρο 88 ΕΚ εφαρμόζεται σε περίπτωση που ένα κράτος μέλος δεν συμμορφωθεί με τη σχετική απόφαση.

41. Από της λήξεως της ισχύος της Συνθήκης ΕΚΑΧ, στις 23 Ιουλίου 2002, η αξιολόγηση των ενισχύσεων που χορηγούνται στις επιχειρήσεις σιδήρου και χάλυβα καθώς και στις επιχειρήσεις άνθρακα εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των κανόνων της Συνθήκης ΕΚ.

20 — Τα άρθρα 2 έως 5 του κώδικα αυτού διευκρινίζουν, αντιστοίχως, τις προϋποθέσεως χορηγήσεως των ενισχύσεων στην έρευνα και την ανάπτυξη, των ενισχύσεων υπέρ της προστασίας του περιβάλλοντος, των ενισχύσεων στο κλείσιμο εγκαταστάσεων της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα, καθώς και των περιφερειακών ενισχύσεων που προβλέπουν γενικά καθεστώτα υπέρ εγκατεστημένων στην Ελλάδα επιχειρήσεων.

II — Το ιστορικό της διαφοράς

42. Η Salzgitter είναι επιχείρηση η οποία ασκεί δραστηριότητες στον τομέα της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα και εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της Συνθήκης ΕΚΑΧ [21].

Α — *Τα φορολογικά μέτρα που θεσπίσθηκαν με τον ZRFG*

43. Στη Γερμανία, ο ZRFG εκδόθηκε στις 5 Αυγούστου 1971.

44. Ο νόμος αυτός εγκρίθηκε, μαζί με τις μεταγενέστερες τροποποιήσεις του, από την Επιτροπή, κατόπιν εξετάσεως των μέτρων που προβλέπει υπό το πρίσμα των άρθρων 87 ΕΚ και 88 ΕΚ [22]. Ο νόμος αυτός είχε εφαρμογή σε όλους τους τομείς της οικονομίας. Επρόκειτο, επομένως, για γενικό καθεστώς μη ειδικών ενισχύσεων στον τομέα του άνθρακα και του χάλυβα. Η ισχύς του ZRFG έληξε το 1995.

45. Το άρθρο 3 του νόμου αυτού προέβλεπε φορολογικές ενθαρρύνσεις υπό τη μορφή εκτάκτων αποσβέσεων (Sonderabschreibungen) και αφορολογήτων αποθεματικών (steuerfreie Rücklagen) όσον αφορά τις επενδύσεις που πραγματοποιούνταν σε κάθε εγκατάσταση επιχειρήσεως κείμενη στη Zonenrandgebiet. Οι έκτακτες αποσβέσεις συνίσταντο στη δυνατότητα εγγραφής στον ισολογισμό της εταιρίας, ως επιδοτήσιμων επενδύσεων, ποσού αποσβέσεων που ήταν μεγαλύτερο σε σχέση με το κοινό δίκαιο, κατά το ή τα πρώτα έτη που έπονταν των εν λόγω επενδύσεων της σχετικής επιχειρήσεως. Τούτο συνεπαγόταν, όσον αφορά την επιχείρηση, μειωμένη βάση επιβολής φόρου και, επομένως, μεγαλύτερη ρευστότητα για το ή τα πρώτα έτη που έπονταν των επενδύσεων, παρέχοντας έτσι στη σχετική επιχείρηση πλεονέκτημα όσον αφορά διαθέσιμα κεφάλαια. Παρόμοιο πλεονέκτημα είχε επίσης παρασχεθεί στην επιχείρηση μέσω αφορολόγητων αποθεματικών. Ωστόσο, οι έκτακτες αποσβέσεις και τα αφορολόγητα αποθεματικά δεν ίσχυαν σωρευτικώς.

46. Το άρθρο 3 του ZRFG εφαρμοζόταν αδιακρίτως σε όλους τους τομείς δραστηριότητας, σε όλους τους τύπους επενδύσεων, ασχέτως του αν είναι σε κινητά ή ακίνητα, και σε όλες τις επιχειρήσεις, ασχέτως μεγέθους, δραστηριότητας ή έδρας. Παρ' όλ' αυτά, επιτακτικός όρος για την εφαρμογή των προβλεπομένων στο άρθρο αυτό του ZRFG μέτρων ήταν να κείνται οι εγκαταστάσεις εντός των οποίων πραγματοποιούνταν οι επενδύσεις στη Zonenrandgebiet.

21 — Κατά το άρθρο 80 ΑΧ, οι επιχειρήσεις που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα της Κοινότητας είναι εκείνες που ασκούν δραστηριότητα παραγωγής στον τομέα άνθρακα και χάλυβα. Στην υπό κρίση υπόθεση, η Salzgitter παρασκευάζει προϊόντα που εμπίπτουν στο παράρτημα Ι της Συνθήκης ΕΚΑΧ.

22 — ΕΕ 1993, C 3, σ. 3.

Β — *Η κίνηση της διαδικασίας ελέγχου του άρθρου 6, παράγραφος 5, του έκτου κώδικα και η έκδοση της επίδικης αποφάσεως*

47. Με έγγραφο της 3ης Μαρτίου 1999, η Επιτροπή, αφού ανακάλυψε στους ετήσιους λογαριασμούς της Preussag Stahl AG, μιας από τις εταιρίες του τωρινού ομίλου Salzgitter, ότι μεταξύ 1986 και 1995 της είχαν χορηγηθεί πολλαπλές ενισχύσεις βάσει του άρθρου 3 του ZRFG, ενημέρωσε την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας σχετικά με την απόφασή της να κινήσει τη διαδικασία του άρθρου 6, παράγραφος 5, του έκτου κώδικα ενισχύσεων για τη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα σχετικά με τις ενισχύσεις που είχαν χορηγηθεί από τη Γερμανία στην Preussag Stahl AG και τις λοιπές θυγατρικές επιχειρήσεις σιδήρου και χάλυβα του ομίλου Salzgitter [23].

48. Στις 28 Ιουνίου 2000, η Επιτροπή εξέδωσε την επίδικη απόφαση βάσει του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ και του έκτου κώδικα.

49. Με το άρθρο 1 της ως άνω επίδικης αποφάσεως, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι οι ενισχύσεις που χορηγήθηκαν στη Salzgitter, δυνάμει του άρθρου 3 του ZRFG, υπό τη μορφή έκτακτων αποσβέσεων και αφορολογήτων αποθεματικών, όσον αφορά βασικό επιλέξιμο για ενίσχυση ποσό, αντιστοίχως, 484 και 367 εκατομμυρίων γερμανικών μάρκων (DEM), συνιστούσαν κρατικές ενισχύσεις ασυμβίβαστες προς την κοινή αγορά.

50. Σύμφωνα με τα άρθρα 2 και 3 της εν λόγω αποφάσεως, η Επιτροπή αξίωσε από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας να ανακτήσει τις εν λόγω ενισχύσεις από τη Salzgitter.

III — Η ενώπιον του Πρωτοδικείου διαδικασία και η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση

51. Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου στις 21 Σεπτεμβρίου 2000, η Salzgitter άσκησε προσφυγή με αντικείμενο την ακύρωση της επίδικης αποφάσεως. Με διάταξη της 29ης Μαρτίου 2001 του προέδρου του τετάρτου πενταμελούς τμήματος του Πρωτοδικείου [24], επιτράπηκε στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας να παρέμβει υπέρ της Salzgitter.

52. Προς στήριξη της προσφυγής της, η δικαιούχος επιχείρηση προέβαλε οκτώ λόγους ακυρώσεως. Το Πρωτοδικείο εξέτασε τον πρώτο, δεύτερο, τρίτο και έβδομο λόγο κυρώσεως πριν ακυρώσει εν μέρει την επίδικη απόφαση.

53. *Με τον πρώτο λόγο ακυρώσεως,* η Salzgitter προσήψε στην Επιτροπή ότι

23 — ΕΕ C 113, σ. 9.

24 — Τ-308/00, Salzgitter κατά Επιτροπής.

εσφαλμένως χαρακτήρισε τις έκτακτες αποσβέσεις και τα αφορολόγητα αποθεματικά του άρθρου 3 του ZRFG ως κρατικές ενισχύσεις. Το Πρωτοδικείο απέρριψε τον λόγο αυτόν, κρίνοντας ότι οι επίμαχες ενισχύσεις συνιστούσαν σαφώς κρατικές ενισχύσεις υπό την έννοια του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ.

54. *Με τον δεύτερο λόγο ακυρώσεως,* η Salzgitter προσήψε στην Επιτροπή ότι προέβη σε εσφαλμένη ερμηνεία των άρθρων 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ και 67 ΑΧ και, ιδίως, όσον αφορά την εκτίμηση του πεδίου εφαρμογής τους. Το Πρωτοδικείο απέρριψε τον λόγο αυτόν στηριζόμενο στην αιτιολογία που εκτίθεται στις σκέψεις 103 έως 118 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως. Αφού επισήμανε, βάσει της νομολογίας του Δικαστηρίου, το περιεχόμενο εκάστης των δύο ως άνω διατάξεων, το Πρωτοδικείο υπενθύμισε ότι τα άρθρα 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ και 67 ΑΧ αφορούν δύο χωριστούς τομείς, δεδομένου ότι το άρθρο 67 ΑΧ δεν αναφέρεται στο θέμα των κρατικών ενισχύσεων.

55. Στις σκέψεις 112 έως 115 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο υπογράμμισε, στη συνέχεια, ότι η αβεβαιότητα που προκάλεσαν οι εξελίξεις της πρακτικής της Επιτροπής όσον αφορά τη λήψη αποφάσεων δεν μεταβάλλουν την εν λόγω πραγματική κατάσταση. Διευκρινίζει, μεταξύ άλλων, στη σκέψη 115 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι αν, ύστερα από τον δεύτερο κώδικα, οι κώδικες αφορούν όλες τις ενισχύσεις στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα […] ασχέτως του αν αυτές είναι ή όχι ειδικές, η διευκρίνιση αυτή έχει απλώς ως αντικείμενο την επαναφορά του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ στο αρχικό του πεδίο εφαρμογής, εφόσον το εν λόγω άρθρο δεν καθιερώνει καμιά διάκριση μεταξύ των τύπων ενισχύσεων επί των οποίων ισχύει η απαγόρευσή του.

56. Στη σκέψη 117 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι ορθώς η Επιτροπή θεώρησε, με την επίδικη απόφαση, ότι το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ ετύγχανε εφαρμογής αποκλειομένου του άρθρου 67 ΑΧ και, στη σκέψη 118 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, απέρριψε τον δεύτερο λόγο ακυρώσεως.

57. *Με τον τρίτο της λόγο,* η Salzgitter προσήψε στην Επιτροπή ότι δεν εξέτασε αυτεπαγγέλτως, υπό την έννοια του άρθρου 95 ΑΧ, το ζήτημα αν οι επίμαχες ενισχύσεις μπορούσαν να κηρυχθούν συμβατές με την κοινή αγορά. Το Πρωτοδικείο απέρριψε τον λόγο αυτόν, κρίνοντας, στις σκέψεις 136 έως 147 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε πρόδηλο σφάλμα εκτιμήσεως στο πλαίσιο της εξετάσεως της δυνατότητας εφαρμογής του άρθρου 95 ΑΧ.

58. *Με τον τέταρτο και τον πέμπτο της λόγο,* η Salzgitter προσήψε στην Επιτροπή ότι υπέπεσε σε σφάλματα εκτιμήσεως ως προς τον χαρακτηρισμό ορισμένων επενδυτικών προγραμμάτων. Στο πλαίσιο του *έκτου λόγου,* υποστήριξε ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε σφάλμα εκτιμήσεως και ως προς τον ορισμό του συντελεστή αποδοτικότητας. Το Πρωτοδικείο δεν εξέτασε τους λόγους αυτούς.

59. *Με τον έβδομό της λόγο ακυρώσεως,* η Salzgitter θεώρησε ότι η Επιτροπή είχε παραβιάσει την αρχή της ασφάλειας δικαίου καθόσον αξίωσε από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας να ανακτήσει τις

ενισχύσεις που κρίθηκαν ασυμβίβαστες προς την κοινή αγορά. Το Πρωτοδικείο έκρινε, κατ' αρχάς, στη σκέψη 161 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι έλλειψη προθεσμίας παραγραφής ή έλλειψη προηγούμενης γνωστοποιήσεως των επίμαχων ενισχύσεων δεν απέκλειαν παραβίαση εκ μέρους της Επιτροπής της αρχής της ασφάλειας δικαίου. Τόνισε επίσης, στη σκέψη 163 της αποφάσεως αυτής, ότι η Salzgitter δεν μπορούσε να θεωρηθεί υπεύθυνη για την έλλειψη γνωστοποιήσεως των ενισχύσεων αυτών, στο μέτρο που η επωφεληθείσα επιχείρηση δεν είναι ο θεσμικός συνομιλητής της Επιτροπής στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων. Στη συνέχεια, στις σκέψεις 165 και 166 της εν λόγω αποφάσεως, το Πρωτοδικείο υπενθύμισε ότι, μολονότι το Δικαστήριο έχει πράγματι δεχθεί ότι ο επωφεληθείς από μία ενίσχυση δεν μπορεί να επικαλεστεί δικαιολογημένη εμπιστοσύνη στο νομότυπο της ενισχύσεως αυτής αν αυτή έχει χορηγηθεί κατά παράβαση των διαδικαστικών κανόνων, η προσφεύγουσα δεν επικαλείται δικαιολογημένη εμπιστοσύνη ως προς τον νομότυπο χαρακτήρα της ενισχύσεως αλλά προσβολή της αρχής της ασφάλειας του δικαίου, η οποία δεν μπορεί να περιορίζεται στις προϋποθέσεις που απαιτούνται για τη δημιουργία δικαιολογημένης εμπιστοσύνης όσον αφορά τον επωφεληθέντα των ενισχύσεων.

60. Αφού υπενθύμισε, στις σκέψεις 168 έως 173 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, την εξέλιξη της συμπεριφοράς που υιοθέτησε η Επιτροπή στο πλαίσιο των τριών πρώτων κωδίκων ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα, το Πρωτοδικείο έκρινε, στη σκέψη 174 της αποφάσεως αυτής, τα εξής:

«[...] η κατάσταση που προέκυψε από την έκδοση του δεύτερου και τρίτου κώδικα [...] χαρακτηρίζεται από τα στοιχεία αβεβαιότητας και ελλείψεως σαφήνειας τα οποία είναι καταλογιστέα στην Επιτροπή:

— ο σιωπηρός χαρακτήρας της μερικής — και, ως εκ τούτου, μη απολύτως σαφούς— αποσύρσεως της περιεχομένης στην απόφαση της Επιτροπής της 4ης Αυγούστου 1971 μη αντιρρήσεως —στο εξής: απόφαση της Επιτροπής του 1971·

— κάποια ασάφεια ως προς το περιεχόμενο της σιωπηρής μερικής αποσύρσεως της προπαρατεθείσας μη αντιρρήσεως όσον αφορά το ζήτημα αν η μεταγενέστερη εφαρμογή του άρθρου 3 του ZRFG έπρεπε να γνωστοποιηθεί ως "πρόγραμμα", κατά την έννοια του άρθρου 6 του τρίτου κώδικα [...].»

61. Στη συνέχεια, το Πρωτοδικείο επισήμανε, στις σκέψεις 176 έως 179 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, τις ιδιαίτερες υποχρεώσεις που η Επιτροπή επέβαλλε στις επιχειρήσεις της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα προκειμένου να αντιμετωπισθεί η κρίση του τομέα αυτού. Οι εν λόγω επιχειρήσεις όφειλαν να διαβιβάζουν στις υπηρεσίες της Επιτροπής πληροφορίες σχετικά με την παραγωγή χάλυβα και τις επενδύσεις τους στο πλαίσιο των συστημάτων επιτηρήσεως που θέσπισε η Επιτροπή. Συναφώς το Πρωτοδικείο επισήμανε ότι υφίστατο νομικός σύνδεσμος μεταξύ των διαφόρων αυτών καθεστώτων και ανέφερε ότι η Επιτροπή αναγκάσθηκε να εξακριβώσει, κατά τον έλεγχο των εγγράφων που διεβίβασαν οι επιχειρήσεις, αν η διατήρηση ή η αύξηση

των παραγωγικών δυνατοτήτων οφειλόταν σε μη επιτραπείσες κρατικές ενισχύσεις. Υπό τις συνθήκες αυτές και λαμβανομένων υπόψη των πληροφοριών που διεβίβασε η Salzgitter από το 1988, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η Επιτροπή όφειλε να επισημάνει και να διαπιστώσει την έλλειψη γνωστοποιήσεως των ενισχύσεων και να προβεί στις σχετικές ενέργειες. Υπενθύμισε επίσης ότι η Επιτροπή εξέτασε εκ νέου το προβλεπόμενο από τον ZRFG καθεστώς ενισχύσεων κατά τη διάρκεια του 1988, εξέταση η οποία την οδήγησε στη λήψη της αποφάσεως κατά τον μήνα Δεκέμβριο του 1988 σχετικά με τη μη προβολή εν προκειμένω αντιρρήσεων βάσει της Συνθήκης ΕΚ.

62. Επομένως, στη σκέψη 180 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως το Πρωτοδικείο συνήγαγε τα εξής:

«Έτσι, η κατάσταση αβεβαιότητας και ασάφειας που έχει περιγραφεί στη […] σκέψη 174, μαζί με την επί μακρόν ανυπαρξία αντιδράσεως της Επιτροπής και τούτο παρά το γεγονός ότι γνώριζε τις ενισχύσεις από τις οποίες είχε επωφεληθεί η προσφεύγουσα, δημιούργησε, κατά παράβαση του καθήκοντος επιμελείας που φέρει το όργανο αυτό, μια αμφίβολη κατάσταση, την οποία η Επιτροπή όφειλε να διασαφηνίσει πριν προβεί σε οποιαδήποτε ενέργεια με σκοπό να επιβάλει την επιστροφή των ήδη καταβληθεισών ενισχύσεων (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση του Δικαστηρίου της 9ης Ιουλίου 1970, 26/69, Επιτροπή κατά Γαλλίας, Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 383, σκέψεις 28 έως 32).»

63. Στη σκέψη 181 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο διαπίστωσε ότι η Επιτροπή δεν προέβη σε μια τέτοια διασαφήνιση και, στη σκέψη 182 της εν λόγω αποφάσεως, έκρινε ότι η Επιτροπή δεν μπορούσε, άλλως παραβίαζε την αρχή της ασφάλειας του δικαίου, να ζητήσει την επιστροφή των καταβληθεισών στην προσφεύγουσα μεταξύ 1986 και 1995 ενισχύσεων.

64. Κατά συνέπεια, στη σκέψη 183 της εν λόγω αποφάσεως, το Πρωτοδικείο δέχθηκε τον έβδομο λόγο ακυρώσεως και ακύρωσε τα άρθρα 2 και 3 της επίδικης αποφάσεως, στο μέτρο που αφορούν την υποχρέωση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας να ανακτήσει από την προσφεύγουσα τις παρανόμως χορηγηθείσες στη Salzgitter ενισχύσεις.

65. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Πρωτοδικείο έκρινε, στη σκέψη 184 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι δεν συντρέχει λόγος να αποφανθεί επί των λόγων που αφορούν, κατ' ουσίαν, τη μείωση και τον υπολογισμό του ποσού των επιστρεπτέων ενισχύσεων. Επιπλέον, το Πρωτοδικείο απέρριψε τον όγδοο λόγο ακυρώσεως που αντλείται από την έλλειψη αιτιολογίας της επίδικης αποφάσεως. Έκρινε, πράγματι, ότι από τον διενεργηθέντα ανωτέρω, στο πλαίσιο των τριών πρώτων λόγων της Salzgitter, δικαστικό έλεγχο, σαφώς καταδεικνύεται ότι η Επιτροπή τήρησε την υποχρέωση αυτή.

IV — Η ενώπιον του Δικαστηρίου διαδικασία και τα αιτήματα των διαδίκων

66. Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 23 Σεπτεμβρίου

2004, η Επιτροπή άσκησε την παρούσα αναίρεση. Ζητεί την εξαφάνιση της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, την αναπομπή της υποθέσεως ενώπιον του Πρωτοδικείου και, τέλος, την καταδίκη της Salzgitter στα δικαστικά έξοδα.

67. Η Salzgitter ζητεί την απόρριψη της αναιρέσεως. Επιπλέον, με την ανταναίρεσή της, ζητεί, αφενός, την εξαφάνιση της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, στο μέτρο που το Πρωτοδικείο απέρριψε εν μέρει την προσφυγή της πρωτοδίκως και, αφετέρου, την ακύρωση του άρθρου 1 της επίδικης αποφάσεως. Η Salzgitter ζητεί επίσης από το Δικαστήριο να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα των δύο ένδικων διαδικασιών.

68. Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, παρεμβαίνουσα προς στήριξη του υπομνήματος αντικρούσεως και της ανταναιρέσεως που άσκησε η Salzgitter, ζητεί την απόρριψη της κύριας αναιρέσεως, την εξαφάνιση της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως στο μέτρο που απέρριψε την προσφυγή της Salzgitter πρωτοδίκως και, τέλος, την ακύρωση του άρθρου 1 της επίδικης αποφάσεως.

69. Οι αναιρέσεις που ασκήθηκαν κατά της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως θέτουν, κατ' ουσίαν, δύο νομικά προβλήματα.

70. Στο πλαίσιο της κύριας αναιρέσεως, η Επιτροπή υποστηρίζει, κατ' ουσίαν, ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο καθόσον έκρινε ότι η Επιτροπή παραβίασε την αρχή της ασφάλειας δικαίου αξιώνοντας από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας να ανακτήσει τις ενισχύσεις που χορηγήθηκαν παρανόμως στη Salzgitter, λαμβανομένων υπόψη των ειδικών συνθηκών της υπό κρίση υποθέσεως.

71. Στο πλαίσιο της ανταναιρέσεως, η Salzgitter υποστηρίζει ότι το Πρωτοδικείο ερμήνευσε εσφαλμένως το περιεχόμενο και τη δυνατότητα εφαρμογής των άρθρων 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ, 67 ΑΧ και 95 ΑΧ κατά τον δικαστικό έλεγχο της επίδικης αποφάσεως. Προσάπτει, ιδίως, στο Πρωτοδικείο ότι υπέπεσε σε νομική πλάνη καθόσον έκρινε ότι η εξέταση των επίδικων ενισχύσεων ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ.

72. Στο μέτρο που το ζήτημα που τίθεται με την ανταναίρεση είναι σχετικό με τη νομική βάση της επίδικης αποφάσεως, φρονώ ότι προσήκει να εξετασθεί πριν από την κύρια αναίρεση.

V — Επί της ανταναιρέσεως

73. Προς στήριξη της ανταναιρέσεως, η Salzgitter προβάλλει δύο λόγους.

74. Με τον πρώτο λόγο, η Salzgitter αμφισβητεί την ορθότητα της αναλύσεως του Πρωτοδικείου σχετικά με την επί της ουσίας νομιμότητα της επίδικης αποφάσεως. Υποστηρίζει ότι, με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, το Πρωτοδικείο ερμήνευσε εσφαλμένως τα άρθρα 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ, 67 ΑΧ και 95 ΑΧ.

75. Με τον δεύτερο λόγο, η Salzgitter υποστηρίζει ότι το Πρωτοδικείο εκτίμησε εσφαλμένως την αιτιολογία της επίδικης αποφάσεως η οποία απαιτείται κατά τα άρθρα 5, δεύτερο εδάφιο, τέταρτη περίπτωση, ΑΧ και 15, πρώτο εδάφιο, ΑΧ [25].

Α — *Επί του πρώτου λόγου που αντλείται από πλάνη περί το δίκαιο κατά την ερμηνεία των άρθρων 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ, 67 ΑΧ και 95 ΑΧ*

76. Ο πρώτος λόγος αποτελείται από τρία σκέλη που αντλούνται από διαφορετικά νομικά σφάλματα στα οποία υπέπεσε το Πρωτοδικείο, πρώτον, ως προς το περιεχόμενο και τη δυνατότητα εφαρμογής των άρθρων 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ και 67 ΑΧ, δεύτερον, ως προς το εύρος των αρμοδιοτήτων της Επιτροπής που καθορίζεται στο άρθρο 95 ΑΧ και, τρίτον, ως προς την παρουσίαση της πρακτικής της Επιτροπής σχετικά με τη λήψη αποφάσεων.

1. Επί του πρώτου σκέλους του πρώτου λόγου, που αντλείται από πλάνη περί το δίκαιο ως προς το περιεχόμενο και τη δυνατότητα εφαρμογής των άρθρων 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ και 67 ΑΧ

77. Με το πρώτο σκέλος του πρώτου λόγου, η Salzgitter φρονεί ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο καθόσον έκρινε ότι η Επιτροπή μπορούσε νομίμως να στηριχθεί στο άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ για την αξιολόγηση των επιμάχων ενισχύσεων [26].

α) Οι ισχυρισμοί των διαδίκων

78. Προς στήριξη της επιχειρηματολογίας της, η Salzgitter αναφέρεται στη νομολογία του Δικαστηρίου κατά την οποία οι μη ειδικές ενισχύσεις στον τομέα του άνθρακα και του χάλυβα δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ. Αναφέρεται, ιδίως, στις αποφάσεις της 10ης Μαΐου 1960, 27/58 έως 29/58, Compagnie des hauts fourneaux et fonderies de Givors κ.λπ. κατά Ανωτάτης Αρχής [27], De Gezamenlijke Steenkolenmijnen in Limburg κατά Ανωτάτης Αρχής, προπαρατεθείσα, Κάτω Χώρες κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, και της 20ής Σεπτεμβρίου 2001, C-390/98, Banks [28].. Η Salzgitter αμφισβητεί την ορθότητα και του επιχειρήματος της Επιτροπής ότι η απόφαση της 10ης Δεκεμβρίου 1969, 6/69 και 11/69, Επιτροπή κατά Γαλλίας [29],

25 — Το άρθρο 5, δεύτερο εδάφιο, τέταρτη περίπτωση, ΑΧ ορίζει ότι «[η Κοινότητα] καθιστά γνωστούς τους λόγους της δράσεώς της και λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα για να εξασφαλίσει την τήρηση των κανόνων που προβλέπονται στη [Συνθήκη ΕΚΑΧ]», και το άρθρο 15, πρώτο εδάφιο, ΑΧ διευκρινίζει ότι «[ο]ι αποφάσεις, οι συστάσεις και οι γνώμες της [Επιτροπής] αιτιολογούνται».

26 — Σημεία 97 έως 112 του υπομνήματος αντικρούσεως και της αιτήσεως ανταναιρέσεως.

27 — Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 402.

28 — Συλλογή 2001, σ. I-6117

29 — Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 193.

αποδεικνύει ότι οι μη ειδικές ενισχύσεις προς τις επιχειρήσεις της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα είχαν ήδη απαγορευθεί με το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ πριν από τη θέσπιση του πρώτου κώδικα ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα.

79. Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας υποστηρίζει την ανάλυση της Salzgitter στηριζόμενη, πρώτον, στη συστηματική της Συνθήκης ΕΚΑΧ. Διαπιστώνει ότι οι επιβαρύνσεις και οι επιδοτήσεις που αφορούν ειδικά τον άνθρακα και τον χάλυβα είχαν θεωρηθεί ότι απαγορεύονται αυστηρά από το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ, ενώ το άρθρο 67 ΑΧ προοριζόταν να εφαρμοσθεί στα γενικά κρατικά μέτρα. Η διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ κατά τρόπον ώστε να καλύπτει και μη ειδικές ενισχύσεις στον τομέα του άνθρακα και του χάλυβα όχι μόνο συνιστά παραβίαση της αρχής της μερικής ολοκληρώσεως στην οποία στηρίζεται η Συνθήκη ΕΚΑΧ, αλλά στερεί και το άρθρο 67 ΑΧ από κάθε πρακτική αποτελεσματικότητα.

80. Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας στηρίζεται, δεύτερον, στο πεδίο εφαρμογής των Συνθηκών ΕΚΑΧ και ΕΚ. Ενώ ο έλεγχος των ενισχύσεων που προβλέπει η Συνθήκη ΕΚ αφορά, όπως προκύπτει από το άρθρο 87, παράγραφος 3, στοιχεία α΄ έως ε΄, ΕΚ, τα γενικά μέτρα ενισχύσεων, η Συνθήκη ΕΚΑΧ οργανώνει αποκλειστικά τον έλεγχο των ενισχύσεων που προορίζονται για τον τομέα του άνθρακα και του χάλυβα. Επομένως, η αποδοχή της εφαρμογής του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ στα γενικά καθεστώτα ενισχύσεων θα είχε ως συνέπεια τον περιορισμό του πεδίου εφαρμογής της Συνθήκης ΕΚ καθώς και των εξουσιών χορηγήσεως απαλλαγής που απονέμει στην Επιτροπή το άρθρο 87 ΕΚ.

81. Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας ισχυρίζεται ότι η ερμηνεία που υποστηρίζει δεν αποδυναμώνει τον έλεγχο της Επιτροπής επί των κρατικών ενισχύσεων, στο μέτρο που οι επιπτώσεις των γενικών καθεστώτων ενισχύσεων στον τομέα της βιομηχανίας σιδήρου και άνθρακα εκτιμώνται βάσει των άρθρων 87 ΕΚ και 88 ΕΚ καθώς και του άρθρου 67 ΑΧ.

82. Λαμβανομένων υπόψη των διαφορετικών αυτών στοιχείων, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας ισχυρίζεται, επομένως, ότι η νομική άποψη που υποστηρίζει η Επιτροπή ήδη από της θεσπίσεως του τρίτου κώδικα είναι εσφαλμένη και ότι οι διατάξεις του εν λόγω κώδικα είναι ασυμβίβαστες προς τα άρθρα 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ και 67 ΑΧ.

83. Η Επιτροπή ισχυρίζεται, κατ' ουσίαν, ότι το άρθρο 67 ΑΧ δεν μπορεί να εφαρμοστεί στις κρατικές ενισχύσεις. Η διάταξη αυτή καλύπτει μόνο τα γενικά μέτρα που τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίσουν στο πλαίσιο της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής τους ή τα κλαδικά μέτρα που δεν εμπίπτουν ειδικά στη βιομηχανία σιδήρου ή άνθρακα. Όσον αφορά το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ, εφαρμόζεται στις μη ειδικές ενισχύσεις στην κοινή αγορά άνθρακα και χάλυβα.

β) Εκτίμηση

84. Με το πρώτο σκέλος του πρώτου λόγου, η Salzgitter καλεί το Δικαστήριο να

αποφανθεί ως προς το περιεχόμενο και τη δυνατότητα εφαρμογής των άρθρων 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ και 67 ΑΧ, αντιστοίχως. Όπως ήδη ανέφερα, έχει υποβληθεί ερώτημα στο Δικαστήριο ως προς το αν το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ εφαρμόζεται σε ενίσχυση που χορηγείται σε επιχείρηση η οποία ασκεί δραστηριότητες στον τομέα της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα εφόσον αυτή εντάσσεται στο πλαίσιο γενικού καθεστώτος ενισχύσεων το οποίο είχε προηγουμένως εγκριθεί από την Επιτροπή βάσει της Συνθήκης ΕΚ ή αν η εκτέλεση του μέτρου αυτού εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 67 ΑΧ.

85. Υπενθυμίζω, πράγματι, ότι, στην υπό κρίση υπόθεση, το γενικό καθεστώς ενισχύσεων που θέσπισε η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, δυνάμει του ZRFG, εγκρίθηκε από την Επιτροπή, το 1971, βάσει των άρθρων 87 ΕΚ και 88 ΕΚ. Όπως προκύπτει από τα πραγματικά περιστατικά που εξέθεσε το Πρωτοδικείο, οι τελευταίες τροποποιήσεις του νόμου αυτού εγκρίθηκαν από την Επιτροπή ως κρατικές ενισχύσεις συμβατές προς τη Συνθήκη ΕΚ.

86. Κατ' εφαρμογή του γενικού αυτού καθεστώτος, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας χορήγησε ενισχύσεις στη Salzgitter. Η επιχείρηση αυτή εμπίπτει, το υπενθυμίζω, στο πεδίο εφαρμογής της Συνθήκης ΕΚΑΧ. Με την επίδικη απόφαση, η Επιτροπή θεώρησε ότι οι ενισχύσεις αυτές, οι οποίες καταβλήθηκαν μεταξύ του 1986 και του 1995 [30], ήσαν ασυμβίβαστες προς την κοινή αγορά του άνθρακα και του χάλυβα, σύμφωνα με το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ. Το Δικαστήριο ερωτάται αν οι επίδικες ενισχύσεις εμπίπτουν σαφώς στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω διατάξεως.

87. Στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής, υποστηρίχθηκαν δύο απόψεις.

88. Η πρώτη, η οποία είναι η άποψη της Επιτροπής, προβάλλει τη γραμματική ερμηνεία του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ. Η διάταξη αυτή καλύπτει το σύνολο των ενισχύσεων τις οποίες θα μπορούσαν να λάβουν οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα της βιομηχανίας σιδήρου ή άνθρακα.

89. Η δεύτερη άποψη, η οποία υποστηρίζεται από τη Salzgitter και την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, έγκειται στην αποδοχή συσταλτικής ερμηνείας του περιεχομένου του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ. Το άρθρο αυτό εφαρμόζεται μόνο στις ειδικές ενισχύσεις υπέρ των επιχειρήσεων της βιομηχανίας άνθρακα και χάλυβα, δηλαδή σε ενισχύσεις των οποίων οι επιχειρήσεις αυτές επωφελούνται ειδικά ή κυρίως λόγω της δραστηριότητάς τους στη βιομηχανία σιδήρου ή άνθρακα. Αντιθέτως, η διάταξη αυτή δεν εφαρμόζεται στις ενισχύσεις που χορηγούνται στη βιομηχανία σιδήρου ή άνθρακα βάσει γενικών ή περιφερειακών καθεστώτων ενισχύσεων. Η συμβατότητα των ενισχύσεων αυτών εξετάζεται, εν τούτοις, βάσει του άρθρου 67 ΑΧ, σε συνδυασμό με τα άρθρα 87 ΕΚ και 88 ΕΚ.

30 — Το 1986 είναι η χρονολογία από της οποίας ο τρίτος κώδικας των ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα προβλέπει υποχρέωση κοινοποιήσεως των ενισχύσεων που χορηγούνται στις επιχειρήσεις της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα. Το 1995 είναι η χρονολογία λήξεως της ισχύος του ZRFG.

90. Αντίθετα προς τους ισχυρισμούς της Salzgitter και της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, φρονώ ότι ο έλεγχος των επίμαχων ενισχύσεων εμπίπτει σαφώς στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ.

91. Πριν από την έκθεση των λόγων για τους οποίους υποστηρίζω την άποψη αυτή, θα περιγράψω, κατ' αρχάς, την κατάσταση του ζητήματος προκειμένου να γίνει κατανοητή η συστηματική της Συνθήκης ΕΚΑΧ. Στο πλαίσιο της αναλύσεως αυτής, θα εξετάσω, σε ένα πρώτο στάδιο, το περιεχόμενο και τη δυνατότητα εφαρμογής των άρθρων 4 ΑΧ και 67 ΑΧ. Θα παρουσιάσω, στη συνέχεια, τις απόψεις των γενικών εισαγγελέων ως προς το πεδίο εφαρμογής εκάστης των δύο αυτών διατάξεων. Τέλος, θα διευκρινίσω τις γενικές γραμμές του καθεστώτος ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων που θέσπισε η Επιτροπή στο πλαίσιο της Συνθήκης ΕΚΑΧ.

92. Θα εξηγήσω, σε ένα δεύτερο στάδιο και λαμβανομένων υπόψη των στοιχείων που θα έχω συναγάγει, γιατί θεωρώ ότι η εκτίμηση των επίμαχων ενισχύσεων εμπίπτει σαφώς στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ.

i) Η κατάσταση του ζητήματος

— Οι κανόνες της Συνθήκης ΕΚΑΧ

93. Από το γράμμα των άρθρων 4 ΑΧ και 67 ΑΧ δεν προκύπτει σαφώς αν η συμβατότητα ενισχύσεως, όπως η επίμαχη στην υπό κρίση διαφορά, πρέπει να εξετασθεί σε σχέση με τη μία ή την άλλη από τις διατάξεις αυτές. Η ερμηνεία τους είναι ακόμη πιο ευαίσθητο ζήτημα, εφόσον δεν υφίστανται, στο πλαίσιο της Συνθήκης ΕΚΑΧ, ούτε προπαρασκευαστικές εργασίες ούτε κοινά έγγραφα για όλους τους υπογράφοντες που να έχουν ερμηνευτική αξία[31]. Είναι, επομένως, αναγκαίο να γίνει αναφορά στην οικονομία και στους σκοπούς που επιδιώκονται με τη Συνθήκη αυτή.

94. Πρέπει, πρωτίστως, να υπομνησθεί ότι με τη Συνθήκη ΕΚΑΧ πραγματοποιήθηκε μερική οικονομική ολοκλήρωση με τη δημιουργία κοινής αγοράς περιορισμένης στον τομέα του άνθρακα και του χάλυβα.

95. Στο πλαίσιο της Συνθήκης αυτής, τα κράτη μέλη εγκατέλειψαν στις αρμοδιότητές τους σχετικά με την εγκαθίδρυση και τη λειτουργία της κοινής αγοράς άνθρακα και χάλυβα. Αντιθέτως, τα κράτη μέλη διατήρησαν την ευθύνη της γενικής οικονομικής τους πολιτικής, όπως προκύπτει από το γράμμα του άρθρου 26 ΑΧ[32].

31 — Βλ. P. Reuter, *La Communauté européenne du charbon et de l'acier*, Παρίσι, Librairie générale du droit et de jurisprudence, 1953, και ιδίως, τον πρόλογο του Robert Schuman. Βλ. και την έκθεση της γαλλικής αντιπροσωπείας για τη Συνθήκη και τη Σύμβαση που υπογράφηκαν στο Παρίσι στις 18 Απριλίου 1951, «Action des États et conditions de la concurrence», section III, P. Reuter, όπ.π., σ. 111 έως 116.

32 — Το άρθρο 26, πρώτο εδάφιο, ΑΧ διευκρινίζει ότι «[τ]ο Συμβούλιο ασκεί τις αρμοδιότητές του στις περιπτώσεις και κατά τον τρόπο που προβλέπει η [...] Συνθήκη, ιδίως για να εναρμονίσει τη δράση της [Επιτροπής] και των κυβερνήσεων και των υπευθύνων για την γενική οικονομική πολιτική της χώρας τους». Βλ., συναφώς, απόφαση της 23ης Απριλίου 1956, 7/54 και 9/54, Groupement des industries sidérurgiques luxembourgeoises κατά Ανωτάτης Αρχής (Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 25).

96. Ο ανταγωνισμός στην αγορά της βιομηχανίας σιδήρου και άνθρακα μπορεί, κατά συνέπεια, να επηρεαστεί κατά δύο τρόπους. Μπορεί να θιγεί από τα εθνικά μέτρα που σκοπούν ειδικά και αποκλειστικά τις βιομηχανίες του άνθρακα και του χάλυβα, όπως οι επιδοτήσεις ή οι κρατικές ενισχύσεις που χορηγούνται στις επιχειρήσεις. Μπορεί να θιγεί και από τις στρεβλώσεις που προκύπτουν από τις διαφορές μεταξύ των μέτρων γενικής πολιτικής που υιοθετούν τα κράτη μέλη στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων που διατήρησαν.

97. Επομένως, η Συνθήκη ΕΚΑΧ προέβλεψε δύο διακριτές μορφές δράσεως κατά των εν λόγων στρεβλώσεων του ανταγωνισμού: το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ και το άρθρο 67 ΑΧ.

Το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ

98. Το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ απαγορεύει, κατ' αρχήν, τις κρατικές ενισχύσεις στο εσωτερικό της κοινής αγοράς του άνθρακα και του χάλυβα, στο μέτρο που αυτές μπορούν να θίξουν την πραγματοποίηση ενός από τους βασικούς σκοπούς της, δηλαδή την εγκαθίδρυση καθεστώτος ελεύθερου ανταγωνισμού.

99. Κατά τη διάταξη αυτή, θεωρούνται ότι δεν συμβιβάζονται με την κοινή αγορά άνθρακα και χάλυβα και, κατά συνέπεια, καταργούνται και απαγορεύονται εντός της Κοινότητας, κατά τους όρους που προβλέπονται στην παρούσα Συνθήκη, «οι επιδοτήσεις ή οι ενισχύσεις που χορηγούνται από τα κράτη ή οι ειδικές επιβαρύνσεις που επιβάλλονται από αυτά, υπό οποιαδήποτε μορφή».

100. Το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ είναι διατυπωμένο κατά τρόπο αυστηρό. Το Δικαστήριο πολύ νωρίς επισήμανε την «ασυνήθη γενικότητά του» [33] και αναγνώρισε την άμεση εφαρμογή του [34]. Το άρθρο αυτό αφορά τις ευθείες επεμβάσεις των κρατών μελών στη λειτουργία της κοινής αγοράς άνθρακα και χάλυβα και θέτει κανόνα σαφούς και ανεπιφύλακτης απαγορεύσεως του οποίου η παράβαση έχει ως συνέπεια ότι το μη συμμορφούμενο προς αυτόν κράτος μέλος παραβιάζει αυτομάτως τη Συνθήκη ΕΚΑΧ.

101. Η διάταξη αυτή απαγορεύει όλες τις ενισχύσεις χωρίς κανένα περιορισμό, με συνέπεια αυτές να θεωρούνται ασυμβίβαστες προς την κοινή αγορά άνθρακα και χάλυβα, χωρίς να απαιτείται να αποδειχθεί, σε αντιδιαστολή προς το άρθρο 87, παράγραφος 1, ΕΚ, ότι αυτές επηρεάζουν το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών ή ότι νοθεύουν ή απειλούν να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό [35].

33 — Προπαρατεθείσα απόφαση De Gezamenlijke Steenkolenmijnen in Limburg κατά Ανωτάτης Αρχής, σ. 42 του γαλλικού κειμένου.

34 — Προπαρατεθείσα απόφαση Groupement des industries sidérurgiques luxembourgeoises κατά Ανωτάτης Αρχής, σ. 91 του γαλλικού κειμένου.

35 — Απόφαση της 15ης Ιουλίου 2004, C-501/00, Ισπανία κατά Επιτροπής (Συλλογή 2004, σ. I-6717, σκέψη 129 και παρατεθείσα νομολογία).

102. Επιπλέον, όπως προκύπτει από το γράμμα του, το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ δεν καθιερώνει καμιά διάκριση μεταξύ ατομικών ενισχύσεων και καθεστώτων ενισχύσεων ούτε μεταξύ των καθεστώτων ειδικών ή μη ειδικών ενισχύσεων στον τομέα του άνθρακα και χάλυβα.

103. Πάντως, όπως θα δούμε, η απαγόρευση που προβλέπει η διάταξη αυτή δεν σημαίνει οπωσδήποτε ότι κάθε κρατική ενίσχυση, που χορηγείται εντός της κοινής αγοράς άνθρακα και χάλυβα, θεωρείται ότι δεν συμβιβάζεται προς τους σκοπούς της Συνθήκης ΕΚΑΧ. Πράγματι, στο πνεύμα της Συνθήκης, το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ δεν απαγορεύει στην Επιτροπή να εγκρίνει, κατ' εξαίρεση, βάσει του άρθρου 95, πρώτο και δεύτερο εδάφιο, ΑΧ, κρατικές ενισχύσεις οι οποίες θα παρείχαν τη δυνατότητα, σύμφωνα με τους σκοπούς της Συνθήκης ΕΚΑΧ, να αντιμετωπισθούν απρόβλεπτες καταστάσεις.

105. Η διάταξη αυτή υποχρεώνει το κράτος μέλος που υιοθετεί μέτρο το οποίο μπορεί να έχει ουσιώδη επίπτωση στους όρους του ανταγωνισμού στη βιομηχανία άνθρακα και χάλυβα να το γνωστοποιήσει στην Επιτροπή. Εάν η ενέργεια αυτή επιφέρει επιζήμιες συνέπειες για τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στη βιομηχανία σιδήρου και άνθρακα στην αγορά του εν λόγω κράτους ή άλλου κράτους μέλους, η Επιτροπή μπορεί, κατόπιν διαβουλεύσεως με τη Συμβουλευτική επιτροπή και το Συμβούλιο, είτε να επιτρέψει τη χορήγηση στις επιχειρήσεις αυτές ενισχύσεως της οποίας το ύψος, οι προϋποθέσεις και η διάρκεια καθορίζονται σε συμφωνία μαζί της, είτε να απευθύνει στο εν λόγω κράτος σύσταση προκειμένου να άρει τις επιζήμιες συνέπειες της ενέργειάς του με τα μέτρα που θα κρίνει τα πλέον συμβατά με την οικονομική του ισορροπία.

106. Το Δικαστήριο πολύ νωρίς προέβη σε συσταλτική ερμηνεία της διατάξεως αυτής. Θεώρησε ότι το άρθρο 67 ΑΧ είναι διορθωτικό του μερικού χαρακτήρα της ολοκληρώσεως που πραγματοποιήθηκε με τη Συνθήκη ΕΚΑΧ.

Το άρθρο 67 ΑΧ

104. Το άρθρο 67 ΑΧ έχει ως αντικείμενο την καθιέρωση πολιτικού συντονισμού μεταξύ των κρατών μελών. Τείνει να διορθώσει τις στρεβλώσεις του ανταγωνισμού που απορρέουν από τις διαφορές μεταξύ των μέτρων εθνικής πολιτικής τα οποία υιοθετούν τα κράτη μέλη στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων που διατήρησαν και από τα οποία θα μπορούσε να θιγεί η κοινοτική αγορά της βιομηχανίας σιδήρου και άνθρακα.

107. Πράγματι, με την προπαρατεθείσα απόφαση Groupement des industries sidérurgiques luxembourgeoises κατά Ανωτάτης Αρχής, το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 67 ΑΧ είναι «αντισταθμιστικό μέτρο» το οποίο παρέχει τη δυνατότητα «να αναιρεθούν τα αποτελέσματα των προσβολών του ανταγωνισμού που οι διατάξεις της Συνθήκης δεν [κατήργησαν], και με τον τρόπο αυτόν να αποτραπεί το ενδεχόμενο οι προσβολές αυτές [...], λόγω του ότι επιβίωσαν της εγκαθιδρύσεως της κοινής αγοράς, να διακυβεύσουν την αποστολή που το άρθρο 2 της Συνθήκης ανέθεσε στην

Κοινότητα “σε αρμονία με τη γενική οικονομία των κρατών μελών”» [36].

108. Στη συνέχεια, με την προπαρατεθείσα απόφαση Compagnie des hauts fourneaux et fonderies de Givors κ.λπ. κατά Ανωτάτης Αρχής, το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 67 ΑΧ προβλέπει αποκλειστικά «μέτρα διασφαλίσεως» κατά κρατικών μέτρων τα οποία δεν αφορούν άμεσα και ευθέως τις βιομηχανίες. Τα εν λόγω μέτρα διασφαλίσεως σκοπούν απλώς «στην αντιστάθμιση των οικονομικών μειονεκτημάτων τα οποία απορρέουν, στην κοινή αγορά, από κρατική ενέργεια την οποία η [Επιτροπή] δεν θα είχε την εξουσία να σταματήσει απευθείας» [37].

109. Με την προπαρατεθείσα απόφαση De Gezamenlijke Steenkolenmijnen in Limburg κατά Ανωτάτης Αρχής, το Δικαστήριο διέκρινε τα αντίστοιχα πεδία εφαρμογής των άρθρων 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ και 67 ΑΧ, θεωρώντας ότι αφορούσαν «δύο διακεκριμένους τομείς» [38]. Ο κοινοτικός δικαστής έκρινε ότι το άρθρο 67 ΑΧ δεν μπορεί να αφορά τα ίδια μέτρα με εκείνα που κηρύχθηκαν κατηργημένα και απαγορευμένα με το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ, τούτο δε για δύο λόγους.

110. Ο πρώτος λόγος συνδέεται με την πρακτική αποτελεσματικότητα των διατάξεων της Συνθήκης ΕΚΑΧ. Πράγματι, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι εάν οι χορηγηθείσες από τα κράτη μέλη ενισχύσεις που έχουν καταργηθεί και απαγορευθεί βάσει του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ μπορούσαν να γίνουν δεκτές βάσει του άρθρου 67 ΑΧ (με την επιφύλαξη των μέτρων που συνιστά η Επιτροπή), το περιεχόμενο της απαγορεύσεως που απορρέει από το άρθρο 4 ΑΧ θα επηρεαζόταν, κατά το Δικαστήριο, σε μεγάλο βαθμό.

111. Ο δεύτερος λόγος αφορά τη διαφορά των μέσων που έχουν τεθεί στη διάθεση της Επιτροπής για τη θέση σε εφαρμογή του άρθρου 67 ΑΧ. Πράγματι, σε αντιδιαστολή προς το άρθρο 4 ΑΧ το οποίο χορηγεί αποκλειστική αρμοδιότητα στην Κοινότητα, το άρθρο 67 ΑΧ της επιφυλάσσει απλή εξουσία «συστάσεως».

112. Τέλος, το Πρωτοδικείο υπενθύμισε, σε πλέον πρόσφατη απόφαση της 5ης Ιουνίου 2001, T-6/99, ESF Elbe-Stahlwerke Feralpi κατά Επιτροπής [39], ότι το άρθρο 67 ΑΧ «αφορά αποκλειστικά τα πλεονεκτήματα υπέρ της σιδηρουργικής βιομηχανίας που απορρέουν από εφαρμογή νομοθεσίας ή κρατικής ρυθμίσεως συνδεόμενης με τη γενική οικονομική πολιτική του ενδιαφερόμενου κράτους μέλους και όχι τις δημόσιες επιδοτήσεις που χορηγούνται ειδικά στη βιομηχανία άνθρακα και χάλυβα ή, εν προκειμένω, σε συγκεκριμένη σιδηρουρ-

36 — Σ. 97 του γαλλικού κειμένου. Η υπόθεση εκείνη αφορούσε δασμό που βάρυνε το στερεό καύσιμο μη οικιακής χρήσεως. Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι ο δασμός αυτός εφαρμοζόταν στο ίδιο μέτρο σε όλες τις βιομηχανίες και δεν μπορούσε επομένως να θεωρηθεί ότι εφαρμοζόταν ειδικά και αποκλειστικά στον τομέα του άνθρακα και του χάλυβα.

37 — Σ. 526 του γαλλικού κειμένου.

38 — Σ. 47 του γαλλικού κειμένου.

39 — Συλλογή 2001, σ. II-1523.

γική επιχείρηση, οι οποίες καλύπτονται από το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, της Συνθήκης ΕΚΑΧ» [40].

113. Από τη νομολογία αυτή προκύπτει ότι το άρθρο 67 ΑΧ σκοπεί να παράσχει στην Επιτροπή τη δυνατότητα να επιτρέψει τη χορήγηση αντισταθμιστικών μέτρων ή «μέτρων διασφαλίσεως» σε σιδηρουργικές επιχειρήσεις όταν αυτές θίγονται από μέτρα γενικής οικονομικής πολιτικής.

— Οι απόψεις των γενικών εισαγγελέων ως προς το πεδίο εφαρμογής των άρθρων 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ και 67 ΑΧ, αντιστοίχως

114. Η μελέτη των προτάσεων των γενικών εισαγγελέων στις προπαρατεθείσες υποθέσεις καθιστά εμφανείς τις δυσχέρειες που αντιμετωπίσθηκαν για την οριοθέτηση του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ σε σχέση με αυτό του άρθρου 67 ΑΧ.

115. Οι γενικοί εισαγγελείς Lagrange, Roemer και Geelhoed θεώρησαν από κοινού ότι το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ έχει ως αντικείμενο μόνο τις ειδικές επιδοτήσεις οι οποίες αφορούν αποκλειστικά τη βιομηχανία άνθρακα και χάλυβα, ενώ τα πλεονεκτήματα που απορρέουν από μια γενική νομοθετική ρύθμιση πρέπει να αξιολογούνται σε σχέση με το άρθρο 67 ΑΧ [41].

116. Ο γενικός εισαγγελέας Lagrange, στις προτάσεις του της 5ης Νοεμβρίου 1960 στην υπόθεση που κατέληξε στην προπαρατεθείσα απόφαση De Gezamenlijke Steenkolenmijnen in Limburg κατά Ανωτάτης Αρχής, θεώρησε ότι δεν μπορούσε «να αποκλειστεί αυτομάτως από την αρμοδιότητα των κρατών μελών οτιδήποτε, σε μια νομοθεσία του είδους αυτού, αφορά ειδικά το σύνολο ή μέρος των βιομηχανιών της [ΕΚΑΧ]». Κατά τον γενικό εισαγγελέα, θα συνιστούσε «καταχρηστική επέκταση της δράσεως της ΕΚΑΧ σε τομέα που έχει παραμείνει στην αρμοδιότητα των κρατών». Για να διακρίνει τα μέτρα που αφορά το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ από τα μέτρα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 67 ΑΧ, ο γενικός εισαγγελέας Lagrange πρότεινε να γίνει δεκτό, εκτός από το «κριτήριο της ειδικότητας», ένα κριτήριο που αφορά το «πραγματικό αντικείμενο του μέτρου». Για να διευκρινίσει την πρότασή του, ο γενικός εισαγγελέας χρησιμοποίησε το παράδειγμα νομοθετικού μέτρου που τροποποιεί τις λεπτομέρειες χρηματοδοτήσεως της κοινωνικής ασφαλίσεως και περιέχει κανόνες ειδικούς για ορισμένα επαγγέλματα (τις βιομηχανίες εκμεταλλεύσεως μεταλλείων, για παράδειγμα). Κατ' αυτόν, ένα τέτοιο μέτρο δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί, a priori, ως ενίσχυση ή επιδότηση απαγορευόμενη βάσει του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ. Επειδή το αντικείμενο του μέτρου αυτού είναι κοινωνικό και η θέσπιση ειδικών κανόνων

40 — Σκέψη 85.

41 — Την άποψη αυτή υποστήριξε και μια μερίδα της θεωρίας. Βλ., ιδίως, P. Reuter, όπ.π., σ. 194 και 195, καθώς και J. Mertens de Wilmars, «Aides CECA et aides CEE: Aspects juridiques d'une convergence économique», εις *Du droit international au droit de l'intégration, Liber amicorum en l'honneur de Pierre Pescatore,* Nomos, Μπάντεν-Μπάντεν, 1987, σ. 421.

χρηματοδοτήσεως για συγκεκριμένα επαγγέλματα δικαιολογείται από θεμιτούς λόγους που συνδέονται με τους σκοπούς που επιδιώκει η γενική νομοθεσία, το μέτρα παραμένει στην εθνική αρμοδιότητα και δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 67 ΑΧ [42].

117. Όσον αφορά τον γενικό εισαγγελέα Roemer, θεώρησε, με τις προτάσεις που ανέπτυξε στις 10 Ιουνίου 1971 στην υπόθεση που κατέληξε στην προπαρατεθείσα απόφαση Κάτω Χώρες κατά Επιτροπής, ότι η πρόθεση των συντακτών της Συνθήκης ΕΚΑΧ δεν μπορούσε να είναι να προσδώσουν απόλυτο αποτέλεσμα στην απαγόρευση του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ.

118. Αφενός, επειδή οι επιδοτήσεις συνιστούν λίαν τρέχον εργαλείο της οικονομικής, κοινωνικής και βιομηχανικής πολιτικής, δεν θα ήταν λογικό να αποκλεισθούν πλήρως οι βιομηχανίες άνθρακα και χάλυβα από τη θετική επίδραση που έχουν γι' αυτές τα μέτρα που λαμβάνουν τα κράτη μέλη στο πλαίσιο της γενικής οικονομικής τους νομοθεσίας και να θεωρηθεί ότι, έναντι των βιομηχανιών αυτών, υφίσταται ανεπιφύλακτη απαγόρευση των επιδοτήσεων. Το σύστημα αυτό θα δημιουργούσε σημαντικό κενό στην άσκηση των αρμοδιοτήτων γενικής οικονομικής πολιτικής των κρατών μελών.

119. Αφετέρου, η εφαρμογή των άρθρων 37 ΑΧ και 95, πρώτο εδάφιο, ΑΧ, τα οποία παρέχουν τη δυνατότητα διορθώσεως της απαγορεύσεως του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ, συνεπάγεται περίπλοκη διαδικασία (ομόφωνη σύμφωνη γνώμη του Συμβουλίου και διαβούλευση με τη Συμβουλευτική επιτροπή) και απαιτεί την ύπαρξη προϋποθέσεων που δύσκολα μπορούν να συντρέξουν (θεμελιώδεις και παρατεινόμενες διαταραχές στην οικονομία).

120. Τέλος, αποδοχή της απόψεως ότι το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ αφορά το σύνολο των ενισχύσεων των οποίων οι επιχειρήσεις της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα μπορούν να είναι δικαιούχοι θα έθιγε την αρμονική ανάπτυξη των Κοινοτήτων, εφόσον και οι διατάξεις της Συνθήκης ΕΚ που είναι αφιερωμένες στις ενισχύσεις προβλέπουν σημαντικές παρεκκλίσεις από την απαγόρευση των επιδοτήσεων, τούτο δε λαμβανομένων υπόψη, ακόμη μια φορά, των αρμοδιοτήτων που διατήρησαν τα κράτη μέλη.

121. Τέλος, ο γενικός εισαγγελέας Geelhoed θεώρησε, με τις προτάσεις που ανέπτυξε στις 8 Φεβρουαρίου 2001 στην υπόθεση που κατέληξε στην απόφαση C-280/99 P έως C-282/99 P, Moccia Irme κ.λπ. κατά Επιτροπής [43], ότι, λαμβανομένης υπόψη της νομολογίας του Δικαστηρίου [44], η απαγόρευση των ενισχύσεων που διατυπώνεται στο άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ υπόκειται σε δύο μόνο περιορισμούς. Ο πρώτος αντλείται από

42 — Αντιθέτως, ο γενικός εισαγγελέας Lagrange θεωρεί ότι εάν είχε αποδειχθεί ότι ο σκοπός του επίμαχου μέτρου δεν είναι κοινωνικός αλλά οικονομικός, και συνίσταται είτε στην επιβολή στις επιχειρήσεις επιβαρύνσεων τις οποίες, κατ' αρχήν, δεν φέρουν είτε στην απαλλαγή από επιβάρυνση την οποία πρέπει, κατ' αρχήν, να φέρουν, το μέτρο αυτό συνιστά ειδική επιβάρυνση ή απαγορευόμενη επιδότηση κατά το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ.

43 — Απόφαση της 21ης Ιουνίου 2001 (Συλλογή 2001, σ. I-4717).

44 — Ο γενικός εισαγγελέας Geelhoed αναφέρεται στις προπαρατεθείσες αποφάσεις Groupement des industries sidérurgiques luxembourgeoises κατά Ανωτάτης Αρχής και De Gezamenlijke Steenkolenmijnen in Limburg κατά Ανωτάτης Αρχής.

το γεγονός ότι «το μέτρο πρέπει να εμπίπτει στην κατηγορία των “επιδοτήσεων ή ενισχύσεων που χορηγούνται από τα κράτη μέλη”», και ο δεύτερος από το ότι «[το μέτρο] πρέπει να αφορά *ειδικά τον τομέα του άνθρακα και του χάλυβα και να περιορίζεται σ'αυτόν*» [45].

— Η εγκαθίδρυση του καθεστώτος ΕΚΑΧ ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων

122. Παρά την κατ' αρχήν απαγόρευση των κρατικών ενισχύσεων που θεσπίζει το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ, η Επιτροπή αποφάσισε να θέσει σε εφαρμογή καθεστώς το οποίο επιτρέπει τη χορήγηση κρατικών ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η κατάσταση κρίσεως την οποία διήλθε ο τομέας αυτός από το τέλος της δεκαετίας του 70. Η λειτουργία του καθεστώτος αυτού έπρεπε να συντονιστεί με το σύστημα ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων που καθιερώνεται από τη Συνθήκη ΕΚ.

Οι κώδικες ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα

123. Οι αρχές και τα μέσα δράσεως που καθορίζονται στο πλαίσιο της Συνθήκης ΕΚΑΧ ανταποκρίνονταν στην κατάσταση που επικρατούσε κατά τον χρόνο της υπογραφής της. Ήσαν, πρωτίστως, προσανατολισμένα στην αύξηση της παραγωγής και στην ίση πρόσβαση των χρηστών στα προϊόντα της ΕΚΑΧ, χωρίς καμία δυσμενή διάκριση [46]. Ο προσανατολισμός αυτός εξηγεί την αυστηρότητα των κανόνων που αφορούν τη λειτουργία της κοινής αγοράς άνθρακα και χάλυβα, όπως η γενική απαγόρευση των επιδοτήσεων και των κρατικών ενισχύσεων, η υποχρέωση δημοσιεύσεων των πινάκων τιμών και οι διατιμήσεις μεταφοράς ή ακόμη η απαγόρευση κάθε διακρίσεως.

124. Η πρώτη αυτή κοινότητα που ήταν προσανατολισμένη στην ολοκλήρωση είχε, πάντως, ουσιωδώς δυναμικό χαρακτήρα. Ορισμένοι κανόνες της αγοράς, που καθορίζονται με τη Συνθήκη ΕΚΑΧ, χρειάστηκε να προσαρμοστούν στις ανάγκες πολιτικής η οποία έπρεπε πρωτίστως να αντιμετωπίσει τα διαρθρωτικά προβλήματα της οικονομίας των βιομηχανιών άνθρακα και σιδήρου [47].

125. Προκειμένου να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της αναδιαρθρώσεως του τομέα της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα, η Επιτροπή στηρίχθηκε στο άρθρο 95, πρώτο και δεύτερο εδάφιο, ΑΧ, για να θέσει σε εφαρμογή κοινοτικό καθεστώς που καθιστά δυνατή τη χορήγηση κρατικών ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα σε ορισμένες περιοριστικώς απαριθμούμενες περιπτώσεις [48]. Όπως ανέφερα, το καθε-

45 — Βλ., ιδίως, τα σημεία 29 έως 41 των εν λόγω προτάσεων (η υπογράμμιση είναι δική μου).

46 — Βλ. άρθρα 2 ΑΧ έως 4 ΑΧ.

47 — Πολλοί σχολιαστές επέκριναν τη διαφορά μεταξύ του «στατικού» χαρακτήρα των κανόνων της Συνθήκης ΕΚΑΧ και του δυναμικού χαρακτήρα ενός οικονομικού κόσμου σε διαρκή πρόοδο. Βλ., ιδίως, W. Much, «Principales tendances de l'évolution du droit de la Communauté européenne du charbon et de l'acier», *Rivista di diritto europeo*, Ρώμη, 1965, σ. 3, 13.

48 — Υπενθυμίζω ότι το άρθρο 95 ΑΧ προβλέπει διαφόρους μηχανισμούς νομικής προσαρμογής της Συνθήκης ΕΚΑΧ σε καταστάσεις που το κείμενο δεν έλαβε υπόψη χωρίς να χρειάζεται, ωστόσο, να γίνει τροποποίηση της Συνθήκης αυτής, πράγμα που υποδηλώνει κύρωση από τα κράτη μέλη σύμφωνα με τους συνταγματικούς τους κανόνες. Βλ., όσον αφορά τη νομολογία σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 95 ΑΧ, μεταξύ άλλων, απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 2000, C-1/98 P, British Steel κατά Επιτροπής (Συλλογή 2000, σ. I-10349, σκέψη 40).

στώς που υιοθέτησε η Επιτροπή βάσει της εν λόγω διατάξεως έλαβε τη μορφή αποφάσεων γενικής ισχύος, οι οποίες καλούνται «κώδικες ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα».

126. Οι κώδικες επιτρέπουν, υπό ορισμένες προϋποθέσεις και κατόπιν άδειας της Επιτροπής, παρεκκλίσεις από την κατ' αρχήν απαγόρευση που θεσπίζει το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ, υπέρ συγκεκριμένων κατηγοριών ενισχύσεων τις οποίες απαριθμούν εξαντλητικά. Το Δικαστήριο κρίνει, επομένως, ότι πρέπει να ερμηνεύονται στενά [49]. Οι κώδικες αυτοί είναι επίσης περιορισμένης χρονικής ισχύος, εφόσον θεσπίζουν κανόνες προσαρμογής της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα στους σκοπούς που επιδιώκει η Συνθήκη ΕΚΑΧ σε συνάρτηση με τις υφιστάμενες σε συγκεκριμένη περίοδο ανάγκες [50].

127. Ο πρώτος κώδικας περιέχει μια διευκρίνιση η οποία, σε σχέση με την παρούσα διαφορά, πρέπει να τονισθεί. Πράγματι, σύμφωνα με το άρθρο 1, ο κώδικας αυτός αφορά αποκλειστικά τις ενισχύσεις που χορηγούνται ειδικά στις επιχειρήσεις άνθρακα και χάλυβα. Κατά συνέπεια, δυνάμει του εν λόγω κώδικα, η εφαρμογή στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα των γενικών και περιφερειακών καθεστώτων ενισχύσεων εξακολουθεί να υπόκειται στον έλεγχο της Επιτροπής βάσει του άρθρου 67 ΑΧ και των άρθρων 87 ΕΚ και 88 ΕΚ [51]. Οι διαδοχικοί κώδικες ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα καθιερώνουν διαφορετικό καθεστώς ελέγχου, εφόσον υποβάλλουν όλες τις ενισχύσεις που εμπίπτουν στις απαλλασσόμενες κατηγορίες που ορίζουν σε ομοιόμορφη μεταχείριση, στο πλαίσιο μιας και μόνης διαδικασίας που εμπίπτει στη Συνθήκη ΕΚΑΧ.

128. Οι ενισχύσεις που δεν εμπίπτουν στις κατηγορίες τις οποίες αφορούν οι εν λόγω κώδικες εξακολουθούν να υπάγονται αποκλειστικά στο άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ. Οι ενισχύσεις αυτές μπορούν, εν τούτοις, να τύχουν ατομικής παρεκκλίσεως από την απαγόρευση που θέτει η εν λόγω διάταξη, εάν η Επιτροπή εκτιμά, στο πλαίσιο της ασκήσεως της διακριτικής της ευχέρειας δυνάμει του άρθρου 95 ΑΧ, ότι οι ενισχύσεις αυτές είναι αναγκαίες για την πραγματοποίηση των σκοπών της Συνθήκης ΕΚΑΧ [52].

Ο συντονισμός των καθεστώτων ενισχύσεων ΕΚ και ΕΚΑΧ

129. Το ζήτημα στο οποίο πρέπει να απαντήσουμε αντικατοπτρίζει και τις δυσχέρειες που δημιουργεί η συνύπαρξη των δύο εννόμων τάξεων τις οποίες συνιστούν οι Συνθήκες ΕΚ και ΕΚΑΧ. Πράγματι, η αυξανόμενη ανάπτυξη της ΕΟΚ και η επεξεργασία, στο πλαίσιό της, συστήματος κανόνων ανταγωνισμού στους πλέον διαφορετικούς τομείς

49 — Βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις Moccia Irme κ.λπ. κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα (σκέψη 40), και του Πρωτοδικείου της 25ης Σεπτεμβρίου 1997, Τ-150/95, UK Steel Association κατά Επιτροπής (Συλλογή 1997, σ. ΙΙ-1433, σκέψη 114).

50 — Απόφαση της 24ης Σεπτεμβρίου 2002, C-74/00 P και 75/00 P, Falck και Acciaierie di Bolzano κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. I-7869, σκέψη 120).

51 — Τέταρτη αιτιολογική σκέψη του πρώτου κώδικα.

52 — Βλ., ιδίως, διάταξη της 3ης Μαΐου 1996, C-399/95 R, Γερμανία κατά Επιτροπής (Συλλογή 1996, σ. I-2441, σκέψη 20), και απόφαση Ισπανία κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα (σκέψεις 153 έως 155).

της οικονομικής δραστηριότητας εμφάνισαν επικαλύψεις στους τομείς κοινού ενδιαφέροντος. Η συνύπαρξη των δύο αυτών κοινοτήτων έθεσε, μεταξύ άλλων, το ερώτημα του συντονισμού του συστήματός τους ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων.

130. Οι δύο κοινότητες, μαζί με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας, είναι στοιχεία μιας συνολικής δομής. Οι διατάξεις που προκύπτουν από τις Συνθήκες ΕΚ, ΕΚΑΧ και ΕΚΑΕ πρέπει, κατά συνέπεια, να ερμηνεύονται και να εφαρμόζονται σε συνάρτηση με τον κοινό αυτό σκοπό, δηλαδή ως εμπίπτουσες σε ενιαία έννομη τάξη που σκοπεί σε πλήρη οικονομική ολοκλήρωση. Εν τούτοις, πρέπει να λαμβάνεται μέριμνα για τη διατήρηση του ειδικού χαρακτήρα των ρυθμίσεων που θέτει εκάστη των συνθηκών αυτών όταν το επιτάσσουν οι διατάξεις τους.

131. Όσον αφορά τη Συνθήκη ΕΚΑΧ, ο κανόνας αυτός θεσπίζεται κατά τρόπο σαφή και μη διφορούμενο στο άρθρο 305, παράγραφος 1, ΕΚ. Η διάταξη αυτή διευκρινίζει, πράγματι, ότι «[η] Συνθήκη [ΕΚ] δεν τροποποιεί τις διατάξεις της Συνθήκης [ΕΚΑΧ], ιδίως όσον αφορά τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των κρατών μελών [...] και τις διατάξεις της περί της λειτουργίας της κοινής αγοράς άνθρακα και χάλυβα».

132. Το Δικαστήριο έκρινε, επομένως, κατ' επανάληψη ότι οι διατάξεις της Συνθήκης ΕΚΑΧ και το σύνολο των διατάξεων που έχουν εκδοθεί για την εφαρμογή της διατηρούν, παρά την έναρξη της ισχύος της Συνθήκης ΕΚ, το δικό τους πεδίο εφαρμογής [53]. Πράγματι, από πάγια νομολογία προκύπτει ότι οι διατάξεις της Συνθήκης ΕΚ εφαρμόζονται μόνον επικουρικώς, ελλείψει ειδικών κανόνων στη Συνθήκη ΕΚΑΧ [54].

133. Όσον αφορά, ειδικότερα, τον έλεγχο των κρατικών ενισχύσεων, το Δικαστήριο έκρινε ότι η Συνθήκη ΕΚΑΧ προβλέπει ειδικούς κανόνες, με αποτέλεσμα η ρύθμιση που προβλέπεται από τη Συνθήκη ΕΚ να μην έχει εφαρμογή.

134. Πράγματι, το Δικαστήριο έκρινε, με την προπαρατεθείσα απόφαση Falck και Acciaierie di Bolzano κατά Επιτροπής, ότι η «σαφής αυτή διαφορά στη διατύπωση μεταξύ των διατάξεων του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, της Συνθήκης ΕΚΑΧ και αυτών του άρθρου [88], παράγραφος 1, [ΕΚ] αποδεικνύει ότι, όσον αφορά τις κρατικές ενισχύσεις, τα κράτη μέλη δεν προετίθεντο να θεσπίσουν όμοιους κανόνες ούτε ίδιο πεδίο παρεμβάσεως των Κοινοτήτων» [55].

53 — Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις του Δικαστηρίου της 6ης Ιουλίου 1982, 188/80 έως 190/80, Γαλλία, Ιταλία και Ηνωμένο Βασίλειο κατά Επιτροπής (Συλλογή 1982, σ. 2545, σκέψεις 30 και 31), καθώς και του Πρωτοδικείου της 25ης Μαρτίου 1999, T-37/97, Forges de Clabecq κατά Επιτροπής (Συλλογή 1999, σ. II-859, σκέψη 132 και παρατεθείσα νομολογία).

54 — Βλ., ιδίως, σχετικά με ρύθμιση που αφορά την επιστροφή εισαγωγικών ή εξαγωγικών δασμών, απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 1987, 328/85, Deutsche Babcock Handel (Συλλογή 1987, σ. 5119, σκέψεις 6 έως 14).

55 — Σκέψη 102.

135. Το Δικαστήριο επιβεβαίωσε την ανάλυση αυτή με την προπαρατεθείσα απόφαση Ισπανία κατά Επιτροπής. Στην υπόθεση εκείνη, το Βασίλειο της Ισπανίας προσήψε στην Επιτροπή ότι εξέτασε τη συμβατότητα εθνικής νομοθεσίας για τον φόρο εταιριών σε σχέση με το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ [56]. Η νομοθεσία εκείνη, η οποία είχε εφαρμογή πριν από την προσχώρηση του Βασιλείου της Ισπανίας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, παρείχε τη δυνατότητα προσφοράς φορολογικής εκπτώσεως στις επιχειρήσεις για τις δαπάνες και τις επενδύσεις που πραγματοποίησαν στην αλλοδαπή. Έχοντας ειδοποιηθεί από ανταγωνίστριες επιχειρήσεις των δικαιούχων, η Επιτροπή κίνησε διαδικασία με αντικείμενο τον έλεγχο της νομιμότητας των επιδίκων ενισχύσεων σε σχέση μόνο με τους κανόνες της Συνθήκης ΕΚΑΧ. Πράγματι, αντίθετα προς τη Συνθήκη ΕΚ, η Συνθήκη ΕΚΑΧ δεν προέβλεπε την έννοια των «υφισταμένων ενισχύσεων». Αφού διαπίστωσε ότι το επίμαχο καθεστώς φορολογικής εκπτώσεως μπορούσε να ευνοήσει τις χαλυβουργικές επιχειρήσεις, η Επιτροπή αποφάσισε ότι όλες οι ενισχύσεις που χορηγεί το Βασίλειο της Ισπανίας, σύμφωνα με την επίμαχη νομοθεσία, υπέρ χαλυβουργικών επιχειρήσεων της ΕΚΑΧ, ήταν ασυμβίβαστη προς την κοινή αγορά άνθρακα και χάλυβα, δυνάμει του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ.

136. Στο πλαίσιο της προσφυγής του, το Βασίλειο της Ισπανίας ισχυρίστηκε, μεταξύ άλλων, ότι ο αποκλεισμός των επιχειρήσεων χάλυβα από το πλεονέκτημα της επίδικης ρυθμίσεως συνεπήγετο παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ των επιχειρήσεων. Το Δικαστήριο έκρινε ότι αυτός ο λόγος ακυρώσεως δεν ήταν βάσιμος, στο μέτρο που «οι επιχειρήσεις σιδήρου και χάλυβα δεν βρίσκονται στην ίδια κατάσταση με τις λοιπές επιχειρήσεις, διότι υπόκεινται στις ειδικές διατάξεις της Συνθήκης ΕΚΑΧ» [57].

137. Υπό το πρίσμα της νομολογίας αυτής, οι επιχειρήσεις που ασκούν παραγωγικές δραστηριότητες οι οποίες εμπίπτουν στη Συνθήκη ΕΚΑΧ βρίσκονται, κατά συνέπεια, σε κατάσταση διαφορετική από αυτή των λοιπών επιχειρήσεων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Συνθήκης ΕΚ. Τούτο προκύπτει από τους ειδικούς κανόνες που περιλαμβάνει η Συνθήκη ΕΚΑΧ για να εξασφαλίσει την εύρυθμη λειτουργία της κοινής αγοράς άνθρακα και χάλυβα και να επιλύσει τα διαρθρωτικά της προβλήματα. Επομένως, ακόμη και αν η Συνθήκη ΕΚ καθιερώνει σύστημα ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων πολύ πιο ευέλικτο από τη Συνθήκη ΕΚΑΧ, οι επιχειρήσεις αυτές εξακολουθούν να υπόκεινται στους ειδικούς κανόνες που θεσπίζει η εν λόγω Συνθήκη [58].

138. Τα συμπεράσματα που μπορούν να αντληθούν, για την υπό κρίση υπόθεση, από τα προηγούμενα στοιχεία έχουν ως εξής:

56 — Η υπόθεση αυτή είχε ως αντικείμενο προσφυγή ακυρώσεως που άσκησε το Βασίλειο της Ισπανίας κατά της αποφάσεως 2001/168/ΕΚΑΧ της Επιτροπής, της 31ης Οκτωβρίου 2000, σχετικά με τους ισπανικούς νόμους για τον φόρο επί των εταιριών (ΕΕ 2001, L 60, σ. 57).

57 — Σκέψη 127. Βλ. και απόφαση Forges de Clabecq κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα (σκέψη 132).

58 — Το άρθρο 87 ΕΚ περιέχει, πράγματι, απαγόρευση των κρατικών ενισχύσεων. Πάντως, η απαγόρευση αυτή όχι μόνο συνοδεύεται άμεσα από διάφορες παρεκκλίσεις, αλλά, επιπλέον, δεν έχει, ακόμη και κατ' αρχήν και παρά τη γενική της διατύπωση, τον απόλυτο χαρακτήρα της απαγορεύσεως που προβλέπει το κείμενο της Συνθήκης ΕΚΑΧ, έστω και για τον λόγο ότι περιλαμβάνει ήδη τη διπλή άμβλυνση ότι πρέπει να πρόκειται για ενισχύσεις οι οποίες, πρώτον, νοθεύουν ή απειλούν να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό και οι οποίες, δεύτερον, ευνοούν ορισμένες επιχειρήσεις ή ορισμένους κλάδους παραγωγής.

— Η Συνθήκη ΕΚΑΧ προβλέπει ειδικό καθεστώς ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων που χορηγούνται στις επιχειρήσεις σιδήρου και χάλυβα, προσαρμοσμένο στις συνθήκες λειτουργίας της κοινής αγοράς άνθρακα και χάλυβα. Το καθεστώς αυτό ρυθμίζεται στο άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ, καθώς και σε διαφόρους κώδικες ενισχύσεων προς τη χαλυβουργία. Κατά το άρθρο 305, παράγραφος 1, ΕΚ και λαμβανομένης υπόψη της παγίας νομολογίας του Δικαστηρίου, οι διατάξεις της Συνθήκης ΕΚ εφαρμόζονται επικουρικώς.

— Δυνάμει του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ, οι ενισχύσεις που χορηγούνται στις επιχειρήσεις σιδήρου και χάλυβα είναι ασυμβίβαστες προς την κοινή αγορά άνθρακα και χάλυβα, εκτός εάν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των ρητώς προβλεπομένων και προσηκόντως εγκρινομένων από την Επιτροπή στο πλαίσιο κώδικα ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα [59].

— Στο μέτρο που η Συνθήκη ΕΚΑΧ πραγματοποιεί μερική ολοκλήρωση, το άρθρο 67 ΑΧ παρέχει στην Επιτροπή τη δυνατότητα να χορηγήσει αντισταθμιστικά μέτρα υπέρ επιχειρήσεως σιδήρου και χάλυβα όταν αυτή θίγεται από τη δράση κράτους μέλους στο πλαίσιο της γενικής οικονομικής πολιτικής του. Από της ενάρξεως ισχύος της Συνθήκης ΕΚ, η εφαρμογή της πρέπει να λαμβάνει υπόψη την ύπαρξη ενός συστήματος γενικού ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων στηριζόμενο στη Συνθήκη ΕΚ.

139. Αφού υπομνήσθηκε, κατά τον τρόπο αυτόν, το αντικείμενο της συζητήσεως, θα εξηγήσω στο εξής γιατί θεωρώ ότι το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η εξέταση των επίμαχων ενισχύσεων σαφώς ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ.

ii) Η λύση την οποία προτείνω

140. Στην υπό κρίση υπόθεση, υπενθυμίζω ότι οι επίμαχες ενισχύσεις μέτρα συνιστούν ατομική ενίσχυση η οποία χορηγήθηκε σε επιχείρηση σιδήρου και χάλυβα κατ' εφαρμογή καθεστώτος το οποίο προηγουμένως είχε εγκριθεί από την Επιτροπή βάσει της Συνθήκης ΕΚ.

141. Από τα στοιχεία του φακέλου προκύπτει ότι οι επίμαχες ενισχύσεις εντάσσονται στο πλαίσιο γενικής πολιτικής που σκοπεί να άρει τα ειδικά οικονομικά μειονεκτήματα τα οποία αντιμετώπιζε η Zonenrandgebiet. Ο ZRFG καθορίζει τους σκοπούς και το πλαίσιο εντός του οποίου λαμβάνονται τα εκτελεστικά μέτρα, όπως είναι τα επίμαχα. Κατά συνέπεια, είναι δύσκολο να εκτιμηθούν οι επίδικες ενισχύσεις μεμονωμένως,

59 — Όπως ανέφερα προηγουμένως, μια ενίσχυση μπορεί να εγκριθεί και βάσει ατομικής αποφάσεως.

διότι αποτελούν την έκφραση συνεπούς πολιτικής της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας. Με άλλους λόγους, ο ZRFG συνιστά τη νομική βάση επί της οποίας ελήφθησαν όλα τα συγκεκριμένα μέτρα εφαρμογής και η οποία καθιστά δυνατόν να θεωρηθεί ότι τα μέτρα αυτά είναι αλληλεξαρτώμενα. Στην οπτική αυτή, πρέπει να αναγνωρίσω ότι η εφαρμογή των επίμαχων ενισχύσεων στη Salzgitter σκοπεί να συμβάλει στην πραγματοποίηση ενός ευρύτερου σχεδίου, δηλαδή στην ισόρροπη ανάπτυξη της οικονομίας στην παραμεθόρια αυτή περιοχή. Φρονώ ότι, κατ' ουσίαν, οι γενικοί αυτοί στόχοι καθόρισαν τη θέσπιση του ZRFG και των επίμαχων ενισχύσεων. Κατά συνέπεια, είναι δύσκολο να υποστηριχθεί, λαμβανομένων υπόψη των στοιχείων που διαθέτω, ότι αντικείμενο των μέτρων ήταν η βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα αφ' εαυτής και ότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας επιδίωξε να την υποστηρίξει ειδικά, σε συνάρτηση με τις ανάγκες της. Εν πάση περιπτώσει, η βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα δεν ήταν η μόνη που επωφελήθηκε από τα φορολογικά κίνητρα που προβλέπει ο ZRFG και οι έκτακτες αποσβέσεις καθώς και τα αφορολόγητα αποθεματικά δεν προβλέφθηκαν αποκλειστικά γι' αυτήν.

142. Κατά συνέπεια, δεν πρόκειται για μέτρα τα οποία θεσπίστηκαν *ειδικά και αποκλειστικά* υπέρ των επιχειρήσεων σιδήρου και χάλυβα. Εάν συνέβαινε αυτό, δεν θα υπήρχε καμία αμφιβολία ως προς την εφαρμογή του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ.

143. Ποιά είναι, επομένως, η φύση των επίμαχων ενισχύσεων;

144. Στην παρούσα διαφορά, η Salzgitter υποστηρίζει, πράγματι, ότι οι ενισχύσεις τις οποίες έλαβε συνιστούν ατομικό μέτρο εκτελέσεως γενικού καθεστώτος ενισχύσεων το οποίο είχε προηγουμένως εγκριθεί από την Επιτροπή. Ισχυρίζεται, επομένως, ότι δεν ήταν υποχρεωμένη να κοινοποιήσει το ατομικό αυτό μέτρο βάσει της Συνθήκης ΕΚΑΧ και στηρίζεται, προς τούτο, στην απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 1994, C-47/91, Ιταλία κατά Επιτροπής [60].

145. Στην υπόθεση εκείνη, το Δικαστήριο έκρινε ότι τα ατομικά μέτρα εκτελέσεως γενικού καθεστώτος ενισχύσεων το οποίο έχει εγκριθεί από την Επιτροπή δεν πρέπει να της κοινοποιούνται, εκτός εάν έχουν διατυπωθεί σχετικές επιφυλάξεις στην απόφαση περί εγκρίσεως. Πράγματι, το Δικαστήριο έκρινε ότι «καθόσον οι κατ' ιδίαν ενισχύσεις αποτελούν απλά μέτρα εκτελέσεως του γενικού προγράμματος ενισχύσεων, οι παράγοντες που θα έπρεπε να λάβει υπόψη της η Επιτροπή για να τις αξιολογήσει θα είναι λογικά οι ίδιοι με αυτούς που χρησιμοποίησε κατά την εξέταση του γενικού προγράμματος». Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο κατέληξε ότι παρέλκει η υποβολή των ατομικών ενισχύσεων σε νέα εξέταση της Επιτροπής [61].

60 — Συλλογή 1994, σ. I-4635
61 — Σκέψη 21.

146. Επομένως, στην υπό κρίση διαφορά, το ζήτημα που ανακύπτει είναι αν η ενίσχυση που χορηγήθηκε στη Salzgitter συνιστά απλό ατομικό μέτρο εκτελέσεως του ZRFG —το οποίο, βάσει της προπαρατεθείσας νομολογίας, δεν θα έπρεπε να κοινοποιηθεί στην Επιτροπή— ή αν η ενίσχυση αυτή πρέπει, αντιθέτως, να αξιολογηθεί ανεξαρτήτως του ZRFG.

147. Ακόμη και αν οι επίμαχες ενισχύσεις πρέπει να θεωρηθούν ως ένα από τα στοιχεία γενικής πολιτικής στον οικονομικό, βιομηχανικό, περιφερειακό και κοινωνικό τομέα, δεν νομίζω, πάντως, ότι πρόκειται για απλό ατομικό μέτρο εκτελέσεως το οποίο, υπό το πρίσμα της νομολογίας που επικαλείται η Salzgitter, δεν καθιστά αναγκαία την κοινοποίηση στην Επιτροπή.

148. Πράγματι, είμαι της γνώμης ότι η προπαρατεθείσα νομολογία δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην υπό κρίση περίπτωση. Στην υπόθεση που κατέληξε στην προπαρατεθείσα απόφαση Ιταλία κατά Επιτροπής, η επίμαχη ατομική ενίσχυση καθώς και το γενικό καθεστώς ενισχύσεων στο πλαίσιο του οποίου εντασσόταν, αφορούσαν μόνον επιχειρήσεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Συνθήκης ΕΚ.

149. Αυτό δεν συμβαίνει στην υπό κρίση διαφορά. Πράγματι, οι επιχειρήσεις που ευνοούνται από την εφαρμογή του ZRFG εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των δύο Συνθηκών ΕΚ και ΕΚΑΧ. Πάντως, όπως ανέφερα, η Συνθήκη ΕΚΑΧ και οι διατάξεις που θεσπίσθηκαν βάσει αυτής καθιερώνουν ειδικό καθεστώς ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων στο οποίο υπόκεινται οι επιχειρήσεις στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα. Οι παράγοντες τους οποίους πρέπει να λάβει υπόψη η Επιτροπή για να εκτιμήσει τη συμβατότητα των επίμαχων ενισχύσεων πρέπει, κατά συνέπεια, να είναι διαφορετικοί ανάλογα με το αν τα μέτρα ευνοούν επιχειρήσεις που εμπίπτουν στη Συνθήκη ΕΚ ή στη Συνθήκη ΕΚΑΧ.

150. Η χορήγηση των επίμαχων ενισχύσεων στη Salzgitter δεν συνιστά, κατά συνέπεια, απλό ατομικό μέτρο εκτελέσεως του ZRFG, εφόσον η εξέταση της συμβατότητάς του πρέπει να υποβληθεί στους ειδικούς κανόνες που θέτει η Συνθήκη ΕΚΑΧ για τον έλεγχο των κρατικών ενισχύσεων.

151. Ο σκοπός δεν είναι προφανώς να αποκλεισθούν οι βιομηχανίες σιδήρου και χάλυβα ή άνθρακα από τα ενδεχόμενα οφέλη ενός μέτρου γενικής πολιτικής. Η πρόθεσή μου δεν είναι ούτε να δεχθώ, όπως υποστηρίζει η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, την εφαρμογή του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ στα γενικά καθεστώτα ενισχύσεων. Η ανάλυσή μου στηρίζεται αποκλειστικά στον σκοπό του συστήματος που καθιερώνει η Συνθήκη ΕΚΑΧ και στην ανάγκη εκτιμήσεως της συμβατότητας των μέτρων, όπως τα επίδικα εν προκειμένω, σε σχέση με την ειδική κατάσταση της αγοράς σιδήρου και χάλυβα και των ειδικών κανόνων που προβλέπει η Συνθήκη αυτή. Υπό το πρίσμα αυτό, το άρθρο 6 του τρίτου κώδικα, το οποίο απαιτεί από τα κράτη μέλη να κοινοποιούν στην Επιτροπή τα «σχέδια που αποβλέπουν στην εφαρμογή, στον τομέα σιδήρου και χάλυβα, καθεστώτων ενισχύσεων για τα οποία έχει ήδη αποφανθεί βάσει των διατάξεων της Συνθήκης [ΕΚ]», αποκτά το νόημά του.

152. Επομένως, λαμβανομένων υπόψη των προηγουμένων στοιχείων, θεωρώ ότι η εξέταση των επίμαχων ενισχύσεων, μολονότι αυτές εντάσσονται στο πλαίσιο του γενικού καθεστώτος ενισχύσεων που είχε προηγουμένως εγκριθεί από την Επιτροπή βάσει της Συνθήκης ΕΚ, πρέπει να πραγματοποιηθεί μεμονωμένως, υπό το πρίσμα των κανόνων της Συνθήκης ΕΚΑΧ.

153. Το ζήτημα είναι εφεξής αν η αξιολόγηση των επιδίκων ενισχύσεων πρέπει να πραγματοποιηθεί σε σχέση με το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ ή με το άρθρο 67 ΑΧ.

154. Είμαι της γνώμης ότι το άρθρο 67 ΑΧ δεν έχει εν προκειμένω εφαρμογή.

155. Όπως ήδη ανέφερα [62], το Δικαστήριο πολύ νωρίς ερμήνευσε συσταλτικά τη διάταξη αυτή θεωρώντας την ως «μέτρο διασφαλίσεως» κατά των κρατικών μέτρων τα οποία δεν αφορούν ευθέως και άμεσα τις βιομηχανίες άνθρακα και χάλυβα αλλά μπορούν, εν τούτοις, να επηρεάσουν, με τα αποτελέσματά τους, την ανταγωνιστική θέση των βιομηχανιών αυτών [63]. Η διάταξη αυτή παρέχει στα κράτη μέλη τη δυνατότητα να χορηγήσουν ενίσχυση στις επιχειρήσεις σιδήρου και χάλυβα οι οποίες ήσαν θύματα κρατικού μέτρου που υιοθετήθηκε στο πλαίσιο της γενικής οικονομικής πολιτικής κράτους μέλους. Η ενίσχυση αυτή αποτελεί ένα διορθωτικό μέτρο, του οποίου το ύψος, οι όροι και η διάρκεια επαφίενται στην εκτίμηση της Επιτροπής. Δεν νομίζω ότι το άρθρο 67 ΑΧ μπορεί να νομιμοποιήσει σύστημα επιδοτήσεων των οποίων απολαύουν οι επιχειρήσεις σιδήρου και χάλυβα για το γεγονός και μόνον ότι πρόκειται για μη ειδικές ενισχύσεις, δηλαδή για ενισχύσεις που αφορούν ταυτόχρονα τους τομείς άνθρακα και χάλυβα και άλλους τομείς της οικονομίας [64].

156. Στην υπό κρίση υπόθεση, είναι προφανές, κατ' εμέ, ότι η ενίσχυση που χορηγήθηκε στη Salzgitter δεν συνιστά αντισταθμιστικό μέτρο υπό την έννοια της διατάξεως αυτής. Πράγματι, από τα στοιχεία του φακέλου δεν προκύπτει ότι η ενίσχυση αυτή της είχε χορηγηθεί για να αντισταθμίσει τις στρεβλώσεις του ανταγωνισμού τις οποίες υπέστη κατόπιν της θεσπίσεως του ZRFG.

157. Κατά συνέπεια, είμαι της γνώμης ότι η εκτίμηση των επίμαχων ενισχύσεων δεν ενέπιπτε στο άρθρο 67 ΑΧ. Όπως η Επιτροπή, φρονώ, αντιθέτως, ότι η συμβατότητά τους με την κοινή αγορά άνθρακα και χάλυβα έπρεπε να εξεταστεί υπό το πρίσμα του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ και των κανόνων που θεσπίζει ο έκτος κώδικας.

62 — Βλ. σημείο 108 των προτάσεων αυτών.

63 — Προπαρατεθείσα απόφαση Compagnie des hauts fourneaux et fonderies de Givors κ.λπ. κατά Ανωτάτης Αρχής (σ. 526 του γαλλικού κειμένου).

64 — Βλ., συναφώς, J. Mertens de Wilmars, όπ.π., σ. 429 του γαλλικού κειμένου.

158. Η ερμηνεία αυτή επιρρωννύεται από το ίδιο το γράμμα του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ, το οποίο υπενθυμίζω ότι αφορά «τις ενισχύσεις που χορηγούνται από τα κράτη [...] *υπό οποιαδήποτε μορφή*» [65]. Λαμβανομένων υπόψη των στοιχείων που ανέπτυξα, φρονώ ότι η διάταξη αυτή αφορά, κατά συνέπεια, το σύνολο των ενισχύσεων που χορηγούνται στις επιχειρήσεις σιδήρου και χάλυβα, ανεξαρτήτως της μορφής ή της προελεύσεώς τους, είτε χορηγούνται ειδικά σε επιχείρηση της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα είτε λαμβάνονται κατ' εφαρμογή γενικού ή περιφερειακού καθεστώτος ενισχύσεων. Δεν πρέπει να λησμονείται ότι η διάταξη αυτή διατυπώθηκε το 1951, πριν από την ίδρυση της ΕΟΚ και της διαμορφώσεως ελέγχου των γενικών ή περιφερειακών καθεστώτων κρατικών ενισχύσεων.

159. Η ερμηνεία της εν λόγω διατάξεως την οποία προτείνω παρέχει τη δυνατότητα εξασφαλίσεως ομοιόμορφης μεταχειρίσεως του συνόλου των ενισχύσεων που χορηγούνται στον τομέα της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα προκειμένου αυτές να υπαχθούν σε συνεκτική και αποτελεσματική ρύθμιση.

160. Η λύση αυτή παρέχει, επιπλέον, τη δυνατότητα να εξασφαλισθεί ισότητα μεταχειρίσεως μεταξύ των κρατών μελών και των επιχειρηματιών. Πράγματι, νομίζω ότι θα ήταν αντίθετο προς την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως να εγκριθεί η χορήγηση ενισχύσεως σε επιχείρηση της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα επειδή αυτή λαμβάνεται κατ' εφαρμογή γενικού καθεστώτος ενισχύσεων και να μην εγκριθεί, άλλωστε, κατά το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ, ενίσχυση της οποίας το ύψος, οι όροι και η διάρκεια είναι σχεδόν παρεμφερή, για τον μοναδικό λόγο ότι πρόκειται για ενίσχυση που χορηγείται ειδικά σε επιχείρηση της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα. Εάν συνέβαινε αυτό, τα κράτη μέλη θα μπορούσαν να παρακινηθούν να υιοθετήσουν γενικά καθεστώτα ενισχύσεων τα οποία, στην πράξη, ευνοούν μόνο τις επιχειρήσεις που εμπίπτουν στους τομείς της βιομηχανίας χάλυβα ή άνθρακα. Ένα κράτος μέλος θα μπορούσε, για παράδειγμα, να θεσπίσει περιφερειακό καθεστώς ενισχύσεων, το οποία θα εγκρινόταν από την Επιτροπή βάσει της Συνθήκης ΕΚ, αλλά θα ευνοούσε περιοχές στις οποίες είναι εγκατεστημένες επιχειρήσεις οι οποίες εμπίπτουν κατά πλειοψηφία στους τομείς της βιομηχανίας άνθρακα και χάλυβα. Η κατάσταση αυτή θα είχε αναπόφευκτα ως συνέπεια τον κίνδυνο να στερήσει την κατ' αρχήν απαγόρευση των κρατικών ενισχύσεων, την οποία καθιερώνει το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ, κάθε πρακτικής αποτελεσματικότητας και να την καταστρατηγήσει προς όφελος των πλέον ευέλικτων κανόνων της Συνθήκης ΕΚ.

161. Όσον αφορά το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 67 ΑΧ, φρονώ ότι καλύπτει το σύνολο των μέτρων που παρέχουν τη δυνατότητα αντισταθμίσεως των επιζήμιων συνεπειών που υφίστανται οι επιχειρήσεις σιδήρου και χάλυβα λόγω ρυθμίσεων γενικής οικονομικής πολιτικής, εξαιρουμένων των κρατικών ενισχύσεων των οποίων οι προϋποθέσεις χορηγήσεως ρυθμίζονται ειδικά στο άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ και τους κώδικες ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα.

162. Επομένως, λαμβανομένων υπόψη των προηγουμένων στοιχείων, είμαι της γνώμης ότι το Πρωτοδικείο δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο καθόσον έκρινε, στη σκέψη 116 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι οι επίδικες ενισχύσεις εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ.

65 — Η υπογράμμιση είναι δική μου.

163. Υπό τις συνθήκες αυτές, προτείνω στο Δικαστήριο να απορρίψει το πρώτο σκέλος του πρώτου λόγου.

2. Επί του δευτέρου σκέλους του πρώτου λόγου, που αντλείται από πλάνη περί το δίκαιο ως προς την εκτίμηση των αρμοδιοτήτων της Επιτροπής

164. Με το δεύτερο σκέλος του πρώτου λόγου, η Salzgitter φρονεί ότι η Επιτροπή δεν ήταν αρμόδια να διευρύνει, στο πλαίσιο των ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα, το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ ώστε να περιλαμβάνει και τις ενισχύσεις που χορηγούνται στις επιχειρήσεις της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα βάσει γενικού καθεστώτος ενισχύσεων που έχει εγκριθεί δυνάμει της Συνθήκης ΕΚ. Με τον τρόπο αυτόν, το Πρωτοδικείο, καθόσον έκρινε ότι η Επιτροπή βασίμως μπορούσε να στηριχθεί στο άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ προκειμένου να αξιολογήσει τις επίδικες ενισχύσεις, εκτίμησε εσφαλμένως την έκταση των αρμοδιοτήτων της.

α) Οι ισχυρισμοί των διαδίκων

165. Υπενθυμίζω ότι η Salzgitter, η οποία προβάλλει συσταλτική ερμηνεία του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ, θεωρεί ότι η Επιτροπή δεν ήταν αρμόδια να διευρύνει, στο πλαίσιο κώδικα ενισχύσεων προς τη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα, το πεδίο εφαρμογής της διατάξεως αυτής ώστε να καλύπτει και τα μη ειδικά καθεστώτα ενισχύσεων στον τομέα της βιομηχανίας άνθρακα και χάλυβα. Πράγματι, τούτο υποδηλώνει τροποποίηση της Συνθήκης ΕΚΑΧ. Πάντως, το άρθρο 95, πρώτο και δεύτερο εδάφιο, ΑΧ, στο οποίο ερείδονται οι διάφοροι κώδικες ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα, δεν παρέχει την κατάλληλη νομική βάση για μια τέτοια τροποποίηση. Κατά τη Salzgitter, η Επιτροπή όφειλε, προς τούτο, να τηρήσει τη διαδικασία είτε του άρθρου 95, τρίτο και τέταρτο εδάφιο, ΑΧ είτε του άρθρου 96 ΑΧ.

166. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι δεν τροποποίησε το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ, καθόσον το γράμμα της διατάξεως αυτής παρέμεινε αμετάβλητο από τις 23 Ιουλίου 1952. Κατά συνέπεια, δεν προέβη σε αναθεώρηση της Συνθήκης ΕΚΑΧ [66].

β) Εκτίμηση

167. Στο πλαίσιο του σκέλους αυτού, η Salzgitter αμφισβητεί εκ νέου το νομότυπο της διαδικασίας που ακολούθησε η Επιτροπή για να διευρύνει, κατά τη Salzgitter, στο πλαίσιο των κωδίκων ενισχύσεων προς τη χαλυβουργία, το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ. Πριν εξετασθεί το βάσιμο της αιτιάσεως αυτής, θεωρώ ενδιαφέρον να υπενθυμίσω τους διαφόρους μηχανισμούς νομικών προσαρμογών τους οποίους προβλέπει η Συνθήκη ΕΚΑΧ και τους οποίους επικαλείται η Salzgitter.

66 — Σημείο 61 του υπομνήματος απαντήσεως.

168. Η συνήθης διαδικασία αναθεωρήσεως της Συνθήκης αυτής προβλέπεται στο άρθρο 96 ΑΧ. Στην αρχική της μορφή, η οποία ίσχυε ακόμη κατά την έκδοση του δεύτερου και του τρίτου κώδικα ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα, η διάταξη αυτή παρείχε στην κυβέρνηση κάθε κράτους μέλους και στην Επιτροπή τη δυνατότητα να προτείνουν τροποποιήσεις της παρούσας Συνθήκης. Οι τροποποιήσεις αυτές αποφασίζονταν με κοινή συμφωνία από τη συνδιάσκεψη των μονίμων αντιπροσώπων των κρατών μελών.

169. Σε γνωμοδότηση που εξέδωσε στις 17 Δεκεμβρίου 1959 [67], το Δικαστήριο, επιληφθέν βάσει του άρθρου 95, τρίτο και τέταρτο εδάφιο, ΑΧ, επισήμανε ότι δεν μπορούσε να υπάρξει παρέκκλιση από τη διαδικασία αυτή «παρά μόνο στις περιπτώσεις κατά τις οποίες δεν θίγεται ούτε η γενική δομή της Συνθήκης ούτε οι σχέσεις μεταξύ της Κοινότητας και των κρατών μελών, και ειδικότερα οι σχέσεις μεταξύ των εξουσιών που μεταβιβάσθηκαν στην Κοινότητα και των εξουσιών που διατήρησαν τα κράτη μέλη και ότι μόνο στις περιπτώσεις αυτές [μπορούσε] να υιοθετηθεί η διαδικασία της "μικρής αναθεωρήσεως"».

170. Η διαδικασία της «μικρής αναθεωρήσεως» προβλέπεται στο άρθρο 95, τρίτο εδάφιο, ΑΧ. Οι τροποποιήσεις που προτείνουν η Επιτροπή και το Συμβούλιο υποβάλλονται προς γνωμοδότηση στο Δικαστήριο, το οποίο έχει πλήρη αρμοδιότητα να εκτιμήσει όλα τα πραγματικά και νομικά ζητήματα και να διαπιστώσει αν οι προτάσεις είναι σύμφωνες με τις διατάξεις του εν λόγω εδαφίου.

67 — Υπόδεση 1/59, Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 357.

171. Το άρθρο 95, τρίτο εδάφιο, ΑΧ ορίζει τα εξής:

— Οι τροποποιήσεις αυτές πρέπει να έχουν ως αντικείμενο την «προσαρμογή των κανόνων περί της ασκήσεως από την [Επιτροπή] των εξουσιών που της έχουν μεταβιβασθεί»·

— οι τροποποιήσεις αυτές μπορούν να προτείνονται μόνον «αν προκύπτουν στην πράξη απρόβλεπτες δυσχέρειες [...] ή βαθειά μεταβολή των οικονομικών ή τεχνικών συνθηκών η οποία επηρεάζει άμεσα την κοινή αγορά του άνθρακα και του χάλυβα, [που] καθιστούν αναγκαία την προσαρμογή [αυτή]»·

— επιπλέον, η προσαρμογή αυτή πρέπει να επιφέρει τις κατάλληλες τροποποιήσεις και, τέλος,

— οι τροποποιήσεις αυτές δεν πρέπει να θίγουν ούτε τις διατάξεις των άρθρων 2 ΑΧ έως 4 ΑΧ ούτε τον συσχετισμό των εξουσιών που παρέχονται αντιστοίχως στην Επιτροπή και στα άλλα όργανα της Κοινότητας.

172. Όσον αφορά το άρθρο 95, πρώτο εδάφιο, ΑΧ, παρέχει στην Επιτροπή τη

δυνατότητα να εκδώσει απόφαση ή σύσταση σε όλες τις περιπτώσεις που δεν προβλέπονται στη Συνθήκη ΕΚΑΧ, όταν η απόφαση ή η σύσταση αυτή παρίσταται αναγκαία για την πραγματοποίηση, κατά τη λειτουργία της κοινής αγοράς του άνθρακα και του χάλυβα και σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 5 ΑΧ, ενός από τους σκοπούς της Κοινότητας, όπως ορίζονται στα άρθρα 2 ΑΧ έως 4 ΑΧ. Η Επιτροπή εκδίδει απόφαση ή σύσταση μετά από ομόφωνη γνώμη του Συμβουλίου και κατόπιν διαβουλεύσεως με τη Συμβουλευτική επιτροπή.

173. Αντιλαμβανόμαστε χωρίς μεγάλη δυσκολία τις τυπικές διαφορές μεταξύ των δύο περιπτώσεων του άρθρου 95 ΑΧ. Στο πλαίσιο του άρθρου 95, πρώτο εδάφιο, ΑΧ, πρόκειται για την παροχή στην Επιτροπή της δυνατότητας να καλύψει ένα κενό της Συνθήκης ΕΚΑΧ το οποίο παραλύει τη δράση της, παρέχοντάς της τη δυνατότητα *να εκδώσει απόφαση ή σύσταση* σε περίπτωση η οποία δεν προβλέπεται από τη Συνθήκη αυτή, χωρίς όμως να την τροποποιεί. Επιπλέον, είναι αναγκαία η προηγούμενη ομόφωνη σύμφωνη γνώμη του Συμβουλίου. Στο πλαίσιο του άρθρου 95, τρίτο εδάφιο, ΑΧ, πρόκειται για την *τροποποίηση διατάξεως της εν λόγω Συνθήκης* «περί της ασκήσεως από την [Επιτροπή] των εξουσιών που της έχουν μεταβιβασθεί». Δεν απαιτείται η ομοφωνία του Συμβουλίου, αλλά είναι αναγκαίες η θετική γνωμοδότηση του Δικαστηρίου και η ψήφος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

174. Στην υπό κρίση υπόθεση, η Salzgitter προσάπτει στην Επιτροπή ότι στηρίχθηκε στο άρθρο 95, πρώτο και δεύτερο εδάφιο, ΑΧ για να διευρύνει το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ στο πλαίσιο των διαφόρων κωδίκων ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα, ενώ θα όφειλε να τηρήσει τη διαδικασία είτε του άρθρου 96 ΑΧ, είτε του άρθρου 95, τρίτο και τέταρτο εδάφιο, ΑΧ.

175. Υπό το πρίσμα των συμπερασμάτων τα οποία συνήγαγα στο πλαίσιο του πρώτου σκέλους του πρώτου λόγου, φρονώ ότι η αιτίαση αυτή δεν είναι βάσιμη.

176. Πράγματι, εάν, όπως νομίζω, το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ έχει εφαρμογή στις ενισχύσεις που χορηγούνται στις επιχειρήσεις της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα δυνάμει γενικού καθεστώτος ενισχύσεων, τότε η Επιτροπή δεν διεύρυνε το πεδίο εφαρμογής της διατάξεως αυτής όταν θέσπισε τους κανόνες που περιλαμβάνονται στους κώδικες ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα. Εφόσον θεώρησε ότι αντιμετώπιζε μια περίπτωση η οποία δεν προβλεπόταν στη Συνθήκη ΕΚΑΧ και στην οποία εν τούτοις ήταν αναγκαίο γι' αυτήν να δράσει, νομίζω, κατά συνέπεια, ότι η Επιτροπή μπορούσε βασίμως να στηριχθεί στο άρθρο 95, πρώτο και δεύτερο εδάφιο, ΑΧ, για να αντιμετωπίσει, μέσω των εν λόγω κανόνων, τις ανάγκες αναδιαρθρώσεως της αγοράς σιδήρου και χάλυβα.

177. Κατά συνέπεια, είμαι της γνώμης ότι το Πρωτοδικείο δεν υπέπεσε, συναφώς, σε πλάνη περί το δίκαιο και προτείνω στο Δικαστήριο να απορρίψει το δεύτερο σκέλος του πρώτου λόγου.

3. Επί του τρίτου σκέλους του πρώτου λόγου που αντλείται από πλάνη περί το δίκαιο ως προς την παρουσίαση της πρακτικής της Επιτροπής κατά την έκδοση αποφάσεων

178. Με το τρίτο σκέλος του πρώτου λόγου, η Salzgitter υποστηρίζει ότι, στις σκέψεις 112 επ. της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο παρουσίασε κατά εσφαλμένο τρόπο την πρακτική που ακολουθεί η Επιτροπή κατά την έκδοση αποφάσεων [68].

α) Οι ισχυρισμοί των διαδίκων

179. Η Salzgitter υποστηρίζει ότι από της ενάρξεως της ισχύος της Συνθήκης ΕΚΑΧ το 1952, και όχι από την αρχή της δεκαετίας του 70, η Επιτροπή θεώρησε ότι το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ εφαρμοζόταν μόνο στις ειδικές ενισχύσεις υπέρ των επιχειρήσεων της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα. Συναφώς, η Salzgitter στηρίζεται στην έκθεση που δημοσίευσε η Ανώτατη Αρχή της ΕΚΑΧ το 1963, με τίτλο «Η Συνθήκη ΕΚΑΧ από το 1952 έως το 1962», στο γράμμα της τέταρτης αιτιολογικής σκέψεως και του πρώτου άρθρου του πρώτου κώδικα, στην άποψη που υποστηρίζει η Επιτροπή στο πλαίσιο της ΙΧης εκθέσεως επί της πολιτικής του ανταγωνισμού καθώς και στην πρακτική που ακολουθεί η Επιτροπή κατά την έκδοση αποφάσεων στον τομέα του άνθρακα. Η Salzgitter προσάπτει, μεταξύ άλλων, στο Πρωτοδικείο ότι έκρινε, στη σκέψη 115 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι ο δεύτερος κώδικας είχε ως αντικείμενο να αποδώσει στο άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ το αρχικό του περιεχόμενο, ενώ επρόκειτο, στην πραγματικότητα, για μη επιτρεπόμενη τροποποίηση της Συνθήκης ΕΚΑΧ.

180. Η Επιτροπή φρονεί ότι το γεγονός ότι υποστήριξε διαφορετική άποψη ως προς το περιεχόμενο του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ πριν από τον τρίτο κώδικα, είναι άνευ σημασίας για τις ενισχύσεις που χορηγήθηκαν στη Salzgitter στο μέτρο που η άποψη αυτή δεν καταγράφεται σε καμία ατομική πράξη που θα μπορούσε να καταστεί οριστική έναντι της δικαιούχου επιχειρήσεως πριν από την 1η Ιανουαρίου 1986 [69].

β) Εκτίμηση

181. Στις σκέψεις 112 έως 117 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο παρουσίασε τους κανόνες που θέσπισε η Επιτροπή στο πλαίσιο του πρώτου και του δεύτερου κώδικα ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα. Η έκθεση αυτή, μολονότι δεν αφορά τους κανόνες που έχουν εφαρμογή στην υπό κρίση υπόθεση, παρέχει, εν τούτοις, τη δυνατότητα να εκτιμηθεί το νομικό πλαίσιο της διαφοράς υπό το φως των μεταβολών της ερμηνείας που υιοθέτησε η Επιτροπή.

68 — Σημεία 122 έως 138 του υπομνήματος αντικρούσεως και αίτηση ανταναιρέσεως.

69 — Σημείο 62 του υπομνήματος απαντήσεως.

182. Αντίθετα προς ό, τι υποστηρίζει η Επιτροπή, αυτό δεν είναι άνευ σημασίας στο πλαίσιο της υπό κρίση υποθέσεως.

183. Στη σκέψη 112 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο επισήμανε ότι «ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 70 και μέχρι την έκδοση του [δεύτερου κώδικα] η Επιτροπή θεωρούσε ότι το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ εφαρμοζόταν μόνο στις ειδικές υπέρ των επιχειρήσεων σιδήρου και χάλυβα ενισχύσεις». Διαπίστωσε, στη συνέχεια, στη σκέψη 115 της εν λόγω αποφάσεως, ότι, «ύστερα από τον [εν λόγω κώδικα], οι κώδικες αφορούν "όλες τις ενισχύσεις στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα [...] ασχέτως του αν αυτές είναι ή όχι ειδικές", *[ενώ] η διευκρίνιση αυτή έχει απλώς ως αντικείμενο την επαναφορά του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ στο αρχικό του πεδίο εφαρμογής* [70] ».

184. Στο πλαίσιο του σκέλους αυτού, η Salzgitter προσάπτει εκ νέου στο Πρωτοδικείο την ανάλυσή του ως προς το «αρχικό πεδίο εφαρμογής» του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ. Ισχυρίζεται, συγκεκριμένα, ότι ήδη από της ενάρξεως της ισχύος της Συνθήκης ΕΚΑΧ, και όχι μόνον μεταξύ της δεκαετίας του 70 και της θεσπίσεως του δευτέρου κώδικα, το πεδίο εφαρμογής της διατάξεως αυτής περιοριζόταν στις ειδικές ενισχύσεις υπέρ των επιχειρήσεων σιδήρου και χάλυβα.

185. Λαμβάνοντας υπόψη τα συμπεράσματα που συνήγαγα στο πλαίσιο του πρώτου σκέλους του πρώτου λόγου, φρονώ ότι το Πρωτοδικείο ορθώς εξέθεσε την πρακτική που ακολουθεί η Επιτροπή κατά τη λήψη αποφάσεων και θεωρώ, κατά συνέπεια, ότι η επιχειρηματολογία της Salzgitter δεν μπορεί να ευδοκιμήσει.

186. Επομένως, προτείνω στο Δικαστήριο να απορρίψει το τρίτο σκέλος του πρώτου λόγου ως αβάσιμο και, κατά συνέπεια, να απορρίψει τον πρώτο λόγο στο σύνολό του.

Β — *Επί του δευτέρου λόγου που αντλείται από την έλλειψη αιτιολογίας της επίδικης αποφάσεως*

187. Με τον δεύτερο λόγο, η Salzgitter ισχυρίζεται ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο καθόσον έκρινε, στη σκέψη 184 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η αιτιολογία της επίδικης αποφάσεως τήρησε τις επιταγές που θέτει η Συνθήκη ΕΚΑΧ [71].

1. Οι ισχυρισμοί των διαδίκων

188. Η Salzgitter υποστηρίζει ότι η Επιτροπή δεν εκθέτει τους λόγους για τους οποίους

70 — Η υπογράμμιση είναι δική μου.

71 — Σημεία 139 έως 142 του υπομνήματος αντικρούσεως και της ανταναιρέσεως.

απομακρύνεται από την πρακτική που ακολουθούσε προηγουμένως κατά τη λήψη αποφάσεων εφαρμόζοντας το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ σε μη ειδική ενίσχυση στους τομείς του άνθρακα και του χάλυβα, αντίθετα προς τη νομολογία του Δικαστηρίου και κατά παράβαση του άρθρου 67 ΑΧ.

189. Η Salzgitter ισχυρίζεται επίσης ότι η Επιτροπή παρέλειψε να εξηγήσει γιατί η εκτίμησή της παρεξέκλινε από την πρακτική που ακολουθούσε κατά την έκδοση αποφάσεων σχετικά με τον τομέα του άνθρακα.

190. Τέλος, η Salzgitter προσάπτει στην Επιτροπή ότι δεν εξέθεσε τους λόγους για τους οποίους η επίδικη απόφαση απομακρύνθηκε από την πρακτική που ακολουθούσε κατά την έκδοση αποφάσεων σε παρεμφερείς υποθέσεις, όπως η υπόθεση που κατέληξε στην έκδοση της αποφάσεως 2002/347/ΕΚΑΧ της Επιτροπής [72].

191. Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας υπογραμμίζει ότι η εξέλιξη της νομικής αντιλήψεως της Επιτροπής ως προς το πεδίο εφαρμογής των άρθρων 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ και 67 ΑΧ, αντιστοίχως, απαιτούσε διεξοδικότερη αιτιολογία και δικαιολογία στην επίδικη απόφαση [73].

192. Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι η πρακτική της άλλαξε από της εκδόσεως του τρίτου κώδικα και ότι ο κώδικας αυτός είναι επαρκώς αιτιολογημένος ως προς το σημείο αυτό [74]. Αρνείται την ύπαρξη ειδικής υποχρεώσεως αιτιολογήσεως, εκτιμώντας ότι οι υποχρεώσεις της ρυθμίζονται εξαντλητικά στα άρθρα 15, τρίτο εδάφιο, ΑΧ και 95, πρώτο εδάφιο, ΑΧ (διαβούλευση με τη Συμβουλευτική επιτροπή και σύμφωνη γνώμη του Συμβουλίου).

2. Εκτίμηση

193. Υπενθυμίζω εκ προοιμίου ότι το ζήτημα του περιεχομένου της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως συνιστά νομικό ζήτημα το οποίο υπόκειται στον έλεγχο του Δικαστηρίου στο πλαίσιο αιτήσεως αναιρέσεως. Ο λόγος που αντλείται από το ότι δεν ελήφθη υπόψη το περιεχόμενο της υποχρεώσεως αυτής είναι, κατά συνέπεια, παραδεκτός, ακόμη και αν υποδηλώνει κατ' ανάγκη τη συνεκτίμηση των πραγματικών περιστατικών στα οποία στηρίχθηκε το Πρωτοδικείο για να καταλήξει στο συμπέρασμά του [75].

194. Από το γράμμα των άρθρων 5, δεύτερο εδάφιο, τέταρτη περίπτωση, ΑΧ και 15, πρώτο εδάφιο, ΑΧ προκύπτει ότι η Κοινότητα «καθιστά γνωστούς τους λόγους της δράσεώς της» και ότι «[ο]ι αποφάσεις, οι συστάσεις και οι γνώμες της [Επιτροπής]

72 — Απόφαση της 21ης Νοεμβρίου 2001, σχετικά με το γαλλικό καθεστώς αποθεματικών για τις επιχειρήσεις στο εξωτερικό που τυγχάνουν φορολογικής απαλλαγής (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ) (ΕΕ 2002, L 126, σ. 27).

73 — Σημείο 53 του υπομνήματος αντικρούσεως και παρεμβάσεως προς στήριξη της ανταναιρέσεως.

74 — Τρίτη και τέταρτη αιτιολογική σκέψη του τρίτου κώδικα.

75 — Απόφαση της 20ής Νοεμβρίου 1997, C-188/96 P, Επιτροπή κατά V (Συλλογή 1997, σ. I-6561, σκέψη 24 και παρατεθείσα νομολογία).

αιτιολογούνται και αναφέρονται στις γνώμες που έχουν υποχρεωτικώς ζητηθεί». Από τις διατάξεις αυτές καθώς και από τις γενικές αρχές της Συνθήκης ΕΚΑΧ προκύπτει ότι η Επιτροπή είναι υποχρεωμένη να αιτιολογεί τις γενικές ή ατομικές αποφάσεις που εκδίδει, τούτο δε ανεξαρτήτως της νομικής βάσεως που επελέγη προς τον σκοπό αυτόν. Επιπλέον, η έλλειψη ή η ανεπάρκεια αιτιολογίας εμπίπτει στην παράβαση ουσιώδους τύπου υπό την έννοια του άρθρου 33 ΑΧ και συνιστά λόγο ακυρώσεως δημοσίας τάξεως που ο κοινοτικός δικαστής πρέπει να λαμβάνει υπόψη αυτεπαγγέλτως [76].

195. Κατά παγία νομολογία, η υποχρέωση αιτιολογήσεως την οποία υπέχει η Επιτροπή από το άρθρο 15 ΑΧ πρέπει να ανταποκρίνεται στις ίδιες αρχές με εκείνες που συνήγαγε το Δικαστήριο στο πλαίσιο του άρθρου 253 ΕΚ [77].

196. Οι αρχές αυτές είναι οι ακόλουθες. Η αιτιολογία πρέπει να είναι προσαρμοσμένη στη φύση της οικείας πράξεως και πρέπει να διαφαίνεται από αυτήν κατά τρόπο σαφή και μη διφορούμενο η συλλογιστική της κοινοτικής αρχής που εξέδωσε την προσβαλλόμενη πράξη, κατά τρόπο που να καθιστά δυνατό στον κοινοτικό δικαστή να ασκεί τον έλεγχο νομιμότητας και στους ενδιαφερομένους —αποδέκτες ή άλλα πρόσωπα τα οποία αφορά η πράξη, υπό την έννοια του άρθρου 33, δεύτερο εδάφιο, ΑΧ— να γνωρίζουν τους λόγους που δικαιολογούν τη λήψη του μέτρου. Πάντως, η αιτιολογία δεν απαιτείται να διασαφηνίζει όλα τα ουσιώδη πραγματικά και νομικά στοιχεία, καθόσον το ζήτημα αν η αιτιολογία μιας πράξεως ικανοποιεί τις απαιτήσεις των άρθρων 5 ΑΧ και 15 ΑΧ πρέπει να εκτιμάται όχι μόνο βάσει της διατυπώσεώς της αλλά και του πλαισίου στο οποίο εντάσσεται καθώς και του συνόλου των κανόνων δικαίου που διέπουν το σχετικό θέμα [78]. Στο πλαίσιο του ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων, κατά την εξέταση της αιτιολογίας αποφάσεως της Επιτροπής, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και οι περίπλοκες εκτιμήσεις στις οποίες πρέπει να προβεί το όργανο και οι αναγόμενες στη διακριτική της ευχέρεια επιλογές τις οποίες μπορεί να πραγματοποιήσει.

197. Όσον αφορά, κατ' αρχάς, την αιτίαση που στηρίζεται στην έλλειψη αιτιολογίας σχετικά με την αξιολόγηση της πρακτικής που ακολουθεί η Επιτροπή κατά την έκδοση αποφάσεων ως προς το πεδίο εφαρμογής των άρθρων 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ και 67 ΑΧ, αντιστοίχως, νομίζω ότι η αιτίαση αυτή δεν ασκεί επιρροή.

198. Πράγματι, η εκτίμηση της Επιτροπής ως προς το συμβατό των επίδικων ενισχύσεων με την κοινή αγορά άνθρακα και χάλυβα δεν στηρίζεται σε μια τέτοια εξέλιξη. Συγκεκριμένα, από το πλαίσιο της επίδικης αποφάσεως και ιδίως από τα σημεία 59 έως

76 — Βλ., ιδίως, απόφαση του Πρωτοδικείου της 22ας Ιουνίου 2005, Τ-102/03, CIS κατά Επιτροπής (Συλλογή 2005, σ. ΙΙ-2357, σκέψη 46 και παρατεθείσα νομολογία).

77 — Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις του Δικαστηρίου της 11ης Σεπτεμβρίου 2003, C-197/99 P, Βέλγιο κατά Επιτροπής (Συλλογή 2003, σ. Ι-8461, σκέψη 72), και του Πρωτοδικείου της 24ης Σεπτεμβρίου 1996, Τ-57/91, NALOO κατά Επιτροπής (Συλλογή 1996, σ. ΙΙ-1019, σκέψεις 298 έως 300), καθώς και της 24ης Οκτωβρίου 1997, Τ-243/94, British Steel κατά Επιτροπής (Συλλογή 1997, σ. ΙΙ-1887, σκέψεις 159 και 160).

78 — Αποφάσεις της 19ης Σεπτεμβρίου 1985, 172/83 και 226/83, Hoogovens Groep κατά Επιτροπής (Συλλογή 1985, σ. 2831, σκέψη 24)· της 14ης Φεβρουαρίου 1990, C-350/88, Delacre κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 1990, σ. Ι-395, σκέψεις 15 και 16), καθώς και προπαρατεθείσες αποφάσεις Βέλγιο κατά Επιτροπής (σκέψη 72), και Ισπανία κατά Επιτροπής (σκέψη 73).

66 και 109 έως 133 αυτής συνάγεται ότι, κατά την Επιτροπή, το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ κάλυπτε εξ αρχής τις εν λόγω ενισχύσεις. Αυτό υποστήριξα και στο πλαίσιο της εξετάσεως του πρώτου λόγου της ανταναιρέσεως.

199. Εν πάση περιπτώσει, από την επίδικη απόφαση διαφαίνεται κατά τρόπο σαφή και μη διφορούμενο η συλλογιστική της Επιτροπής ως προς το περιεχόμενο και τη δυνατότητα εφαρμογής εκάστης των δύο αυτών διατάξεων αντιστοίχως.

200. Η Επιτροπή εξηγεί, πράγματι, διεξοδικώς, γιατί «[η] εξέταση του συμβιβάσιμου των υπό εξέταση παράνομων ενισχύσεων με την κοινή αγορά πρέπει να γίνει σε συνάρτηση με το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, της συνθήκης ΕΚΑΧ και με τον εκάστοτε κ[ώδικα] ε[νισχύσεων] στη β[ιομηχανία] σ[ιδήρου] και χ[άλυβα]» [79]. Αναφέρει, πρώτον, στο πλαίσιο της εξετάσεως της φύσεως των επίμαχων ενισχύσεων, τους λόγους για τους οποίους θεωρεί ότι δεν είναι εφαρμοστέο το άρθρο 67 ΑΧ (σημείο 66). Εξηγεί, δεύτερον, στο πλαίσιο της εξετάσεως της συμβατότητας των επίδικων ενισχύσεων προς την κοινή αγορά άνθρακα και χάλυβα, γιατί η εφαρμογή του άρθρου 87, παράγραφος 2, στοιχείο γ΄, ΕΚ σε χαλυβουργική επιχείρηση αποκλείεται εκ των προτέρων (σημεία 110 έως 120). Διευκρινίζει, τρίτον, τους λόγους για τους οποίους δεν ήταν εν προκειμένω δικαιολογημένη μια ατομική απόφαση, δυνάμει του άρθρου 95 ΑΧ (σημεία 121 έως 125). Τέλος, τέταρτον, η Επιτροπή εκθέτει τους ειδικούς κανόνες σχετικά, μεταξύ άλλων, με τις προθεσμίες κοινοποιήσεως, οι οποίοι θεσπίσθηκαν στο πλαίσιο των κωδίκων ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα που εφαρμόσθηκαν από το 1986 (σημεία 67 έως 76 και 126 έως 133).

201. Η αιτιολογία αυτή παρέσχε στη Salzgitter, καθώς και στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, τη δυνατότητα να γνωρίζουν τους λόγους για τους οποίους η Επιτροπή θεώρησε ότι πληρούνταν εν προκειμένω οι προϋποθέσεις του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ. Άλλωστε, η Salzgitter και η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας μπόρεσαν να αμφισβητήσουν, εμπεριστατωμένα, τις εκτιμήσεις της Επιτροπής. Επιπλέον, και όπως καταδεικνύει ο δικαστικός έλεγχος που άσκησε το Πρωτοδικείο στο πλαίσιο της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, οι ως άνω λόγοι παρέχουν στον κοινοτικό δικαστή τη δυνατότητα να ελέγξει το βάσιμο των εκτιμήσεων αυτών.

202. Επομένως, δεν νομίζω ότι η Επιτροπή όφειλε επιπλέον να εκθέσει, σε μια πράξη η οποία —πρέπει να υπενθυμίσω— είναι ατομικού περιεχομένου, την εξέλιξη της πρακτικής που ακολούθησε κατά την έκδοση των αποφάσεών της από της θεσπίσεως του πρώτου και του δεύτερου κώδικα ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα, εφόσον, επιπλέον, οι κώδικες αυτοί δεν έχουν εφαρμογή στην προκειμένη περίπτωση.

203. Όσον αφορά τη δεύτερη αιτίαση, φρονώ επίσης ότι δεν ασκεί επιρροή, εφόσον οι κανόνες που διέπουν τις επεμβάσεις

79 — Σημείο 109 της επίδικης αποφάσεως.

των κρατών μελών υπέρ της βιομηχανίας άνθρακα διαφέρουν από αυτούς που ισχύουν στο πλαίσιο των κωδίκων ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα.

204. Προκειμένου, τέλος, για την τρίτη αιτίαση, δεν νομίζω ότι η Επιτροπή όφειλε να εκθέσει τους λόγους για τους οποίους η εκτίμησή της διαφέρει από την προσέγγιση που υιοθέτησε στο πλαίσιο προηγουμένων αποφάσεων. Πράγματι, η έννοια της «κρατικής ενισχύσεως» αντιστοιχεί, στη Συνθήκη ΕΚ όπως και στη Συνθήκη ΕΚΑΧ, σε αντικειμενική κατάσταση και οι λόγοι για τους οποίους η Επιτροπή προέβη σε διαφορετική εκτίμηση στις προηγούμενες αποφάσεις της δεν ασκούν επιρροή για την εξέταση του ζητήματος αν οι επίμαχες ενισχύσεις εμπίπτουν ή όχι στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ.

205. Λαμβανομένων υπόψη των στοιχείων αυτών, είμαι της γνώμης ότι ο λόγος που αντλείται από έλλειψη αιτιολογίας, καθόσον στηρίζεται στις προαναφερθείσες αιτιάσεις, πρέπει να απορριφθεί. Θεωρώ, πράγματι, ότι η αιτιολογία της επίδικης αποφάσεως πληροί τις επιταγές της σαφήνειας και της ελεγξιμότητας που απορρέουν από τα άρθρα 5 ΑΧ και 15 ΑΧ, καθόσον το πραγματικό και το νομικό πλαίσιο εκτίθενται κατά τρόπο αρκούντως ακριβή.

206. Επομένως, είμαι της γνώμης ότι το Πρωτοδικείο ορθώς έκρινε, στη σκέψη 184 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η Επιτροπή αιτιολόγησε επαρκώς την επίδικη απόφαση.

207. Υπό τις συνθήκες αυτές, προτείνω στο Δικαστήριο να απορρίψει τον δεύτερο λόγο.

208. Από το σύνολο των προηγουμένων σκέψεων προκύπτει ότι η ανταναίρεση που άσκησε η Salzgitter πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να απορριφθεί στο σύνολό της.

VI — Επί της κύριας αναιρέσεως

209. Προς στήριξη της αναιρέσεώς της, η Επιτροπή επικαλείται δύο λόγους που αντλούνται, πρώτον, από την παράβαση του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ καθώς και από την παράβαση του τρίτου, τέταρτου, πέμπτου και έκτου κώδικα, και, δεύτερον, από την προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας.

Α — *Επί του πρώτου λόγου αναιρέσεως που αντλείται από την παράβαση του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ καθώς και από την παράβαση του τρίτου, τέταρτου, πέμπτου και έκτου κώδικα*

210. Ο πρώτος λόγος αποτελείται από έξι σκέλη που αντλούνται, πρώτον, από εσφαλμένη ανάλυση ως προς τον αβέβαιο και διφορούμενο χαρακτήρα του εφαρμοστέου νομικού πλαισίου, δεύτερον, από πλάνη

περί το δίκαιο κατά τη λήψη υπόψη των δύο πρώτων κωδίκων ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα, τρίτον, από εσφαλμένη ερμηνεία της νομολογίας του Δικαστηρίου σχετικά με την αρχή της ασφάλειας δικαίου, τέταρτον, από αντίφαση των αιτιολογιών που εντοπίζονται στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, πέμπτον, από εσφαλμένη εκτίμηση ως προς την εκ μέρους της Επιτροπής γνώση της εφαρμογής του ZRFG σε επιχειρήσεις της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα και, έκτον, από την αμφισβήτηση της ορθότητας της αποφάσεως της 20ής Μαρτίου 1997, C-24/95, Alcan Deutschland [80].

211. Κατ' ουσίαν, η Επιτροπή αμφισβητεί την ορθότητα της αναλύσεως του Πρωτοδικείου στις σκέψεις 158 έως 183 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, σχετικά με τον λόγο ακυρώσεως που προβλήθηκε πρωτοδίκως και αντλήθηκε από υποτιθέμενη παραβίαση της αρχής της ασφάλειας δικαίου (έβδομος λόγος ακυρώσεως). Υποστηρίζει ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο καθόσον έκρινε ότι, υπό τις ειδικές συνθήκες της περιπτώσεως αυτής, η Επιτροπή παραβίασε την αρχή της ασφάλειας δικαίου ζητώντας την επιστροφή των ενισχύσεων που χορηγήθηκαν στη Salzgitter μεταξύ του 1986 και του 1995.

212. Για να δεχθεί τον λόγο ακυρώσεως που αντλήθηκε από την παραβίαση της αρχής της ασφάλειας δικαίου, το Πρωτοδικείο διάρθρωσε τη συλλογιστική του σε τρεις άξονες.

213. Κατ' αρχάς, εξέτασε τη σαφήνεια του νομικού πλαισίου. Το Πρωτοδικείο κατέληξε, στη σκέψη 174 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η κατάσταση που προέκυψε από την έκδοση του δεύτερου και τρίτου κώδικα χαρακτηρίζεται από τα στοιχεία αβεβαιότητας και ελλείψεως σαφήνειας. Η Επιτροπή αμφισβητεί την ορθότητα της αναλύσεως αυτής στο πλαίσιο του πρώτου σκέλους του πρώτου λόγου αναιρέσεως.

214. Στη συνέχεια, το Πρωτοδικείο εξέτασε τη συμπεριφορά της Επιτροπής. Αφού διαπίστωσε ότι η Salzgitter διαβίβασε ορισμένα στοιχεία στην Επιτροπή και ότι η Επιτροπή εξέδωσε απόφαση περί μη προβολής αντιρρήσεων σχετικά με την εφαρμογή του ZRFG, το Πρωτοδικείο έκρινε, στις σκέψεις 176 έως 180 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η Επιτροπή παρέβη το καθήκον επιμέλειας καθόσον δεν επισήμανε, κατά την εξέταση των εγγράφων αυτών, την έλλειψη γνωστοποιήσεως των επίμαχων ενισχύσεων και δεν προέβη σε καμία σχετική ενέργεια. Η Επιτροπή αμφισβητεί την ορθότητα της διαπιστώσεως αυτής στο πλαίσιο του πέμπτου σκέλους του πρώτου λόγου αναιρέσεως.

215. Τέλος, λαμβάνοντας υπόψη τις διαπιστώσεις αυτές, το Πρωτοδικείο έκρινε, στις σκέψεις 181 και 182 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η Επιτροπή είχε παραβιάσει την αρχή της ασφάλειας δικαίου καθόσον απαίτησε από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας να ανακτήσει τις ενισχύσεις που χορήγησε στη Salzgitter. Η Επιτροπή αμφισβητεί την ορθότητα των συνεπειών που αντλεί το Πρωτοδικείο από τις εν λόγω διαπιστώσεις στο πλαίσιο του τρίτου σκέλους του πρώτου λόγου αναιρέσεως.

80 — Συλλογή 1997, σ. I-1591.

216. Υπό το πρίσμα των στοιχείων αυτών, νομίζω ότι πρέπει να αναλύσω το βάσιμο του πρώτου αυτού λόγου αναιρέσεως εξετάζοντας διαδοχικά το πρώτο, το πέμπτο και το τρίτο σκέλος του, στο μέτρο που θέτουν εν αμφιβόλω τις τρεις διαπιστώσεις του Πρωτοδικείου με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση.

1. Επί του πρώτου σκέλους του πρώτου λόγου αναιρέσεως, που αντλείται από εσφαλμένη ανάλυση ως προς τη σαφήνεια της επίμαχης νομικής καταστάσεως

217. Με το πρώτο σκέλος του πρώτου λόγου, η Επιτροπή αμφισβητεί την ορθότητα της αναλύσεως του Πρωτοδικείου κατά την οποία η νομική κατάσταση που προέκυψε από την έκδοση του δεύτερου και του τρίτου κώδικα ήταν αβέβαιη και διφορούμενη.

α) Οι ισχυρισμοί των διαδίκων

218. Η Επιτροπή φρονεί ότι η ανάλυση του Πρωτοδικείου, στη σκέψη 174 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, κατά την οποία η έγκριση της ενισχύσεως την οποία περιείχε η απόφαση του 1971 είχε ανακληθεί σιωπηρώς και εν μέρει κατά την έκδοση του δεύτερου κώδικα ή, τουλάχιστον, του τρίτου κώδικα, είναι εσφαλμένη.

219. Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι η έγκριση αυτή, η οποία στηριζόταν στη Συνθήκη ΕΚ, δεν μπορούσε να παραγάγει έννομα αποτελέσματα στο πλαίσιο της Συνθήκης ΕΚΑΧ. Το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ είχε εφαρμογή και, σύμφωνα με την προπαρατεθείσα απόφαση της 10ης Δεκεμβρίου 1969, Επιτροπή κατά Γαλλίας, οι ενισχύσεις στις επιχειρήσεις της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα απαγορεύονταν αυστηρώς πριν από την έναρξη ισχύος του πρώτου κώδικα [81]. Φρονεί ότι, δυνάμει του πρώτου κώδικα και μόνον, η εν λόγω έγκριση καθώς και αυτές που ακολούθησαν κηρύχθηκαν εφαρμοστέες στο πεδίο που καλύπτει η Συνθήκη ΕΚΑΧ και ότι η ισχύς της γενικής προσωρινής αυτής εγκρίσεως έληξε μαζί με τον πρώτο κώδικα στις 31 Δεκεμβρίου 1981.

220. Η Επιτροπή αμφισβητεί, επιπλέον, την ορθότητα της αναλύσεως του Πρωτοδικείου, η οποία εκτίθεται στις σκέψεις 173 και 174 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, κατά την οποία δεν ήταν σαφές αν η μεταγενέστερη εφαρμογή του άρθρου 3 του ZRFG προς όφελος της Salzgitter ενέπιπτε στην προβλεπόμενη από το άρθρο 6 του τρίτου κώδικα υποχρέωση γνωστοποιήσεως των «προγραμμάτων». Κατά την Επιτροπή, η διάταξη αυτή είναι λίαν σαφής.

221. Στο υπόμνημα απαντήσεως, η Επιτροπή ισχυρίζεται επίσης ότι το άρθρο 67 ΑΧ δεν έχει εφαρμογή στις κρατικές ενισχύσεις, εφόσον τα κράτη μέλη δεν μπορούν να θεσπίσουν μέτρα ενισχύσεων στο πλαίσιο της οικονομικής και κοινωνικής τους πολιτικής [82]. Υπογραμμίζει ότι το άρθρο 4, στοι-

81 — Η Επιτροπή αναφέρεται στις σκέψεις 41 έως 44 της αποφάσεως εκείνης.

82 — Η Επιτροπή αναφέρεται στην προπαρατεθείσα απόφαση De Gezamenlijke Steenkolenmijnen in Limburg κατά Ανωτάτης Αρχής.

χείο γ΄, ΑΧ απαγορεύει τις ενισχύσεις «υπό οιαδήποτε μορφή» και ότι η νομολογία που παρέθεσε η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας ουδέποτε αναφέρθηκε, προκειμένου περί του άρθρου 67 ΑΧ, σε «καθεστώτα ενισχύσεων» συνολικώς εφαρμοστέα. Υποστηρίζει επίσης ότι το εν λόγω κράτος μέλος δεν κοινοποίησε στην Επιτροπή τις ενισχύσεις που χορηγήθηκαν στη Salzgitter και, επομένως, δεν μπορεί να ισχυρισθεί ότι η Επιτροπή τις ενέκρινε βάσει του άρθρου 67 ΑΧ.

222. Η Salzgitter εκτιμά ότι το Πρωτοδικείο δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο καθόσον διαπίστωσε ότι η νομική κατάσταση που προέκυψε από την έκδοση του δεύτερου και του τρίτου κώδικα ενισχύσεων στερούνταν σαφήνειας. Θεωρεί ότι η Επιτροπή όφειλε, με τον δεύτερο και τον τρίτο κώδικα, ή με άλλη ανακοίνωση, να εκφράσει τη μεταβολή της νομικής της αντιλήψεως ως προς το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ [83]. Ισχυρίζεται, κυρίως, ότι, καθόσον δεν προέβαλε καμία αντίρρηση για την εφαρμογή του ZRFG, η Επιτροπή δημιούργησε στις επιχειρήσεις δικαιολογημένη εμπιστοσύνη ως προς τη νομιμότητα της νομοθεσίας αυτής.

223. Η Salzgitter ισχυρίζεται, επιπλέον, ότι το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ δεν έχει εφαρμογή σε γενικά μέτρα των κρατών μελών που αφορούν το σύνολο των τομέων της οικονομίας όπως ο ZRFG, πράγμα το οποίο η Επιτροπή είχε επιβεβαιώσει με το πρώτο τμήμα των αιτιολογικών σκέψεων του πρώτου και του δεύτερου κώδικα. Υποστηρίζει επίσης ότι η Επιτροπή προέβη σε αναδρομική εφαρμογή του άρθρου 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ, αντίθετη προς το κοινοτικό δίκαιο και ικανή να στερήσει από το έρεισμά τους τις αποφάσεις περί μακροπρόθεσμων επενδύσεων της δικαιούχου επιχειρήσεως [84].

224. Η Salzgitter προσθέτει ότι η πρακτική που υιοθετεί η Επιτροπή κατά την έκδοση αποφάσεων στον τομέα του άνθρακα η οποία έγκειται στην εφαρμογή του άρθρου 67 ΑΧ σε μη ειδικές ενισχύσεις στον εν λόγω τομέα επιβεβαιώνει την ανάλυση αυτή.

225. Η Salzgitter ισχυρίζεται ότι το άρθρο 6 του τρίτου κώδικα δεν καθιστούσε δυνατόν να καθοριστεί αν η εφαρμογή των φορολογικών κανόνων του ZRFG σε επιχειρήσεις της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα έπρεπε να αποτελέσει το αντικείμενο νέας κοινοποιήσεως παρά την έγκριση που είχε χορηγήσει προηγουμένως η Επιτροπή δυνάμει της Συνθήκης ΕΚ. Προσθέτει ότι υφιστάμενες ενισχύσεις όπως αυτές τις οποίες αφορά ο ZRFG δεν μπορούσαν να υπαχθούν στην υποχρέωση κοινοποιήσεως που προβλέπει η εν λόγω διάταξη. Συναφώς, η Salzgitter αναφέρεται στην προπαρατεθείσα απόφαση Ιταλία κατά Επιτροπής, σχετικά με την κοινοποίηση των ατομικών μέτρων εκτελέσεως γενικού καθεστώτος ενισχύσεων [85]. Κατά τη Salzgitter, στο μέτρο που η Επιτροπή είχε εγκρίνει χωρίς επιφυλάξεις την εφαρμογή του ZRFG δυνάμει της Συνθήκης ΕΚ και δεν είχε προβάλει καμία αντίρρηση δυνάμει του

83 — Η Salzgitter αναφέρεται στην απόφαση της 29ης Απριλίου 2004, C-181/02 P, Επιτροπή κατά Kvaerner Warnow Werf (Συλλογή 2004, σ. I-5703, σκέψη 41).

84 — Η Salzgitter αναφέρεται στην προπαρατεθείσα απόφαση Falck και Acciaierie di Bolzano κατά Επιτροπής (σκέψη 119 και παρατεθείσα νομολογία).

85 — Σκέψη 21.

άρθρου 67 ΑΧ, η εφαρμογή του ZRFG προς όφελος επιχειρήσεως δεν μπορούσε να χαρακτηρισθεί ως «νέα ενίσχυση» και, κατά συνέπεια, ως «πρόγραμμα» υπό την έννοια του άρθρου 6 του τρίτου κώδικα.

226. Τέλος, η Salzgitter προσθέτει ότι, κοινοποιώντας τον ZRFG στην Επιτροπή το 1971, σύμφωνα με τη Συνθήκη ΕΚ, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας τον είχε γνωστοποιήσει στην Επιτροπή δυνάμει του άρθρου 67 ΑΧ. Φρονεί ότι, εγκρίνοντας τα φορολογικά μέτρα που κοινοποιήθηκαν δυνάμει της Συνθήκης ΕΚ, η Επιτροπή δήλωσε εμμέσως ότι τα μέτρα αυτά δεν είχαν καμία «αισθητή επίπτωση επί των όρων του ανταγωνισμού» στις βιομηχανίες άνθρακα και χάλυβα υπό την έννοια του άρθρου 67, παράγραφος 1, ΑΧ.

227. Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας προβάλλει, κατ' ουσίαν, την ίδια επιχειρηματολογία με τη Salzgitter. Ισχυρίζεται ότι οι γενικές ενισχύσεις δεν υπόκεινται σε υποχρέωση γνωστοποιήσεως δυνάμει του άρθρου 67, παράγραφος 1, ΑΧ, εάν δεν μπορούν να έχουν αισθητή επίπτωση επί των όρων του ανταγωνισμού στις βιομηχανίες άνθρακα και χάλυβα, πράγμα το οποίο η Επιτροπή επιβεβαίωσε εμμέσως εγκρίνοντας, κατ' επανάληψη, τα μέτρα του ZRFG. Φρονεί ότι, εν πάση περιπτώσει, τα μέτρα αυτά μπορούν να θεωρηθούν ως υφιστάμενες ενισχύσεις που δεν υπόκεινται σε χωριστή υποχρέωση κοινοποιήσεως δυνάμει της Συνθήκης ΕΚΑΧ.

β) Εκτίμηση

228. Όπως ήδη ανέφερα [86], το Πρωτοδικείο έκρινε, στη σκέψη 174 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, τα εξής:

«[…] η κατάσταση που προέκυψε από την έκδοση του δεύτερου και τρίτου κώδικα […] χαρακτηρίζεται από τα στοιχεία αβεβαιότητας και ελλείψεως σαφήνειας τα οποία είναι καταλογιστέα στην Επιτροπή:

— ο σιωπηρός χαρακτήρας της μερικής — και, ως εκ τούτου, μη απολύτως σαφούς— αποσύρσεως της περιεχομένης στην απόφαση της Επιτροπής του 1971 μη αντιρρήσεως

— κάποια ασάφεια ως προς το περιεχόμενο της σιωπηρής μερικής αποσύρσεως της προπαρατεθείσας μη αντιρρήσεως όσον αφορά το ζήτημα αν η μεταγενέστερη εφαρμογή του άρθρου 3 του ZRFG έπρεπε να γνωστοποιηθεί ως "πρόγραμμα", κατά την έννοια του άρθρου 6 του τρίτου κώδικα […].»

86 — Βλ. σημεία 60 επ. των προτάσεων αυτών.

229. Στο πλαίσιο του πρώτου αυτού σκέλους, η Επιτροπή υποστηρίζει, αφενός, ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο όσον αφορά τις συνέπειες του δεύτερου και του τρίτου κώδικα επί της αποφάσεως περί μη προβολής αντιρρήσεων την οποία έλαβε η Επιτροπή σε σχέση με το άρθρο 3 του ZRFG στις 4 Αυγούστου 1971. Αμφισβητεί, αφετέρου, την ορθότητα της αναλύσεως του Πρωτοδικείου ως προς τη σαφήνεια της υποχρεώσεως κοινοποιήσεως των επίμαχων σχεδίων ενισχύσεων που προβλέπεται στο άρθρο 6 του τρίτου κώδικα.

230. Είμαι της γνώμης ότι η αιτίαση αυτή είναι βάσιμη, για τους λόγους που θα εκθέσω.

231. Πρώτον, νομίζω, αντίθετα προς το Πρωτοδικείο, ότι η έκδοση του δεύτερου και του τρίτου κώδικα προκάλεσε μερική και σιωπηρή ανάκληση της αποφάσεως της Επιτροπής του 1971. Συγκεκριμένα, όπως ανέφερα στο πλαίσιο της εξετάσεως της ανταναιρέσεως, φρονώ ότι η απόφαση αυτή, η οποία στηρίζεται στα άρθρα 87 ΕΚ και 88 ΕΚ, αφορούσε αποκλειστικά τις επιχειρήσεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Συνθήκης ΕΚ και δεν αφορούσε αυτές που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Συνθήκης ΕΚΑΧ [87]. Η έκδοση του δεύτερου και του τρίτου κώδικα δεν μπορούσε, κατά συνέπεια, να συνεπάγεται ανάκληση της εγκρίσεως που χορήγησε η Επιτροπή το 1971, εφόσον αυτή δεν αφορούσε τις επιχειρήσεις της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα.

232. Δεύτερον, είμαι της γνώμης ότι η υποχρέωση κοινοποιήσεως των επίμαχων ενισχύσεων συνήγετο λίαν σαφώς από το γράμμα του άρθρου 6 του τρίτου κώδικα.

233. Το εν λόγω άρθρο 6 καθιερώνει διαδικασία προκαταρκτικής εξετάσεως από την Επιτροπή όλων των σχεδίων ενισχύσεων που καταρτίζουν τα κράτη μέλη, προκειμένου να αποτραπεί το ενδεχόμενο προβλέψεως ενισχύσεων ασυμβίβαστων προς την κοινή αγορά. Προς τον σκοπό αυτόν, το άρθρο 6, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, του τρίτου κώδικα απαιτεί από τα κράτη μέλη να ενημερώνουν εγκαίρως την Επιτροπή για τα σχέδια που πρόκειται να καταρτίσουν ή να τροποποιήσουν σχετικά με ενισχύσεις που προβλέπει ο εν λόγω κώδικας ώστε να υποβάλει τις παρατηρήσεις της [88]. Επιπλέον, δυνάμει του άρθρου 6, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, του εν λόγω κώδικα, η Επιτροπή πρέπει να τηρείται «ενήμερη υπό τις ίδιες συνθήκες σχετικά με τα *προγράμματα που αποβλέπουν στην εφαρμογή στον τομέα της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα των καθεστώτων ενισχύσεων, ως προς τα οποία είχε ήδη αποφανθεί βάσει των διατάξεων της Συνθήκης [ΕΚ]*» [89]. Η κοινοποίηση πρέπει να πραγματοποιηθεί εντός προθεσμίας την οποία το Δικαστήριο χαρακτήρισε ως «αποσβεστική προθεσμία» [90]. Σύμφωνα με το άρθρο 6, παράγραφος 4, του ιδίου αυτού κώδικα, το κράτος μέλος δεν μπορεί να εκτελέσει τα σχεδιαζόμενα μέτρα, είτε είναι ειδικά είτε έχουν ληφθεί κατ' εφαρμογή

87 — Βλ. σημεία 148 έως 151 των προτάσεων αυτών.

88 — Ο τρίτος κώδικας αφορά τις ενισχύσεις στην έρευνα και την ανάπτυξη, τις ενισχύσεις υπέρ της προστασίας του περιβάλλοντος, τις ενισχύσεις στο κλείσιμο εγκαταστάσεων της βιομηχανίας σιδήρου και, τέλος, τις περιφερειακές ενισχύσεις στις επενδύσεις που προβλέπουν τα γενικά καθεστώτα.

89 — Η υπογράμμιση είναι δική μου.

90 — Βλ. απόφαση της 13ης Ιουλίου 2000, C-210/98 P, Salzgitter κατά Επιτροπής (Συλλογή 2000, σ. I-5843, σκέψεις 49 έως 55 και παρατεθείσα νομολογία).

γενικού καθεστώτος ενισχύσεων επιτρεπομένου βάσει της Συνθήκης ΕΚ, καθόσον η Επιτροπή δεν τα έχει εγκρίνει. Όπως τόνισε το Δικαστήριο στο πλαίσιο του άρθρου 88, παράγραφος 3, ΕΚ, ο έλεγχος αυτός είναι ουσιώδης για την εξασφάλιση της λειτουργίας της κοινής αγοράς [91].

234. Από το γράμμα του άρθρου 6, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, του τρίτου κώδικα προκύπτει ότι, μετά την έναρξη της ισχύος του κώδικα αυτού, την 1η Ιανουαρίου 1986, η υποχρέωση κοινοποιήσεως των δημοσιονομικών μέτρων, όπως τα επίμαχα στην υπό κρίση διαφορά, ήταν σαφής και ανεπιφύλακτη.

235. Η ανάλυση αυτή επιρρωννύεται από τη νομολογία του Δικαστηρίου.

236. Πράγματι, η υποχρέωση αυτή απαντά, με την ίδια διατύπωση, στο άρθρο 6, παράγραφος 1, του τετάρτου, του πέμπτου και του έκτου κώδικα. Επιληφθείς ερωτήματος σχετικού με το περιεχόμενο της διατάξεως αυτής στο πλαίσιο του πέμπτου κώδικα, ο κοινοτικός δικαστής έκρινε, πράγματι, ότι, όπως ήταν διατυπωμένη, η διάταξη αυτή «δεν [άφηνε] καμία αμφιβολία στις δημόσιες αρχές ως προς την υποχρέωση που έχουν να κοινοποιούν τα επίδικα δάνεια και να εξαρτούν τη χορήγησή τους από την προηγούμενη διατύπωση της απόψεως της Επιτροπής, ανεξαρτήτως του ενδεχόμενου χαρακτηρισμού τους ως ενισχύσεως» [92].

237. Κατά συνέπεια, αντίθετα προς ό,τι υποστηρίζει το Πρωτοδικείο στη σκέψη 174 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, φρονώ ότι η υποχρέωση κοινοποιήσεως που προέβλεψε η Επιτροπή στο άρθρο 6, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, του τρίτου κώδικα αφορούσε, κατά τρόπο σαφή, ενισχύσεις όπως οι επίμαχες στην υπό κρίση διαφορά. Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, λαμβανομένης υπόψη της συμμετοχής της στη Συμβουλευτική επιτροπή ΕΚΑΧ, και η Salzgitter, λαμβανομένης υπόψη της σημαντικής οικονομικής της θέσεως, ήσαν αμφότερες σε θέση να αντιληφθούν την ένταξη της υποχρεώσεως αυτής στο πλαίσιο του τρίτου κώδικα και τη διατήρησή της στο πλαίσιο των μεταγενέστερων κωδίκων ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα. Κατά συνέπεια, αντίθετα προς ό,τι έκρινε το Πρωτοδικείο στη σκέψη 181 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, δεν νομίζω ότι η Επιτροπή ήταν υποχρεωμένη να παράσχει οποιαδήποτε διευκρίνιση των κανόνων στο πλαίσιο του τρίτου κώδικα ή των μεταγενεστέρων κωδίκων.

238. Υπό τις συνθήκες αυτές, είμαι της γνώμης ότι η Salzgitter και η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας ήσαν σε θέση να γνωρίζουν επακριβώς το περιεχόμενο των υποχρεώσεών τους και τούτο, ήδη από της θεσπίσεως του τρίτου κώδικα, το 1986. Επομένως, αντιθέτως προς ό,τι έκρινε το Πρωτοδικείο, υφίστατο σαφής και μη

91 — Βλ. αποφάσεις της 14ης Φεβρουαρίου 1990, C-301/87, Γαλλία κατά Επιτροπής (Συλλογή 1990, σ. I-307, σκέψη 17), και της 11ης Ιουλίου 1996, C-39/94, SFEI κ.λπ. (Συλλογή 1996, σ. I-3547, σκέψη 70).

92 — Διάταξη Γερμανία κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα (σκέψη 55).

διφορούμενη υποχρέωση κοινοποιήσεως των επίμαχων ενισχύσεων, δυνάμει του άρθρου 6 του τρίτου, τέταρτου, πέμπτου και έκτου κώδικα.

239. Λαμβανομένων υπόψη των στοιχείων αυτών, φρονώ, επομένως, ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κατά την ανάλυση σχετικά με τη σαφήνεια του εφαρμοστέου νομικού πλαισίου.

240. Η διαπίστωση αυτή αρκεί, κατ' αρχήν, για να γίνει δεκτή η αίτηση αναιρέσεως που άσκησε η Επιτροπή και για να προτείνω στο Δικαστήριο να εξαφανίσει την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση. Εν τούτοις, νομίζω ότι προσήκει να συνεχίσω την εξέταση του πέμπτου και του τρίτου σκέλους του πρώτου λόγου αναιρέσεως προκειμένου να εκτιμήσω τις συνέπειες που πρέπει να αντληθούν, στην υπό κρίση υπόθεση, από την εν λόγω πλάνη περί το δίκαιο.

2. Επί του πέμπτου σκέλους του πρώτου λόγου αναιρέσεως που αντλείται από την εσφαλμένη εκτίμηση ως προς την εκ μέρους της Επιτροπής γνώση των επίμαχων ενισχύσεων

241. Με το πέμπτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο καθόσον έκρινε, στη σκέψη 179 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η Επιτροπή γνώριζε την εφαρμογή του ZRFG στη Salzgitter πολλά έτη πριν αντιδράσει και, κατά συνέπεια, παρέβη το καθήκον επιμέλειας.

α) Οι ισχυρισμοί των διαδίκων

242. Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι, στις σκέψεις 175 έως 179 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο αρκείται να αναφέρει τα έγγραφα τα οποία διαβιβάσθηκαν στην Επιτροπή, αλλά δεν διευκρινίζει αν περιείχαν στοιχεία για τις ενισχύσεις τα οποία δεν είχαν κοινοποιηθεί. Επιπλέον, το Πρωτοδικείο δεν μνημονεύει καμία νομική διάταξη που να υποχρεώνει τα διοικητικά όργανα της Επιτροπής να λάβουν υπόψη τα έγγραφα αυτά εκτός της διαδικασίας στο πλαίσιο της οποίας της είχαν διαβιβασθεί.

243. Η Επιτροπή διευκρινίζει ότι, λόγω ακριβώς της υπάρξεως του καθεστώτος των κρατικών ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα, δεν προβλέπεται ούτε είναι αναγκαίο να διαβιβάζονται τα στοιχεία μεταξύ των υπηρεσιών της Επιτροπής που είναι επιφορτισμένες με την παρακολούθηση του συστήματος των ποσοστώσεων παραγωγής χάλυβα και των υπηρεσιών που είναι επιφορτισμένες με τον έλεγχο των κρατικών ενισχύσεων. Προσθέτει ότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας δεν τήρησε την υποχρέωση υποβολής εκθέσεως επί των χορηγηθεισών ενισχύσεων την οποία υπέχει από το άρθρο 7 των κωδίκων ενισχύσεων στη

βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα που ίσχυσαν μεταξύ του 1986 και του 2002, και ότι δεν διαβιβάσθηκε κανένα στοιχείο στις επιφορτισμένες με την εφαρμογή των εν λόγω κωδίκων υπηρεσίες.

244. Η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι οι επιχειρήσεις σιδήρου και χάλυβα δεν είναι υποχρεωμένες να της κοινοποιούν τις εκθέσεις δραστηριοτήτων τους ή τους ετήσιους λογαριασμούς τους στο πλαίσιο του καθεστώτος των ποσοστώσεων παραγωγής χάλυβα, οπότε η Επιτροπή δεν είναι υποχρεωμένη, κατ' αρχήν, να διαβάσει τα έγγραφα αυτά.

245. Η Επιτροπή αμφισβητεί την ορθότητα της διαπιστώσεως του Πρωτοδικείου, η οποία περιλαμβάνεται στη σκέψη 179 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι από τις εκθέσεις δραστηριοτήτων και τους ετήσιους λογαριασμούς που η Salzgitter διεβίβασε στην Επιτροπή προκύπτει η ύπαρξη εκτάκτων αποθεματικών προς όφελός της. Η Επιτροπή προσθέτει ότι, εν πάση περιπτώσει, καθοριστική σημασία στο σύστημα των ποσοστώσεων δεν έχουν τα ποσά ή τα αποθέματα που χρησιμοποιούνται για τις επενδύσεις, αλλά τα αποτελέσματα που είχαν οι επενδύσεις στην παραγωγική ικανότητα και, στη συνέχεια, στην ίδια την παραγωγή. Διευκρινίζει ότι, ακόμη και αν γίνει δεκτό ότι είναι ορθή η διαπίστωση του Πρωτοδικείου, στη σκέψη 178 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι οι πηγές χρηματοδοτήσεως έπρεπε να γνωστοποιούνται στην Επιτροπή στο πλαίσιο του καθεστώτος των ποσοστώσεων, τα επίμαχα αποθεματικά δεν αντιστοιχούν σε πηγές χρηματοδοτήσεως αλλά σε μεταφορά φόρου που χορηγείται για ειδικές επενδύσεις.

246. Η Επιτροπή φρονεί ότι το Πρωτοδικείο δεν μνημονεύει διάταξη από την οποία θα μπορούσε να συναχθεί ότι είναι υποχρεωμένη να λάβει γνώση εγγράφων εκτός της διαδικασίας στο πλαίσιο της οποίας της διαβιβάσθηκαν. Προσθέτει ότι η αυθόρμητη διαβίβαση εγγράφων από τη Salzgitter δεν μπορεί να αποδείξει ότι η Επιτροπή έλαβε γνώση του περιεχομένου τους. Άλλωστε, η δικαιούχος επιχείρηση δεν απέδειξε το γεγονός αυτό.

247. Στο πλαίσιο των γραπτών και προφορικών παρατηρήσεών της, η Επιτροπή τόνισε τους κινδύνους που μπορεί να συνεπάγεται η ανάλυση του Πρωτοδικείου τόσο για το σύστημα ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων όσο και για τη διοικητική οργάνωσή της.

248. Πράγματι, αφενός, ανέφερε ότι αν η αυθόρμητη διαβίβαση σε οποιαδήποτε υπηρεσία της Επιτροπής εγγράφων, τα οποία δεν μπορούν να περιέχουν παρά αόριστες παρατηρήσεις ως προς τη χορήγηση κρατικών ενισχύσεων, αρκούσε για την απαγόρευση του μοναδικού μέσου δράσεώς της έναντι της χορηγήσεως παρανόμων ή ασυμβίβαστων προς την κοινή αγορά ενισχύσεων, τότε ο έλεγχος των κρατικών ενισχύσεων που στηρίζεται στην υποχρέωση κοινοποιήσεως θα κινδύνευε να καταρρεύσει.

249. Επισήμανε, αφετέρου, ότι η ανάλυση του Πρωτοδικείου απειλεί να θέσει εν αμφιβόλω ένα σημαντικό κεκτημένο της

σύγχρονης διοικητικής οργανώσεως της Επιτροπής, δηλαδή τη σαφή και καθαρή κατανομή των αρμοδιοτήτων, προς όφελος ενός διοικητικού συστήματος στο πλαίσιο του οποίου κάθε υπάλληλος της Επιτροπής θα πρέπει αμέσως να κοινοποιεί στην αρμόδια αρχή κάθε παράβαση της έννομης τάξεως την οποία εντόπισε.

250. Η Salzgitter θεωρεί ότι το σκέλος αυτό αφορά πραγματικές θεωρήσεις τις οποίες το Δικαστήριο δεν υποχρεούται να λάβει υπόψη στο πλαίσιο αιτήσεως αναιρέσεως. Επικουρικώς, ισχυρίζεται ότι η υποχρέωση της Επιτροπής, που προβλέπεται στο πλαίσιο του καθεστώτος εποπτείας των ποσοστώσεων χάλυβα, να λάβει υπόψη τις προηγουμένως χορηγηθείσες ενισχύσεις υποδηλώνει την υποχρέωση να λάβει γνώση των εκθέσεων δραστηριότητας που της διαβιβάστηκαν. Προσθέτει ότι οι ετήσιοι λογαριασμοί που περιλαμβάνονται στις εκθέσεις αυτές ανέφεραν σαφώς ότι η Salzgitter είχε επωφεληθεί από τα φορολογικά μέτρα που προβλέπει ο ZRFG και ότι βάσει, άλλωστε, των εν λόγω εκθέσεων δραστηριότητας η Επιτροπή της απέστειλε αίτηση παροχής πληροφοριών το 1998. Ισχυρίζεται ότι το θέμα αυτό εξετάσθηκε και κατά τη διάρκεια συνεδριάσεως με την Επιτροπή το 1982 στην οποία συμμετείχαν και οι αρμόδιες για τη διαχείριση των ποσοστώσεων χάλυβα υπηρεσίες καθώς και οι υπηρεσίες που ήσαν επιφορτισμένες με τον έλεγχο των κρατικών ενισχύσεων. Θεωρεί ότι η υποχρέωση που υπέχει η Επιτροπή να λαμβάνει γνώση των στοιχείων που της διαβιβάζονται προκύπτει από το δικαίωμα ακροάσεως [93] και ότι η Επιτροπή δεν μπορεί, εν πάση περιπτώσει, να επικαλεστεί κατά ενός πολίτη το γεγονός ότι αυτός είχε απευθύνει έγγραφα σε αναρμόδιο τμήμα.

251. Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας υποστηρίζει ότι, ως αρχή ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων, η Επιτροπή πρέπει να λαμβάνει υπόψη όλες τις πληροφορίες που μπορεί να της διαβιβασθούν. Προσθέτει ότι οι διοικητικές υπηρεσίες που είναι επιφορτισμένες με τη διαχείριση των ποσοστώσεων χάλυβα είναι, λόγω της αρμοδιότητάς τους, ικανές να αναγνωρίσουν τις πληροφορίες που λαμβάνουν για τον έλεγχο των ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα και ότι είναι υποχρεωμένες να διαβιβάσουν τις κρίσιμες πληροφορίες στις υπηρεσίες που είναι επιφορτισμένες με τον έλεγχο των ενισχύσεων.

β) Εκτίμηση

252. Σε αντιδιαστολή προς τους ισχυρισμούς της Salzgitter, νομίζω ότι το πέμπτο αυτό σκέλος είναι παραδεκτό.

253. Ως γνωστόν, δυνάμει του άρθρου 32, στοιχείο ε΄, της Συνθήκης ΕΚΑΧ, το οποίο έχει το ίδιο ακριβώς περιεχόμενο με το άρθρο 225 ΕΚ, η αίτηση αναιρέσεως μπορεί

93 — Απόφαση της 21ης Σεπτεμβρίου 1989, 46/87 και 227/88, Hoechst κατά Επιτροπής (Συλλογή 1989, σ. 2859).

να στηριχθεί μόνο σε λόγους που αφορούν παράβαση κανόνων δικαίου, στο μέτρο που το Πρωτοδικείο είναι, κατ' αρχήν, το μόνο αρμόδιο για να εκτιμήσει τα πραγματικά περιστατικά [94].

254. Φρονώ, πάντως, ότι η ανάλυση του εν λόγω σκέλους δεν δημιουργεί ένα απλό πρόβλημα εκτιμήσεως των πραγματικών περιστατικών. Θεωρώ, πράγματι, ότι η εξέταση του βασίμου του θέτει, λαμβανομένων υπόψη των συμπερασμάτων που συνήγαγα στο πλαίσιο του πρώτου σκέλους, ένα πραγματικό νομικό πρόβλημα.

255. Το ζήτημα είναι αν το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας ότι η Επιτροπή παρέβη το καθήκον επιμέλειας καθόσον δεν επισήμανε την ύπαρξη των επίμαχων ενισχύσεων και την έλλειψη κοινοποιήσεως αυτών μολονότι το κράτος μέλος είχε σαφή και ανεπιφύλακτη υποχρέωση κοινοποιήσεως.

256. Προσήκει, εκ προοιμίου, να τονισθεί ότι τα συμπεράσματα που άντλησε το Πρωτοδικείο στο πλαίσιο της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ως προς την υποχρέωση διαβιβάσεως των πληροφοριών μεταξύ των υπηρεσιών της Επιτροπής, αφορούν ειδικά την υπό κρίση υπόθεση. Το Πρωτοδικείο το υπογράμμισε κατ' επανάληψη, ιδίως στις σκέψεις 179 και 182 της αποφάσεως αυτής. Τα συμπεράσματά του αντλούνται από τις ειδικές υποχρεώσεις που η Επιτροπή επέβαλε στις επιχειρήσεις σιδήρου και χάλυβα προκειμένου να αντιμετωπίσει την κατάσταση πρόδηλης κρίσεως του τομέα της ευρωπαϊκής βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα.

257. Στις σκέψεις 176 και 177 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο περιέγραψε τις υποχρεώσεις που απορρέουν για τις επιχειρήσεις της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα από την καθιέρωση συστήματος επιτηρήσεως της παραγωγής χάλυβα [95]. Για την εφαρμογή του συστήματος αυτού, που θεσπίστηκε το 1980, το Πρωτοδικείο τόνισε, μεταξύ άλλων, ότι η Επιτροπή ελάμβανε τακτικά πληροφορίες για την παραγωγή και τις παραδόσεις των οικείων επιχειρήσεων. Επισήμανε επίσης ότι είχε καθιερώσει, στο πλαίσιο της προσαρμογής του εν λόγω καθεστώτος, σαφή σύνδεσμο μεταξύ της χορηγήσεως μη επιτραπεισών ενισχύσεων και των ποσοστώσεων παραγωγής, προκειμένου να αποφευχθεί σώρευση των μέτρων αυτών. Επομένως, το άρθρο 15 Α, παράγραφος 1, της αποφάσεως 2177/83/ΕΚΑΧ της Επιτροπής [96] εξουσιοδοτούσε την Επιτροπή

94 — Επιθυμώ να υπενθυμίσω ότι, κατά παγία νομολογία, το Πρωτοδικείο είναι το μόνο αρμόδιο, αφενός, για την εξακρίβωση των πραγματικών περιστατικών, εκτός αν η ανακρίβεια του περιεχομένου των διαπιστώσεών του προκύπτει από τα στοιχεία της δικογραφίας που του έχουν υποβληθεί, και, αφετέρου, για την εκτίμηση αυτών των πραγματικών περιστατικών. Επομένως, η εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών δεν αποτελεί νομικό ζήτημα, υποκείμενο στον έλεγχο του Δικαστηρίου στο πλαίσιο αιτήσεως αναιρέσεως, εκτός αν συντρέχει παραμόρφωση του περιεχομένου των στοιχείων που υποβλήθηκαν στο Πρωτοδικείο. Πάντως, όταν το Πρωτοδικείο έχει εξακριβώσει ή εκτιμήσει τα πραγματικά περιστατικά, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να ασκήσει έλεγχο όσον αφορά τον νομικό χαρακτηρισμό των πραγματικών αυτών περιστατικών και τις έννομες συνέπειες που έχει συναγάγει το Πρωτοδικείο, βλ., ιδίως, απόφαση της 6ης Απριλίου 2006, C-551/03 P, General Motors κατά Επιτροπής (Συλλογή 2006, σ. I-3173, σκέψεις 51 και 52).

95 — Το καθεστώς αυτό θεσπίσθηκε, βάσει του άρθρου 58 ΑΧ, με την απόφαση 2794/80/ΕΚΑΧ της Επιτροπής, της 31ης Οκτωβρίου 1980, περί καθορισμού ενός συστήματος ποσοστώσεων παραγωγής χάλυβα για τις επιχειρήσεις της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα (ΕΕ L 291, σ. 1). Το καθεστώς αυτό παρατάθηκε επανειλημμένως μέχρι τις 30 Ιουνίου 1988.

96 — Απόφαση της 28ης Ιουλίου 1983, για την παράταση του συστήματος επιτήρησης και ποσοστώσεων παραγωγής για ορισμένα προϊόντα των επιχειρήσεων της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα (ΕΕ L 208, σ. 1). Το περιεχόμενο του άρθρου 15 Α της αποφάσεως αυτής περιλαμβάνεται, με πανομοιότυπη σχεδόν διατύπωση, στο άρθρο 15 Α των μεταγενέστερων αποφάσεων περί παρατάσεως, δηλαδή των αποφάσεων 234/84/ΕΚΑΧ της Επιτροπής, της 31ης Ιανουαρίου 1984 (ΕΕ L 29, σ. 1), 3485/85/ΕΚΑΧ της Επιτροπής, της 27ης Νοεμβρίου 1985 (ΕΕ L 340, σ. 5), και 194/88/ΕΚΑΧ της Επιτροπής, της 6ης Ιανουαρίου 1988 (ΕΕ L 25, σ. 1).

«να προβεί σε μείωση των ποσοστώσεων μιας επιχείρησης, εφόσον διαπ[ίστωνε] ότι η εν λόγω επιχείρηση [είχε] επωφεληθεί από ενισχύσεις που δεν [είχαν] εγκριθεί από την Επιτροπή δυνάμει [του δευτέρου κώδικα], ή ότι οι σχετικές με την έγκριση των ενισχύσεων προϋποθέσεις δεν τηρήθηκαν».

258. Λαμβανομένων υπόψη των στοιχείων αυτών και της νομολογίας του Δικαστηρίου [97] το Πρωτοδικείο έκρινε, στη σκέψη 178 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι «[η] Επιτροπή αναγκάσθηκε, κατά συνέπεια, να ελέγχει τα στοιχεία τα σχετικά με την παραγωγή των επιχειρήσεων της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα που ελάμβανε από τις τελευταίες, ειδικότερα προκειμένου να διαπιστώνει αν η διατήρηση ή η αύξηση των παραγωγικών δυνατοτήτων προέκυπτε από μη επιτραπείσες κρατικές ενισχύσεις».

259. Το Πρωτοδικείο τόνισε επίσης την ύπαρξη αυστηρού νομικού πλαισίου των επενδυτικών προγραμμάτων των επιχειρήσεων σιδήρου και χάλυβα [98] και υπενθύμισε ότι η Επιτροπή είχε εκ νέου εξετάσει το προβλεπόμενο από τον ZRFG καθεστώς ενισχύσεων το 1988 και ότι είχε εκδώσει απόφαση περί μη προβολής αντιρρήσεων κατά τον μήνα Δεκέμβριο του 1988 βάσει της Συνθήκης ΕΚ.

260. Βάσει των στοιχείων αυτών και των πληροφοριών που διαβιβάσθηκαν στην Επιτροπή δυνάμει των προαναφερθεισών υποχρεώσεων, το Πρωτοδικείο έκρινε, στη σκέψη 179 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι αυτή «όφειλε να επισημάνει και να διαπιστώσει την ανυπαρξία γνωστοποιήσεως των [επίδικων] ενισχύσεων και να προβεί στις σχετικές ενέργειες». Λόγω της επί μακρόν ελλείψεως αντιδράσεως της Επιτροπής και λαμβανομένης υπόψη της καταστάσεως αβεβαιότητας και της ελλείψεως σαφήνειας της νομικής καταστάσεως, το Πρωτοδικείο έκρινε, στη σκέψη 180 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η Επιτροπή είχε δημιουργήσει, «κατά παράβαση του καθήκοντος επιμελείας […], μια αμφίβολη κατάσταση» την οποία όφειλε να διασαφηνίσει πριν επιβάλει την επιστροφή των χορηγηθεισών ενισχύσεων.

261. Αντίθετα προς ό,τι έκρινε το Πρωτοδικείο, νομίζω ότι είναι δύσκολο, στην υπό κρίση υπόθεση, να προσαφθεί στην Επιτροπή παράβαση του καθήκοντος επιμέλειας, ενώ η χορήγηση των επίμαχων ενισχύσεων δεν αποτέλεσε το αντικείμενο κοινοποιήσεως, υπό οιαδήποτε μορφή, παρά τον σαφή και ανεπιφύλακτο χαρακτήρα της υποχρεώσεως αυτής.

262. Στηρίζω την εκτίμησή μου σε ανάλυση των εξουσιών και των ευθυνών που φέρουν αντιστοίχως η Επιτροπή και τα κράτη μέλη στο πλαίσιο καθεστώτος ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων.

97 — Το Πρωτοδικείο αναφέρεται στις αποφάσεις της 15ης Ιανουαρίου 1985, 250/83, Finsider κατά Επιτροπής (Συλλογή 1985, σ. 131, σκέψη 9)¨ της 15ης Οκτωβρίου 1985, 211/83, 212/83, 77/84 και 78/84, Krupp και Thyssen κατά Επιτροπής (Συλλογή 1985, σ. 3409, σκέψη 34), και της 7ης Απριλίου 1987, 226/85, Dillinger Hüttenwerke κατά Επιτροπής (Συλλογή 1987, σ. 1621, σκέψη 12).

98 — Το Πρωτοδικείο αναφέρεται στην απόφαση 3302/81/ΕΚΑΧ της Επιτροπής, της 18ης Νοεμβρίου 1981 σχετικά με τις πληροφορίες που πρέπει να παρέχουν για τις επενδύσεις τους οι επιχειρήσεις σιδηρουργίας (ΕΕ L 333, σ. 35), όπως τροποποιήθηκε με την απόφαση 2093/85/ΕΚΑΧ της Επιτροπής, της 26ης Ιουλίου 1985 (ΕΕ L 197, σ. 19), που ίσχυε μέχρι τις 16 Οκτωβρίου 1991.

263. Η Επιτροπή, όπως όλα τα κοινοτικά όργανα, υπόκειται, κατά την άσκηση των διοικητικών αρμοδιοτήτων της, στην αρχή της χρηστής διοικήσεως.

264. Ήδη σε μία από τις πρώτες αποφάσεις του Δικαστηρίου, η αρχή αυτή αποτελούσε αναπόσπαστο τμήμα των άγραφων κανόνων της κοινοτικής νομιμότητας [99]. Οι επιταγές που συνδέονται με την αρχή αυτή συνήχθησαν προοδευτικά από τη νομολογία του Δικαστηρίου πριν αποτελέσουν το αντικείμενο κατοχυρώσεως στο άρθρο 41 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ενώσεως [100].

265. Η αρχή της χρηστής διοικήσεως απαιτεί η Επιτροπή να προβαίνει σε σοβαρή και εξαντλητική εξέταση όλων των στοιχείων, νομικών ή πραγματικών, που μπορούν να ασκήσουν επιρροή στην έκδοση αποφάσεως [101]. Επιπλέον, στο μέτρο που η Επιτροπή διαθέτει αποκλειστική αρμοδιότητα για να εκτιμήσει τη συμβατότητα κρατικής ενισχύσεως με την κοινή αγορά, είναι υποχρεωμένη να προβεί σε επιμελή και αμερόληπτη εξέταση κάθε περιπτώσεως της οποίας λαμβάνει γνώση. Το καθήκον επιμέλειας, του οποίου την παράβαση το Πρωτοδικείο προσάπτει στην Επιτροπή, αναλύεται ως η απαίτηση διοικητικής εξετάσεως «εντός ευλόγου χρόνου». Κατά τον κοινοτικό δικαστή, το εύλογο της διάρκειας μιας προκαταρκτικής διαδικασίας έρευνας «πρέπει να εκτιμάται σε συνάρτηση με τις ιδιαίτερες περιστάσεις κάθε υποθέσεως και, ιδίως, με το πλαίσιό της, τα διάφορα διαδικαστικά στάδια που η Επιτροπή οφείλει να ακολουθεί, το περίπλοκο της υποθέσεως καθώς και τη σημασία της για τα διάφορα ενδιαφερόμενα μέρη» [102]. Επομένως, τα όργανα δεν πρέπει να επιμηκύνουν απεριόριστα τις διαδικασίες και, τρόπον τινά, στην παθητικότητά τους επιβάλλονται κυρώσεις, ενώ είναι υποχρεωμένα να ενεργήσουν εντός ευλόγου χρόνου.

266. Στην πράξη, η τήρηση της εν λόγω αρχής της χρηστής διοικήσεως απαιτεί να λαμβάνει η Επιτροπή όλα τα μέτρα εσωτερικής τάξεως που είναι κατάλληλα να εξασφαλίσουν την εύρυθμη λειτουργία των υπηρεσιών της [103]. Διαθέτει, προς τούτο, εξουσία εσωτερικής οργανώσεως. Η Επιτροπή αποτελεί μια και μόνον οργανωτική και λειτουργική ενότητα [104]. Οι υπηρεσίες αυτές είναι, εν τούτοις, διαρθρωμένες σε γενικές διευθύνσεις, σε διευθύνσεις, σε

99 — Απόφαση της 10ης Δεκεμβρίου 1957, 1/57 και 14/57, Société des usines à tubes de la Sarre κατά Ανωτάτης Αρχής (Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 167).

100 — ΕΕ 2000, C 364, σ. 1. Βλ., ως προς το περιεχόμενο και την εμβέλεια της αρχής αυτής, D. Simon, «Le principe de 'bonne administration' ou la 'bonne gouvernance concrète'», εις *Le droit de l'Union européenne en principes, Liber amicorum en l'honneur de Jean Raux,* Apogée, Rennes, 2006, σ. 155.

101 — Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 21ης Νοεμβρίου 1991, C-269/90, Technische Universität München (Συλλογή 1991, σ. I-5469, σκέψη 14), καθώς και του Πρωτοδικείου της 24ης Ιανουαρίου 1992, T-44/90, La Cinq κατά Επιτροπής (Συλλογή 1992, σ. II-1, σκέψη 86)· της 19ης Μαρτίου 1997, T-73/95, Oliveira κατά Επιτροπής (Συλλογή 1997, σ. II-381, σκέψη 32), και της 11ης Σεπτεμβρίου 2002, T-70/99, Alpharma κατά Συμβουλίου (Συλλογή 2002, σ. II-3495, σκέψη 182).

102 — Απόφαση του Πρωτοδικείου της 15ης Σεπτεμβρίου 1998, T-95/96, Telecinco κατά Επιτροπής (Συλλογή 1998, σ. II-3407, σκέψη 75).

103 — Βλ., στο πλαίσιο της Συνθήκης ΕΚΑΧ, το άρθρο 16 ΑΧ. Τα εν λόγω μέτρα εσωτερικής οργανώσεως καθορίζονται στο πλαίσιο εσωτερικού κανονισμού. Οι εσωτερικοί κανονισμοί που ίσχυαν την εποχή των πραγματικών περιστατικών ήταν αυτοί της 9ης Ιανουαρίου 1963 (ΕΕ 1963, L 17, σ. 181), και της 17ης Φεβρουαρίου 1993 (ΕΕ 1993 L 230, σ. 15). Ο κανονισμός αυτός αντικαταστάθηκε με τον εσωτερικό κανονισμό της Επιτροπής της 18ης Σεπτεμβρίου 1999 (ΕΕ L 252, σ. 41), στη συνέχεια με τον κανονισμό της 29ης Νοεμβρίου 2000 (ΕΕ L 308, σ. 26).

104 — Δυνάμει του άρθρου 17 των εσωτερικών κανονισμών του 1963 και του 1993, «[η] Επιτροπή διαθέτει σύνολο υπηρεσιών που αποτελούν μία μόνη διοίκηση, οι οποίες συνδράμουν αυτήν κατά την εκτέλεση των επίσημων καθηκόντων της».

διοικητικές μονάδες ή σε τμήματα, βάσει σχεδίου κατανομής των αρμοδιοτήτων που διαμορφώθηκε κατά τρόπον ώστε να τείνει στην αποτροπή κατά το μέτρο του δυνατού των επικαλύψεων αρμοδιοτήτων και ενεργειών [105]. Για να εξασφαλίσει την αποτελεσματικότητα της δράσεώς της, η Επιτροπή προβλέπει πράγματι, στο άρθρο 21, παράγραφος 1, του εσωτερικού κανονισμού της του 1963, ότι οι υπηρεσίες της «συνεργάζονται όσο το δυνατόν στενότερα». Δυνάμει της διατάξεως αυτής, πριν από την υποβολή εγγράφου στην Επιτροπή, η υπεύθυνη υπηρεσία συμβουλεύεται εγκαίρως όλες τις συνδεόμενες ή ενδιαφερόμενες υπηρεσίες, των οποίων η σχέση ή το ενδιαφέρον προκύπτουν από τον τομέα αρμοδιοτήτων, την ευθύνη ή τη φύση του θέματος, προκειμένου να προβλέψει κάθε επικάλυψη ενεργειών και να λάβει τη συναίνεση ή τις παρατηρήσεις τους [106].

267. Στην υπό κρίση διαφορά, από την έκθεση των πραγματικών περιστατικών εκ μέρους του Πρωτοδικείου προκύπτει ότι η Επιτροπή έλαβε γνώση, από το 1988, των εκθέσεων δραστηριοτήτων και των ετήσιων λογαριασμών της Salzgitter, από τη μελέτη των οποίων προέκυπτε ότι αυτή είχε επωφεληθεί εξαιρετικών αποθεματικών δυνάμει του άρθρου 3 του ZRFG. Κατά το Πρωτοδικείο, οι ενδείξεις αυτές μπορούσαν να συναχθούν και από την εξέταση που διεξήγαγε το 1988 η Επιτροπή ως προς τη συμβατότητα του γενικού καθεστώτος ενισχύσεων προς τη Συνθήκη ΕΚ.

105 — Άρθρα 19 του εσωτερικού κανονισμού του 1963, 18 του εσωτερικού κανονισμού του 1993, 17 του εσωτερικού κανονισμού του 1999, και 19 του εσωτερικού κανονισμού του 2000.

106 — Η διάταξη αυτή επαναλαμβάνεται με σχεδόν πανομοιότυπη διατύπωση στο άρθρο 20, πρώτο εδάφιο, του εσωτερικού κανονισμού του 1993, στο άρθρο 19, πρώτο εδάφιο, του εσωτερικού κανονισμού του 1999, και στο άρθρο 21, πρώτο εδάφιο, του εσωτερικού κανονισμού του 2000. Βλ. και M. Kindblom-Törnell, «The role of the cabinets in the decision-making process of the European Commission», εις *Liber amicorum en l'honneur de Sven Norberg*, Bruylant, Βρυξέλλες, 2006, σ. 329, 230.

268. Όπως και το Πρωτοδικείο, νομίζω ότι η Επιτροπή ήταν σε θέση να λάβει γνώση της υπάρξεως των επίμαχων ενισχύσεων. Πράγματι, όπως προκύπτει σαφώς από την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, η Επιτροπή επιχείρησε να εποπτεύσει τη δραστηριότητα των επιχειρήσεων της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα με σύνολο μέτρων «για την καταπολέμηση της κρίσεως» τα οποία της παρείχαν τη δυνατότητα να διαθέτει τη μεγαλύτερη δυνατή ποσότητα πληροφοριών ως προς την οικονομική κατάσταση της Salzgitter [107].

269. Η σχέση μεταξύ του καθεστώτος ποσοστώσεων παραγωγής χάλυβα και του καθεστώτος των κρατικών ενισχύσεων είναι σαφής. Προκύπτει από το άρθρο 15 Α των αποφάσεων στις οποίες αναφέρθηκε το Πρωτοδικείο καθώς και από το άρθρο 14 αυτών [108]. Όταν η Επιτροπή εφαρμόζει τη μία ή την άλλη από τις διατάξεις αυτές, είναι οπωσδήποτε υποχρεωμένη να εξετάσει τους λογαριασμούς της επιχειρήσεως βάσει των πληροφοριών που της κοινοποίησε η ίδια [109].

107 — Επισημαίνω ότι, κατόπιν της εξαφανίσεως του καθεστώτος των ποσοστώσεων κατά τον μήνα Ιούνιο του 1988, θεσπίσθηκε, βάσει του άρθρου 47 ΑΧ, η απόφαση 2448/88/ΕΚΑΧ της Επιτροπής, της 19ης Ιουλίου 1988, που καθιερώνει σύστημα επιτήρησης για ορισμένα προϊόντα της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα (ΕΕ L 212, σ. 1). Δυνάμει της αποφάσεως αυτής, εφαρμοστέας από την 1η Ιουλίου 1988 έως τις 30 Ιουνίου 1990, οι επιχειρήσεις ήσαν υποχρεωμένες να δηλώνουν στην Επιτροπή κάθε μήνα την παραγωγή τους και τις παραδόσεις χάλυβα. Από το 1991 και για την αντιμετώπιση των συνεχιζόμενων δυσχερειών στην αγορά του χάλυβα, θεσπίσθηκε βάσει του άρθρου 54 ΑΧ η απόφαση 3010/91/ΕΚΑΧ της Επιτροπής, της 15ης Οκτωβρίου 1991, σχετικά με τις πληροφορίες που πρέπει να παρέχουν για τις επενδύσεις τους οι χαλυβουργικές επιχειρήσεις (ΕΕ L 286, σ. 20).

108 — Βλ. άρθρο 14 των αποφάσεων περί παρατάσεως των οποίων γίνεται μνεία στην υποσημείωση 96.

109 — Βλ. ανακοίνωση της Επιτροπής περί των πληροφοριών που πρέπει να παράσχουν οι επιχειρήσεις παραγωγής σιδήρου και χάλυβα, που ζητούν το ευεργέτημα των άρθρων 14 και 15 της απόφασης 1696/82/ΕΚΑΧ και των κριτηρίων που καθόρισε η Επιτροπή για την εφαρμογή τους (ΕΕ 1982, C 318, σ. 3).

270. Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι όλα αυτά τα μέτρα συνιστούν ένα σύνολο που παρουσιάζει συνοχή και ότι δεν μπορεί να επικριθεί η ένταξη, στο καθεστώς των ποσοστώσεων παραγωγής, κριτηρίων που εμπίπτουν στο καθεστώς των ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα διότι αμφότερα, ανεξαρτήτως των διαφορών μεταξύ των νομικών τους βάσεων και των κριτηρίων εφαρμογής τους, έχουν ως σκοπό την αναδιάρθρωση. Κατά το Δικαστήριο, δεν θα ήταν αυθαίρετο ούτε θα ενείχε δυσμενή διάκριση αν τα δεδομένα που προκύπτουν από την εφαρμογή του ενός από τα καθεστώτα αυτά μπορούσαν να χρησιμοποιούνται ως αναφορά στο άλλο [110].

271. Πάντως, καμία υποχρέωση δεν βαρύνει την Επιτροπή ως προς τις συνέπειες που πρέπει να αντλήσει από ενδεχόμενη διαπίστωση ελλείψεως κοινοποιήσεως ενισχύσεως. Το Δικαστήριο υιοθέτησε, άλλωστε, προσέγγιση ιδιαιτέρως προσεκτική και σεβόμενη τις διάφορες διαδικασίες που καθιέρωσε η Επιτροπή στο πλαίσιο των μέτρων προς καταπολέμηση της κρίσεως. Αναφέρομαι, συναφώς, στην απόφαση της 7ης Ιουλίου 1982, 119/81, Klöckner-Werke κατά Επιτροπής [111]. Στην υπόθεση εκείνη, η προσφεύγουσα επιχείρηση κατηγορούσε, μεταξύ άλλων, την Επιτροπή ότι δεν έλαβε υπόψη, στο πλαίσιο του υπολογισμού των ποσοστώσεων παραγωγής, κρατικές επιδοτήσεις τις οποίες είχαν λάβει ορισμένες επιχειρήσεις εντός πλειόνων κρατών μελών, κατά παράβαση της Συνθήκης ΕΚΑΧ. Κατά την Klöckner-Werke AG, η Επιτροπή θα έπρεπε να αντιδράσει στη χορήγηση αυτών των κρατικών επιδοτήσεων. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η Επιτροπή δεν ήταν *«υποχρεωμένη να λάβει υπόψη, όσον αφορά τα μέτρα που προβλέπονται από το άρθρο 58 [ΑΧ] [*[112]*], τις στρεβλώσεις που είχαν δημιουργηθεί στην αγορά σιδήρου και χάλυβα από τη χορήγηση ενισχύσεων που ήσαν ενδεχομένως ασυμβίβαστες προς τη Συνθήκη»* [113]. Επισήμανε ότι η εφαρμογή του άρθρου 58 ΑΧ, η οποία απαιτεί, ως εκ φύσεώς της, ταχεία δράση, στηριζόμενη σε απλά κριτήρια, ήταν ασυμβίβαστη προς τον συνυπολογισμό δεδομένων όπως οι κρατικές ενισχύσεις, των οποίων η εκτίμηση περιελάμβανε ιδιαιτέρως περίπλοκες διερευνήσεις. Πράγματι, το Δικαστήριο έκρινε ότι *«[ν]αι μεν, δεν αποκλείεται η δυνατότης τής Επιτροπής να λαμβάνει υπόψη, κατά τον καθορισμό ποσοστώσεων παραγωγής, καταστάσεις πού αντιβαίνουν στο άρθρο 4, στοιχείο γ΄, [ΑΧ] και στους κανόνες που θέτουν οι δεόντως λαμβανόμενες με τις προβλεπόμενες διαδικασίες σχετικές αποφάσεις της,* ακριβώς όπως λαμβάνει ήδη υπόψη το καθήκον εποπτείας πού έχει στον τομέα των επενδύσεων, πλην όμως δεν δύναται να απαιτηθεί η χρησιμοποίηση των μέτρων αντιμετωπίσεως των κρίσεων, τα οποία προβλέπονται στο άρθρο 58 [ΑΧ], ως μέτρων διορθώσεως του αποτελέσματος των παρανόμων ενισχύσεων πού χορηγούνται από τα κράτη μέλη» [114].

272. Λαμβανομένων υπόψη των στοιχείων αυτών, καμία υποχρέωση δεν βαρύνει την

110 — Προπαρατεθείσα απόφαση Krupp και Thyssen κατά Επιτροπής. Βλ. και προπαρατεθείσα απόφαση Dillinger Hüttenwerke κατά Επιτροπής, με την οποία το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι τα άρθρα 14 Α και 14 Β της αποφάσεως 234/84, σχετικά με τη χορήγηση συμπληρωματικών ποσοστώσεων παραγωγής, πρέπει να εφαρμόζονται και να ερμηνεύονται υπό το πρίσμα του δεύτερου κώδικα ενισχύσεων. Επομένως, μια επιχείρηση η οποία θεωρείται ότι ανταποκρίνεται στα κριτήρια για τη χορήγηση ενισχύσεως, δεν μπορεί να λάβει συμπληρωματική ποσόστωση βάσει του άρθρου 14 Α της αποφάσεως 234/84 (σκέψεις 13 έως 15).

111 — Συλλογή 1982, σ. 2627.

112 — Το καθεστώς επιτηρήσεως και ποσοστώσεων παραγωγής χάλυβα στηρίζεται στη διάταξη αυτή.

113 — Απόφαση Klöckner-Werke κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα (σκέψη 19, η υπογράμμιση είναι δική μου).

114 — Όπ.π. (η υπογράμμιση είναι δική μου). Βλ. και αποφάσεις της 11ης Μαΐου 1983, 136/82, Klöckner-Werke κατά Επιτροπής (Συλλογή 1983, σ. 1599, σκέψη 36),και 311/81 και 30/82, Klöckner-Werke κατά Επιτροπής (Συλλογή 1983, σ. 1549, σκέψη 36), καθώς και Finsider κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα.

Επιτροπή ως προς τις συνέπειες που πρέπει να αντλήσει, στο πλαίσιο των διακανονισμών των ποσοστώσεων παραγωγής, από ενδεχόμενη έλλειψη κοινοποιήσεως κρατικής ενισχύσεως. Πάντως, η Επιτροπή, ως αρχή εποπτείας, ήταν υποχρεωμένη να ενεργήσει με κάθε απαιτούμενη επιμέλεια.

273. Εν τούτοις, δεν νομίζω ότι η εν λόγω έλλειψη επιμέλειας μπορεί, στην υπό κρίση υπόθεση, να απαλλάξει το κράτος μέλος από την υποχρέωση ανακτήσεως των παρανόμως χορηγηθεισών ενισχύσεων και τη δικαιούχο επιχείρηση από την υποχρέωση επιστροφής.

274. Πράγματι, φρονώ ότι ούτε η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας ούτε η Salzgitter μπορούν βασίμως να προβάλουν παραβίαση της αρχής της χρηστής διοικήσεως εκ μέρους της Επιτροπής, ενώ η χορήγηση των επίμαχων ενισχύσεων δεν αποτέλεσε το αντικείμενο καμίας κοινοποιήσεως, υπό οιαδήποτε μορφή, παρά τον σαφή και ανεπιφύλακτο χαρακτήρα της υποχρεώσεως αυτής.

275. Πράγματι, είναι σημαντικό να υπομνησθεί ότι το δικαίωμα σε χρηστή διοίκηση δεν είναι απόλυτο προνόμιο, αντιτάξιμο σε κάθε περίπτωση στην κοινοτική διοίκηση. Συγκεκριμένα, από παγία νομολογία προκύπτει ότι, μολονότι η αρχή της χρηστής διοικήσεως επιβάλλει στα κοινοτικά όργανα ορισμένες υποχρεώσεις, προϋποθέτει όμως και επιμέλεια εκ μέρους του ενδιαφερομένου [115]. Κατά συνέπεια, οι εγγυήσεις που προσφέρονται στον διοικούμενο δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν κατά ωφελιμιστικό τρόπο από πρόσωπο το οποίο επέδειξε αμέλεια ή κακή πίστη.

276. Στην παρούσα διαφορά είναι σαφές ότι καμία κοινοποίηση των επίδικων ενισχύσεων δεν πραγματοποιήθηκε το 1988 ή κατά τα επόμενα έτη. Όμως, όπως έκρινε το Δικαστήριο, η στάση αυτή συνιστά «ιδιαζόντως σοβαρή παράβαση, στο μέτρο που [...] αντιβαίνει [...] σε ουσιώδες σύστημα για τη διαφύλαξη της κοινής αγοράς» [116].

277. Η υποχρέωση προηγούμενης κοινοποιήσεως είναι, πράγματι, το κλειδί του συστήματος προληπτικού ελέγχου που έθεσε σε εφαρμογή η Επιτροπή στο πλαίσιο των διαφόρων κωδίκων ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα. Η υποχρέωση αυτή της παρέχει τη δυνατότητα να εξασφαλίσει την εποπτεία της κοινής αγοράς, σύμφωνα με τους σκοπούς που επιδιώκει η Συνθήκη ΕΚΑΧ, εγκρίνοντας τη χορήγηση στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα ορισμένων ενισχύσεων λαμβανομένης υπόψη της ιδιαίτερης ευαισθησίας του τομέα. Η εν λόγω υποχρέωση παρέχει επίσης τη δυνατότητα διαλύσεως των ενδεχομένων αμφιβολιών του κράτους μέλους το οποίο προτίθεται να θεσπίσει μέτρο ως προς το αν αυτό

115 — Βλ., ιδίως, απόφαση του Πρωτοδικείου της 8ης Μαΐου 2003, T-82/01, Josanne κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 2003, σ. II-2013, σκέψη 81).

116 — Διάταξη Γερμανία κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα (σκέψη 54 και παρατεθείσα νομολογία).

συνιστά ή όχι ενίσχυση επιτρεπόμενη από τον εφαρμοστέο κώδικα των ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα. Κατά συνέπεια, είναι σαφές ότι η υποχρέωση κοινοποιήσεως έχει ως σκοπό την ασφάλεια δικαίου και πρέπει, επομένως, να τηρείται, ως προς το σημείο αυτό, αυστηρά [117].

278. Προβλέποντας, στο άρθρο 6 του τρίτου κώδικα, διαδικασία κοινοποιήσεως των προγραμμάτων όπως το επίμαχο στην υπό κρίση διαφορά, η Επιτροπή επιτέλεσε τη λειτουργία η οποία της ανατέθηκε από τη Συνθήκη ΕΚΑΧ στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων, εφόσον φρονούσε ότι τα καθεστώτα που είχε προηγουμένως εγκρίνει βάσει της Συνθήκης ΕΚ μπορούσαν να επηρεάσουν την εύρυθμη λειτουργία της κοινής αγοράς του άνθρακα και του χάλυβα.

279. Όπως προκύπτει σαφώς από την πέμπτη αιτιολογική σκέψη του κώδικα αυτού, ο σκοπός ήταν να «θεσπιστεί ενιαίο κοινοτικό σύστημα σκοπούν στη διασφάλιση ομοιόμορφης αντιμετωπίσεως όλων των ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα, στο πλαίσιο μιας και μόνης διαδικασίας».

280. Το σύστημα αυτό παρέχει τη δυνατότητα να αποτραπεί το ενδεχόμενο, ένα γενικό καθεστώς ενισχύσεων, το οποίο εγκρίνεται από την Επιτροπή βάσει της Συνθήκης ΕΚ, να προκαλέσει νέες εφαρμογές στο πλαίσιο της Συνθήκης ΕΚΑΧ, ενώ θα αποδεικνυόταν αντίθετο προς την εύρυθμη λειτουργία της κοινής αγοράς σιδήρου και χάλυβα καθώς και προς τους κανόνες που θεσπίζονται στο πλαίσιο των κωδίκων ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα.

281. Το σύστημα αυτό εξασφαλίζει, πράγματι, ισότητα μεταχειρίσεως μεταξύ των κρατών μελών και των επιχειρηματιών ανάλογα με το αν κοινοποιούν ενίσχυση που χορηγήθηκε ειδικά σε επιχείρηση της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα, δυνάμει του άρθρου 6, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, του τρίτου κώδικα, ή ενίσχυση που χορηγείται κατ' εφαρμογή γενικού καθεστώτος ενισχύσεων, δυνάμει του άρθρου 6, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, του ιδίου κώδικα. Πράγματι, θα ήταν αντίθετο στην αρχή της ίσης μεταχειρίσεως αν μια ενίσχυση χορηγηθείσα κατ' εφαρμογή γενικού καθεστώτος ενισχύσεων επιτρεπομένου βάσει της Συνθήκης ΕΚ εγκρίνεται αντίθετα προς αυτήν που κοινοποιήθηκε δυνάμει κώδικα ενισχύσεων προς τη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα. Η περίπτωση αυτή θα ήταν αντίθετη προς τους ειδικούς σκοπούς που επιδιώκονται με τη Συνθήκη ΕΚΑΧ και θα στερούσε πρακτικής αποτελεσματικότητας το σύστημα προληπτικού ελέγχου που καθιέρωσε η Επιτροπή στο άρθρο 6 του τρίτου, τέταρτου, πέμπτου και έκτου κώδικα. Μια τέτοια κατάσταση θα συνεπαγόταν και τον κίνδυνο καταστρατηγήσεως των κανόνων που διατυπώθηκαν στο πλαίσιο της Συνθήκης ΕΚΑΧ, και κυρίως της απαγορεύσεως των κρατικών ενισχύσεων που διατυπώθηκε στο άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ, υπέρ των πλέον εύκαμπτων κανόνων της Συνθήκης ΕΚ.

282. Πάντως, στην παρούσα διαφορά, δεν αμφισβητείται ότι οι επίδικες ενισχύσεις

117 — Απόφαση της 15ης Φεβρουαρίου 2001, C-99/98, Αυστρία κατά Επιτροπής (Συλλογή 2001, σ. I-1101, σκέψεις 73 και 85).

χορηγήθηκαν, κατά παράβαση των υποχρεώσεων που επιβάλλονται στα κράτη μέλη από το άρθρο 6 του τρίτου κώδικα και των μεταγενέστερων κωδίκων, χωρίς να έχουν αποτελέσει το αντικείμενο κοινοποιήσεως, υπό οιαδήποτε μορφή.

283. Είναι προφανές ότι η κοινοποίηση στην Επιτροπή, εκ μέρους της Salzgitter, των εκθέσεων δραστηριότητάς της ή κάθε άλλου εγγράφου παρεμφερούς φύσεως, στο πλαίσιο του καθεστώτος επιτηρήσεως των ποσοστώσεων χάλυβα και των επενδύσεων, δεν μπορεί να αντικαταστήσει μια νομότυπη κοινοποίηση, που πληροί τις επιταγές της εν λόγω διατάξεως.

284. Όπως έκρινε το Δικαστήριο όσον αφορά τη διαδικασία του άρθρου 88, παράγραφος 3, ΕΚ, η υποχρέωση προηγούμενης κοινοποιήσεως βαρύνει μόνο τα κράτη μέλη. Για παράδειγμα, η υποχρέωση αυτή δεν ικανοποιείται εάν στην κοινοποίηση προβαίνει η δικαιούχος της ενισχύσεως επιχείρηση [118]. Το Δικαστήριο ερμηνεύει, επομένως, κατά τρόπο λίαν αυστηρό την προβλεπόμενη στη Συνθήκη ΕΚ υποχρέωση προηγούμενης κοινοποιήσεως των κρατικών ενισχύσεων. Κατά μείζονα λόγο, τούτο πρέπει να ισχύει στο πλαίσιο της Συνθήκης ΕΚΑΧ, η οποία, υπενθυμίζω, επιτρέπει κατ' εξαίρεση μόνο τη χορήγηση κρατικών ενισχύσεων.

285. Επομένως, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας δεν μπορούσε να απαλλαγεί από την υποχρέωση κοινοποιήσεως που υπείχε από το άρθρο 6 του τρίτου, τέταρτου και πέμπτου κώδικα στηριζόμενη στις διαπιστώσεις στις οποίες θα ήταν υποχρεωμένη να προβεί η Επιτροπή μέσω της μελέτης των εγγράφων που διαβίβασε η Salzgitter ή στο πλαίσιο της εξετάσεως του ειδικού καθεστώτος ενισχύσεων την οποία μπόρεσε να πραγματοποιήσει βάσει της Συνθήκης ΕΚ.

286. Εάν αυτό ίσχυε πράγματι, ένα κράτος μέλος θα μπορούσε να καταστρατηγήσει το καθήκον προηγούμενης κοινοποιήσεως των ενισχύσεων και, κατά συνέπεια, να στερήσει πρακτικής αποτελεσματικότητας τον προληπτικό έλεγχο της Επιτροπής.

287. Στην παρούσα διαφορά, είναι σαφές ότι, καθόσον δεν κοινοποίησε στην Επιτροπή, επί δέκα περίπου έτη, τα σχέδια που σκοπούσαν στην εφαρμογή του άρθρου 3 του ZRFG υπέρ της Salzgitter, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας παρέβη τις υποχρεώσεις της.

288. Επομένως, υπό τις συνθήκες αυτές, και αν ακόμη υποτεθεί ότι η Επιτροπή παρέβη το καθήκον επιμέλειας, είμαι της γνώμης, αντίθετα προς το Πρωτοδικείο, ότι το γεγονός αυτό δεν έπρεπε να απαλλάξει το κράτος μέλος από την υποχρέωσή του να αναζητήσει τις επίμαχες ενισχύσεις στο μέτρο που, ελλείψει προηγούμενης κοινοποιήσεως, οι ενισχύσεις αυτές είχαν χορηγηθεί παρανόμως στη Salzgitter και έπρεπε να ανακτηθούν.

118 — Απόφαση της 1ης Ιουνίου 2006, C-442/03 P et C-471/03 P, P & O European Ferries (Vizcaya) και Diputación Foral de Vizcaya κατά Επιτροπής (Συλλογή 2006, σ. I-4845, σκέψη 103).

289. Επί του παρόντος, στο πλαίσιο της αναλύσεως του τρίτου σκέλους του πρώτου λόγου, θα εξετάσω αν η Επιτροπή μπορούσε, πάντως, να απαιτήσει την επιστροφή των επίμαχων ενισχύσεων χωρίς να παραβιάζει τις αρχές της ασφάλειας δικαίου και της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης.

3. Επί του τρίτου σκέλους του πρώτου λόγου αναιρέσεως που αντλείται από εσφαλμένη ερμηνεία των αρχών της ασφάλειας δικαίου και της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης

290. Αντιλαμβάνομαι ότι, με το τρίτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως, η Επιτροπή προσάπτει στο Πρωτοδικείο ότι εφάρμοσε κατά εσφαλμένο τρόπο τη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με τις αρχές της ασφάλειας δικαίου και της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, καθόσον έκρινε ότι είχε παραβιάσει τις αρχές αυτές απαιτώντας την επιστροφή των ενισχύσεων που χορηγήθηκαν στη Salzgitter μεταξύ 1986 και 1995.

α) Οι ισχυρισμοί των διαδίκων

291. Η Επιτροπή φρονεί ότι η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση παραβιάζει την αρχή της ασφαλείας δικαίου στο μέτρο που το Πρωτοδικείο παραγνωρίζει τη φύση των κανόνων που αφορούν τις ενισχύσεις στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα. Οι ενισχύσεις αυτές βρίσκονται σε διαρκή εξέλιξη, όπως και οι ενισχύσεις που αφορούν τις κοινές οργανώσεις των αγορών. Κατά τον τρόπο αυτόν, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι οι επιχειρηματίες πρέπει να αναμένουν τροποποιήσεις των εφαρμοστέων κανόνων και δεν μπορούν δικαιολογημένα να έχουν πεποίθηση ότι δεν θα υποβληθούν σε νέους περιορισμούς [119].

292. Η Salzgitter υποστηρίζει, κατ' ουσίαν, ότι το Πρωτοδικείο ορθώς εφάρμοσε τις αρχές της ασφάλειας δικαίου και της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης.

293. Υπενθυμίζει ότι, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, επιτρέπεται η επίκληση της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης κατά κοινοτικής κανονιστικής ρυθμίσεως μόνον εφόσον η ίδια η Κοινότητα δημιούργησε μια κατάσταση που μπορούσε να δημιουργήσει δικαιολογημένη εμπιστοσύνη στους διοικουμένους [120]. Πάντως, στην υπό κρίση υπόθεση, η Επιτροπή είχε, αφενός, εγκρίνει, κατ' επανάληψη και χωρίς επιφύλαξη, τον ZRFG και, αφετέρου, είχε διακηρύξει, στο πλαίσιο του πρώτου κώδικα, ότι ήταν υποχρεωμένη να εξακολουθήσει να θεωρεί τα καθεστώτα ενισχύσεων, όπως τον ZRFG, νόμιμα [121].

119 — Η Επιτροπή αναφέρεται στην απόφαση της 15ης Φεβρουαρίου 1996, C-63/93, Duff κ.λπ. (Συλλογή 1996, σ. I-569, σκέψη 20).

120 — Απόφαση της 6ης Μαρτίου 2003, C-14/01, Niemann (Συλλογή 2003, σ. I-2279, σκέψη 56).

121 — Πρώτη και τέταρτη αιτιολογική σκέψη του πρώτου κώδικα.

294. Επιπλέον, η Salzgitter διευκρινίζει ότι μόλις το 1998 η Επιτροπή άρχισε να εξετάζει τα φορολογικά καθεστώτα των κρατών μελών υπό το πρίσμα του δικαίου των κρατικών ενισχύσεων. Συναφώς, αναφέρεται σε ορισμένες αποφάσεις της Επιτροπής με τις οποίες αυτή δεν επέβαλε την ανάκτηση των ενισχύσεων που χορηγήθηκαν κατ' εφαρμογή φορολογικού καθεστώτος, για λόγους που συνδέονται, μεταξύ άλλων, με την προστασία της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης [122]. Υποστηρίζει, επομένως, ότι η επίδικη απόφαση, καθόσον απαιτεί την επιστροφή των ενισχύσεων που χορηγήθηκαν στη Salzgitter, παραβιάζει την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως.

295. Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας θεωρεί ότι ορθώς το Πρωτοδικείο αναφέρθηκε στις προπαρατεθείσες αποφάσεις Duff κ.λπ. [123] και Oliveira κατά Επιτροπής [124], στο μέτρο που ορίζουν την προστασία που παρέχει η αρχή της ασφάλειας δικαίου στην ευρύτερη έννοια της. Αφού υπενθύμισε ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, μια κοινοτική ρύθμιση ανταποκρίνεται στην επιταγή της ασφάλειας δικαίου μόνον εάν παρέχει στους ενδιαφερομένους τη δυνατότητα να γνωρίσουν με ακρίβεια την έκταση των υποχρεώσεων που τους επιβάλλει και να λάβουν τα μέτρα τους κατά συνέπεια, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας υπογραμμίζει ότι μια τέτοια εκτίμηση εξαρτάται από το πλαίσιο στο οποίο εκδόθηκε η εν λόγω κοινοτική ρύθμιση και από τη σύγκριση με τη νομική κατάσταση που επικρατούσε προηγουμένως. Πάντως, στην υπό κρίση υπόθεση, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας θεωρεί ότι οι ενδιαφερόμενοι δεν ήσαν σε θέση να γνωρίζουν με ακρίβεια το περιεχόμενο των υποχρεώσεων που τους βάρυναν, στο μέτρο που η νέα ρύθμιση δεν ήταν ούτε σαφής ούτε αρκούντως αιτιολογημένη. Επομένως, ορθώς το Πρωτοδικείο αναγνώρισε παραβίαση της αρχής της ασφάλειας δικαίου.

β) Εκτίμηση

296. Όπως ανέφερα, το Πρωτοδικείο έκρινε, στη σκέψη 182 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η Επιτροπή δεν μπορούσε, άλλως παραβίαζε την αρχή της ασφάλειας δικαίου, να ζητήσει, υπό τις ιδιαίτερες περιστάσεις της συγκεκριμένης περιπτώσεως, την επιστροφή των χορηγηθεισών στη Salzgitter ενισχύσεων. Το Πρωτοδικείο είχε πράγματι θεωρήσει ότι το εφαρμοστέο νομικό πλαίσιο στη δικαιούχο επιχείρηση δεν ήταν σαφές και ότι η Επιτροπή, καθόσον δεν αντέδρασε στις πληροφορίες που της είχαν κοινοποιήσει η δικαιούχος επιχείρηση και η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, είχε παραβεί το καθήκον επιμέλειας και είχε, με τον τρόπο αυτόν, δημιουργήσει μια αμφίβολη κατάσταση.

297. Λαμβανομένων υπόψη των συμπερασμάτων που συνήγαγα στο πλαίσιο της εξετάσεως των δύο προηγουμένων σκελών, φρονώ,

122 — Αποφάσεις 2002/347, 2003/755/ΕΚ της Επιτροπής, της 17ης Φεβρουαρίου 2003, για το καθεστώς ενισχύσεων που έθεσε σε εφαρμογή το Βέλγιο υπέρ των κέντρων συντονισμού που είναι εγκατεστημένα στο Βέλγιο (ΕΕ L 282, σ. 25), 2003/515/ΕΚ της Επιτροπής, της 17ης Φεβρουαρίου 2003, σχετικά με το καθεστώς ενισχύσεων που έθεσαν σε εφαρμογή οι Κάτω Χώρες υπέρ των διεθνών χρηματοδοτικών δραστηριοτήτων (ΕΕ L 180, σ. 52), και 2003/601/ΕΚ της Επιτροπής, της 17ης Φεβρουαρίου 2003, σχετικά με το καθεστώς ενισχύσεων C-54/2001 (ex NN 55/2000 Ιρλανδία) — Foreign Income (ΕΕ L 204, σ. 51).

123 — Σκέψη 20.

124 — Σκέψη 29.

αντίθετα προς ό,τι έκρινε το Πρωτοδικείο, ότι η Επιτροπή, ζητώντας την επιστροφή των επίμαχων ενισχύσεων, δεν παραβίασε ούτε την αρχή της ασφάλειας δικαίου ούτε την αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης της Salzgitter.

299. Λαμβανομένων υπόψη των στοιχείων που ήδη συνήγαγα, δεν νομίζω ότι η Επιτροπή, απαιτώντας την ανάκτηση των επιδίκων ενισχύσεων, παραβίασε την αρχή της ασφάλειας δικαίου όσον αφορά τη Salzgitter.

i) Επί της προβαλλομένης παραβιάσεως της αρχής της ασφάλειας δικαίου

298. Η αρχή της ασφάλειας δικαίου υποδηλώνει ότι η κοινοτική νομοθεσία είναι βέβαιη και ότι η εφαρμογή της είναι προβλέψιμη για τους διοικουμένους [125]. Επιτάσσει κάθε πράξη των οργάνων που παράγει έννομες συνέπειες να είναι σαφής, ακριβής και να περιέρχεται σε γνώση του ενδιαφερομένου κατά τρόπον ώστε αυτός να μπορεί να γνωρίζει με βεβαιότητα τον χρόνο από τον οποίο η εν λόγω πράξη υφίσταται και αρχίζει να παράγει τα έννομα αποτελέσματά της. Η αρχή αυτή επιβάλλεται με ιδιαίτερη αυστηρότητα όταν πρόκειται για πράξη που μπορεί να έχει χρηματοπιστωτικές συνέπειες, προκειμένου να παράσχει στον ενδιαφερόμενο τη δυνατότητα να γνωρίζει με βεβαιότητα την έκταση των υποχρεώσεων που του επιβάλλει [126]. Αυτό μπορεί να συμβαίνει στις αποφάσεις που εκδίδει η Επιτροπή στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων [127].

300. Όπως ήδη ανέφερα, οι κώδικες των ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα θεσπίστηκαν από την Επιτροπή υπό τη μορφή αποφάσεων που έχουν γενική ισχύ. Αποτέλεσαν, από την άποψη αυτή, το αντικείμενο δημοσιεύσεως στην *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*. Οι κώδικες αυτοί καθιστούν δυνατές, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, παρεκκλίσεις από την κατ' αρχήν απαγόρευση των κρατικών ενισχύσεων που θεσπίζει το άρθρο 4, στοιχείο γ΄, ΑΧ, υπέρ συγκεκριμένων κατηγοριών ενισχύσεων που απαριθμούν εξαντλητικά. Οι κανόνες που θεσπίζουν είναι, κατά τη γνώμη μου, σαφείς. Αυτό θεώρησα ήδη, στα σημεία 232 έως 238 των προτάσεων αυτών, προκειμένου για την υποχρέωση προηγούμενης κοινοποιήσεως των σχεδίων ενισχύσεων. Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, λαμβανομένης υπόψη της συμμετοχής της στη Συμβουλευτική επιτροπή ΕΚΑΧ, και η Salzgitter, λόγω της σημαντικής οικονομικής της θέσεως, ήσαν αμφότερες σε θέση να γνωρίζουν το περιεχόμενο των υποχρεώσεών τους τις οποίες επέβαλλε η Επιτροπή στο πλαίσιο του καθεστώτος ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων.

301. Όσον αφορά την προβλεψιμότητα των εφαρμοστέων κανόνων, φρονώ επίσης ότι η Salzgitter ήταν σε θέση να προβλέψει ότι οι κανόνες που θέσπισε η Επιτροπή στο πλαίσιο των διαφόρων κωδίκων ενισχύσεων στη

125 — Απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 1987, 325/85, Ιρλανδία κατά Επιτροπής (Συλλογή 1987, σ. 5041, σκέψη 18).

126 — Βλ., ιδίως, αποφάσεις του Δικαστηρίου της 9ης Ιουλίου 1981, 169/80, Gondrand Frères και Garancini (Συλλογή 1981, σ. 1931, σκέψη 17), και του Πρωτοδικείου της 3ης Οκτωβρίου 2006, T-313/04, Hewlett-Packard κατά Επιτροπής (Συλλογή 2006, σ. II-77, σκέψη 66 και παρατεθείσα νομολογία).

127 — Απόφαση Duff κ.λπ., προπαρατεθείσα (σκέψη 20).

βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα μπορούσαν να αποτελέσουν το αντικείμενο προσαρμογής και τροποποιήσεως ανάλογα με την εξέλιξη της οικονομικής καταστάσεως της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα.

302. Πράγματι, όπως ορθώς παρατήρησε η Επιτροπή, οι κανόνες σχετικά με τις ενισχύσεις στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα βρίσκονται σε διαρκή εξέλιξη. Οι κώδικες ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα και οι κανόνες που θεσπίζουν ισχύουν μόνο για ορισμένο χρόνο. Οι κώδικες αυτοί καταργούν ο ένας τον άλλον και κάθε κώδικας συνεπάγεται νέα σύνταξη των διατάξεων που εισάγουν παρεκκλίσεις προσαρμόζοντάς τες στην τεχνική και οικονομική ανάπτυξη της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα. Με την αναδιαμόρφωση των εν λόγω κωδίκων, η Επιτροπή θέλησε ακριβώς να ενεργήσει κατά τρόπον ώστε η χορήγηση ενισχύσεων να μην είναι μόνιμη κατάσταση, αλλά να παραμένει χρονικά περιορισμένη εξαίρεση, που αντιστοιχεί σε δεδομένη κατάσταση και σε συγκεκριμένες ανάγκες. Κατά συνέπεια, η απόφαση της Επιτροπής η οποία καθιστά δυνατή, στο πλαίσιο κώδικα ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα, τη χορήγηση συγκεκριμένων ενισχύσεων σε ορισμένες επιχειρήσεις της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα, δημιουργεί μια νομική κατάσταση η οποία μπορεί να μεταβληθεί στο πλαίσιο της εξουσίας εκτιμήσεως των κοινοτικών οργάνων, όπως μπορεί να συμβαίνει, μεταξύ άλλων, στον τομέα των κοινών οργανώσεων αγορών, των οποίων το αντικείμενο περιλαμβάνει διαρκή προσαρμογή ανάλογα με τις διακυμάνσεις της οικονομικής καταστάσεως [128]. Μετά τη λήξη της ισχύος ενός κώδικα ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα, η Επιτροπή μπορεί, επομένως, να υιοθετήσει, στο πλαίσιο άλλου κώδικα, νέους κανόνες εάν θεωρεί ότι αυτή είναι η απάντηση στην οποία πρέπει να οδηγήσει η ορθή εφαρμογή των κανόνων της Συνθήκης ΕΚΑΧ.

303. Επομένως, φρονώ ότι από την επίδικη απόφαση, καθόσον επισημαίνει ότι οι επίμαχες ενισχύσεις δεν είχαν κοινοποιηθεί και απαιτεί, κατά συνέπεια, την επιστροφή τους, δεν συνάγεται ότι η Επιτροπή παραβίασε την αρχή της ασφάλειας του δικαίου, ενώ η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, καθόσον δεν κοινοποίησε τις εν λόγω ενισχύσεις, σύμφωνα με τις επιταγές του τρίτου, τέταρτου και πέμπτου κώδικα, δεν τήρησε την αρχή αυτή.

ii) Επί της προβαλλομένης παραβιάσεως της αρχής της προστασίας τη δικαιολογημένης εμπιστοσύνης

304. Η αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης είναι το συνακόλουθο της αρχής της ασφάλειας δικαίου. Σε περίπτωση τροποποιήσεως του κανόνα δικαίου, αποσκοπεί στη διασφάλιση της προστασίας των νομίμως δημιουργηθεισών καταστάσεων για ένα ή πλείονα φυσικά ή νομικά πρόσωπα ειδικώς [129]. Πάντως, όταν μια κατά-

128 — Βλ., ιδίως, απόφαση της 14ης Οκτωβρίου 1999, C-104/97 P, Atlanta κατά Επιτροπής και Συμβουλίου (Συλλογή 1999, σ. I-6983, σκέψη 52).

129 — Βλ., ιδίως, απόφαση της 18ης Μαΐου 2000, C-107/97, Rombi και Arkopharma (Συλλογή 2000, σ. I-3367, σκέψη 66 και παρατεθείσα νομολογία).

σταση μπορεί να τροποποιηθεί στο πλαίσιο της εξουσίας εκτιμήσεως των κοινοτικών οργάνων, οι επιχειρηματίες δεν δικαιολογούνται να τρέφουν προσδοκίες στη διατήρηση υφισταμένης καταστάσεως [130].

305. Στην υπό κρίση διαφορά και λαμβανομένων υπόψη των συμπερασμάτων που συνήγαγα προηγουμένως, φρονώ, κατ' αρχάς, ότι ούτε η Salzgitter ούτε η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας μπορούν να επικαλεστούν παραβίαση της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης.

306. Είναι, πράγματι, γνωστό ότι στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων, τα κράτη μέλη δεν μπορούν να επικαλεστούν τη δικαιολογημένη εμπιστοσύνη των δικαιούχων για να απαλλαγούν από την υποχρέωση ανακτήσεως των παρανόμως χορηγηθεισών ενισχύσεων όταν αυτές χορηγήθηκαν κατά παράβαση των σχετικών με τη διαδικασία κανόνων. Το Δικαστήριο φρονεί, πράγματι, ότι εάν συνέβαινε αυτό, οι εθνικές αρχές θα μπορούσε να στηριχθούν στην παρανομία της δικής τους συμπεριφοράς για να ματαιώσουν την αποτελεσματικότητα του ελέγχου που ασκεί η Επιτροπή [131].

307. Είναι επίσης γνωστό ότι, λαμβανομένου υπόψη του επιτακτικού χαρακτήρα του ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων, δεν δικαιολογείται η εμπιστοσύνη των επιχειρηματιών στη νομιμότητα της ενισχύσεως παρά μόνον εάν η ενίσχυση χορηγήθηκε τηρουμένης της διαδικασίας που προβλέπεται προς τούτο, και, μεταξύ άλλων, των αρμοδιοτήτων της Επιτροπής [132]. Αποτελεί επίσης παγία νομολογία ότι ένας επιμελής επιχειρηματίας πρέπει, κατ' αρχήν, να είναι σε θέση να βεβαιωθεί ότι τηρήθηκε η διαδικασία αυτή [133].

308. Πάντως, στο πλαίσιο των προτάσεων αυτών, υποστηρίζω ότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, καθόσον δεν κοινοποίησε τις επίμαχες ενισχύσεις, δεν τήρησε τη διαδικασία που προβλέπουν, από το 1986, οι διάφοροι κώδικες ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα. Θεωρώ επίσης ότι η Salzgitter ήταν σε θέση να γνωρίζει επακριβώς το περιεχόμενο των υποχρεώσεών της στο πλαίσιο του ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων που καθιέρωσε η Επιτροπή.

309. Επομένως, είμαι της γνώμης, λαμβανομένης υπόψη της προπαρατεθείσας νομολογίας και υπό τις ειδικές συνθήκες της υπό κρίση υποθέσεως, ότι ούτε η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας ούτε η Salzgitter μπορούν να επικαλεστούν παραβίαση της

130 — Απόφαση Delacre κ.λπ. κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα (σκέψη 33 και παρατεθείσα νομολογία), και του Πρωτοδικείου της 24ης Οκτωβρίου 1997, Τ-244/94, Wirtschaftsvereinigung Stahl κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 1997, σ. 1963, σκέψεις 58 και 59).

131 — Βλ., μεταξύ άλλων, στο πλαίσιο της Συνθήκης ΕΚ, απόφαση της 14ης Ιανουαρίου 1997, C-169/95, Ισπανία κατά Επιτροπής (Συλλογή 1997, σ. I-135, σκέψη 48 και παρατεθείσα νομολογία).

132 — Βλ., μεταξύ άλλων, στο πλαίσιο της Συνθήκης ΕΚ, απόφαση της 22ας Ιουνίου 2006, C-182/03 και C-217/03, Βέλγιο και Forum 187 κατά Επιτροπής (Συλλογή 2006, σ. I-5479, σκέψεις 150 έως 152).

133 — Βλ. απόφαση Alcan Deutschland, προπαρατεθείσα (σκέψη 25 και παρατεθείσα νομολογία).

αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης για να απαλλαγούν από την υποχρέωση ανακτήσεως των επιδίκων ενισχύσεων.

310. Εν πάση περιπτώσει, δεν νομίζω ότι η Επιτροπή δημιούργησε δικαιολογημένη εμπιστοσύνη στο οικείο κράτος μέλος και στη δικαιούχο επιχείρηση ως προς τη συμβατότητα, σε σχέση με τους κανόνες της Συνθήκης ΕΚΑΧ, των επίμαχων ενισχύσεων.

311. Όπως υπογράμμισε ο γενικός εισαγγελέας Léger στα σημεία 365 έως 370 των προτάσεών του στην υπόθεση που κατέληξε στην προπαρατεθείσα απόφαση Βέλγιο και Forum 187 κατά Επιτροπής, η παραβίαση της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης γίνεται δεκτή, υπό το πρίσμα της νομολογίας του Δικαστηρίου, όταν πληρούνται τρεις προϋποθέσεις.

312. Πρώτον, πρέπει να υπάρχει πράξη ή συμπεριφορά της κοινοτικής διοικήσεως δυναμένη να δημιουργήσει την εμπιστοσύνη αυτή. Η κοινοτική διοίκηση πρέπει, επιπλέον, να έχει παράσχει ακριβείς διαβεβαιώσεις [134].

313. Δεύτερον, ο επιχειρηματίας δεν έπρεπε να ήταν σε θέση να προβλέψει τη μεταβολή της συμπεριφοράς που είχε επιδείξει στο παρελθόν η κοινοτική διοίκηση. Συγκεκριμένα, κατά τη νομολογία, όταν ένας προνοητικός και ενημερωμένος επιχειρηματίας είναι σε θέση να προβλέψει τη θέσπιση κοινοτικού μέτρου ικανού να βλάψει τα συμφέροντά του, δεν μπορεί να επικαλεστεί την αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης μετά τη θέσπιση του εν λόγω μέτρου [135]. Η εμπιστοσύνη την οποία δημιουργεί μια πράξη ή συμπεριφορά της κοινοτικής διοικήσεως είναι επομένως, «δικαιολογημένη» και, ως εκ τούτου, πρέπει να προστατεύεται, όταν ο ενδιαφερόμενος μπορεί βασίμως να έχει προσδοκίες για τη διατήρηση ή τη σταθερότητα της καταστάσεως που προκλήθηκε, όπως συμβαίνει στην περίπτωση ενός «προνοητικού και ενημερωμένου» επιχειρηματία.

314. Τρίτον, το κοινοτικό συμφέρον το οποίο πρέπει να προασπίζει η βαλλόμενη πράξη δεν δικαιολογεί την προσβολή της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης του ενδιαφερομένου. Η τελευταία αυτή προϋπόθεση πληρούται όταν από τη στάθμιση των συμφερόντων που διακυβεύονται προκύπτει ότι, στην προκείμενη περίπτωση, το κοινοτικό συμφέρον δεν κατισχύει του συμφέροντος που αντλεί ο ενδιαφερόμενος από τη διατήρηση της καταστάσεως την οποία δικαιολογημένα μπορεί να θεωρήσει σταθερή [136].

315. Πρέπει να εξετασθεί αν, στην υπό κρίση υπόθεση, οι πράξεις ή η συμπεριφορά της

134 — Απόφαση Βέλγιο και Forum 187 κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα (σκέψη 147 και παρατεθείσα νομολογία).

135 — Όπ.π.

136 — Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 17ης Ιουλίου 1997, C-183/95, Affish (Συλλογή 1997, σ. I-4315, σκέψη 57).

Επιτροπής δημιούργησαν στη δικαιούχο επιχείρηση δικαιολογημένη εμπιστοσύνη δυνάμενη να εμποδίσει την Επιτροπή να επιβάλει στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας την υποχρέωση να αναζητήσει τις ενισχύσεις και στη Salzgitter να επιστρέψει τις ενισχύσεις αυτές.

316. Νομίζω ότι αυτό δεν ισχύει. Πράγματι, αντίθετα προς ό,τι υποστηρίζουν η Salzgitter και η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, είμαι της γνώμης ότι η Επιτροπή δεν δημιούργησε δικαιολογημένη εμπιστοσύνη όταν ενέκρινε, βάσει της Συνθήκης ΕΚ, το γενικό καθεστώς ενισχύσεων του άρθρου 3 του ZRFG ή όταν θέσπισε τον πρώτο κώδικα, ή ακόμη όταν δεν αντέδρασε στις πληροφορίες που της είχε κοινοποιήσει η Salzgitter.

317. Όσον αφορά, κατ' αρχάς, τις αποφάσεις της Επιτροπής να μην προβάλει αντιρρήσεις ως προς το άρθρο 3 του ZRFG, φρονώ ότι δεν παρέσχον ακριβείς διαβεβαιώσεις ως προς τη συμβατότητα των επίμαχων ενισχύσεων προς τους κανόνες της Συνθήκης ΕΚΑΧ. Όπως ανέφερα στο πλαίσιο της εξετάσεως της ανταναιρέσεως, οι αποφάσεις αυτές εκδόθηκαν αποκλειστικά βάσει των άρθρων 87 ΕΚ και 88 ΕΚ και αφορούσαν τις επιχειρήσεις που ενέπιπταν στο πεδίο εφαρμογής της Συνθήκης ΕΚ. Στο μέτρο που οι επίμαχες ενισχύσεις ωφέλησαν μια επιχείρηση που ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής της Συνθήκης ΕΚΑΧ, η συμβατότητά τους προς την κοινή αγορά ενέπιπτε, κατά συνέπεια, στο πεδίο εφαρμογής των ειδικών κανόνων της Συνθήκης αυτής και των πράξεων που εκδόθηκαν προς εκτέλεσή της [137].

318. Όσον αφορά, στη συνέχεια, τους κανόνες που θέσπισε η Επιτροπή στο πλαίσιο του πρώτου κώδικα ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα, νομίζω ότι επίσης δεν δημιούργησαν στη Salzgitter βάσιμες προσδοκίες ως προς τη συμβατότητα των επίμαχων ενισχύσεων προς την κοινή αγορά άνθρακα και χάλυβα.

319. Πράγματι, όπως ανέφερα, οι κανόνες που θεσπίζει η Επιτροπή στο πλαίσιο κώδικα ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα ανταποκρίνονται σε μια κατάσταση και σε συγκεκριμένες ανάγκες και ισχύουν μόνον για ορισμένη περίοδο. Πάντως, από παγία νομολογία προκύπτει ότι μολονότι η αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης εντάσσεται στις θεμελιώδεις αρχές της Κοινότητας, οι επιχειρηματίες δεν δικαιολογούνται, εν τούτοις, να τρέφουν εμπιστοσύνη στη διατήρηση υφιστάμενης καταστάσεως όταν η κατάσταση αυτή μπορεί να μεταβληθεί στο πλαίσιο της εξουσίας εκτιμήσεως των κοινοτικών οργάνων. Με την προπαρατεθείσα απόφαση Wirtschaftsvereinigung Stahl κ.λπ. κατά Επιτροπής, ο κοινοτικός δικαστής τόνισε ότι «η εύρυθμη λειτουργία της κοινής αγοράς του χάλυβα [προϋπέθετε] την προφανή ανάγκη διαρκούς προσαρμογής ανάλογα

137 — Παραπέμπω στα σημεία 149 έως 152 των προτάσεων αυτών.

με τις διακυμάνσεις της οικονομικής κατάστασης» [138]. Όσον αφορά τα μέτρα που προορίζονται να αντιμετωπίσουν τις καταστάσεις κρίσεως, έκρινε ότι οι επιχειρηματίες δεν μπορούν να επικαλούνται κεκτημένο δικαίωμα επί της διατηρήσεως της υφισταμένης σε δεδομένη στιγμή καταστάσεως [139].

320. Κατά συνέπεια, όπως εξέθεσα, η απόφαση της Επιτροπής που εγκρίνει, στο πλαίσιο κώδικα ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα, τη χορήγηση κατηγορίας ενισχύσεων σε ορισμένες επιχειρήσεις της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβα, δημιουργεί νομική κατάσταση η οποία μπορεί να μεταβληθεί δυνάμει της εξουσίας εκτιμήσεως που διαθέτει.

321. Επομένως, όταν η Επιτροπή διευκρινίζει, αφενός, στο πλαίσιο της τέταρτης αιτιολογικής σκέψεως του πρώτου κώδικα ότι αυτός περιορίζεται μόνο στις «ειδικές ενισχύσεις» —εφόσον η εφαρμογή στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα των γενικών καθεστώτων ενισχύσεων εξακολουθεί να υπόκειται στον έλεγχο της Επιτροπή βάσει των άρθρων 67 ΑΧ καθώς και 87 ΕΚ και 88 ΕΚ— και αναφέρει, αφετέρου, στο άρθρο 10 του εν λόγω κώδικα ότι «έχει εφαρμογή μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1981», είναι σαφές ότι, από της ημερομηνίας αυτής, η Επιτροπή μπορεί να θεσπίσει διαφορετικούς κανόνες. Η Salzgitter, η οποία υποτίθεται ότι γνωρίζει την εφαρμοστέα νομοθεσία, ήταν, επομένως, σε θέση να προβλέψει ότι αυτή μπορούσε να αποτελέσει το αντικείμενο προσαρμογής και τροποποιήσεως ανάλογα με τα συγκυριακά δεδομένα της αγοράς σιδήρου και χάλυβα. Με άλλους λόγους, όταν αποφασίζει, στο πλαίσιο του δευτέρου κώδικα, να θεσπίσει ομοιόμορφη διαδικασία για το σύνολο των ενισχύσεων στη βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα και επιβάλλει ειδικότερα, στο πλαίσιο του τρίτου κώδικα, υποχρέωση κοινοποιήσεως των ενισχύσεων, όπως οι επίμαχες στην υπό κρίση διαφορά, η Επιτροπή δεν παραβιάζει, κατά τη γνώμη μου, την αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης.

322. Τέλος, όσον αφορά την έλλειψη αντιδράσεως της Επιτροπής κατόπιν της διαβιβάσεως των πληροφοριών που της κοινοποίησε η Salzgitter, φρονώ ότι δεν μπορούσε να στηρίξει δικαιολογημένη εμπιστοσύνη της επιχειρήσεως αυτής ως προς τη συμβατότητα των επίμαχων ενισχύσεων προς την κοινή αγορά άνθρακα και χάλυβα. Πράγματι, οι πληροφορίες αυτές δεν διαβιβάστηκαν στο πλαίσιο κοινοποιήσεως που πληροί τις επιταγές του άρθρου 6 του τρίτου κώδικα και των μεταγενεστέρων κωδίκων, αλλά στο πλαίσιο των προγραμμάτων ελέγχου της παραγωγής χάλυβα και των προγραμμάτων επιτηρήσεως των επενδύσεων. Αυτό μου φαίνεται ανεπαρκές για να μπορεί ευλόγως η Salzgitter να πιστεύει ότι οι ενισχύσεις τις οποίες έλαβε δεν θα προκαλούσαν καμία αντίρρηση εκ μέρους της Επιτροπής [140].

138 — Σκέψη 59.

139 — Όπ.π.

140 — Η απόφαση του Δικαστηρίου της 24ης Νοεμβρίου 1987, 223/85, RSV κατά Επιτροπής (Συλλογή 1987, σ. 4617) δεν μπορεί να εφαρμοστεί εν προκειμένω. Στην υπόθεση εκείνη, το Δικαστήριο είχε πράγματι κρίνει ότι η καθυστέρηση της Επιτροπής (26 μήνες) να εκδώσει απόφαση σχετικά με τη συμβατότητα κρατικής ενισχύσεως προς την κοινή αγορά μπορούσε να δημιουργήσει στον δικαιούχο της ενισχύσεως δικαιολογημένη εμπιστοσύνη ικανή να εμποδίσει την Επιτροπή να υποχρεώσει τις εθνικές αρχές να διατάξουν την επιστροφή της ενισχύσεως. Πάντως, στην υπόθεση εκείνη η ενίσχυση είχε αποτελέσει το αντικείμενο κοινοποιήσεως.

323. Κατά συνέπεια, φρονώ ότι οι πράξεις ή η συμπεριφορά που υιοθέτησε η Επιτροπή στο πλαίσιο της υπό κρίση υποθέσεως, δεν δημιούργησαν στη Salzgitter δικαιολογημένη εμπιστοσύνη δυνάμενη να εμποδίσει την Επιτροπή να επιβάλει στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας την υποχρέωση να αναζητήσει τις ενισχύσεις και στη δικαιούχο επιχείρηση την υποχρέωση να τις επιστρέψει.

324. Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των στοιχείων αυτών και των συμπερασμάτων που ήδη συνήγαγα στο πλαίσιο της εξετάσεως των δύο προηγουμένων σκελών, εκτιμώ ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο καθόσον έκρινε ότι η Επιτροπή παραβίασε την αρχή της ασφάλειας δικαίου απαιτώντας την ανάκτηση των ενισχύσεων οι οποίες, ελλείψει κοινοποιήσεως, είχαν χορηγηθεί παρανόμως στη Salzgitter.

325. Κατά συνέπεια, προτείνω στο Δικαστήριο να κρίνει τον πρώτο λόγο αναιρέσεως βάσιμο και να αναιρέσει την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση καθόσον ακύρωσε τα άρθρα 2 και 3 της επίδικης αποφάσεως σχετικά με την επιστροφή των ενισχύσεων που χορηγήθηκαν στη Salzgitter μεταξύ 1986 και 1995.

326. Λαμβανομένων υπόψη των προηγουμένων σκέψεων, νομίζω ότι παρέλκει να αποφανθώ επί των λοιπών σκελών του λόγου αυτού αναιρέσεως. Φρονώ επίσης ότι παρέλκει να λάβω θέση επί του δευτέρου λόγου αναιρέσεως.

VII — Επί της αναπομπής της υποθέσεως ενώπιον του Πρωτοδικείου

327. Το άρθρο 61, πρώτο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου προβλέπει ότι όταν η αναίρεση κριθεί βάσιμη, το Δικαστήριο αναιρεί την απόφαση του Πρωτοδικείου. Στην περίπτωση αυτή μπορεί είτε το ίδιο να αποφανθεί οριστικά επί της διαφοράς, εφόσον είναι ώριμη προς εκδίκαση, είτε να την αναπέμψει στο Πρωτοδικείο για να την κρίνει.

328. Εν προκειμένω, νομίζω ότι δεν είναι δυνατή η εκδίκαση της διαφοράς. Πράγματι, η εξέταση των ισχυρισμών που προέβαλε η Salzgitter στο πλαίσιο της προσφυγής ακυρώσεως που άσκησε θα απαιτήσει αναπόφευκτα εξακριβώσεις πραγματικών περιστατικών που το Πρωτοδικείο δεν εξέτασε στο πλαίσιο της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως. Αναφέρομαι, ιδίως, στον τέταρτο λόγο ακυρώσεως που αντλείται από σφάλμα εκτιμήσεως ως προς τον χαρακτηρισμό ορισμένων επενδύσεων ως μέτρων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Συνθήκης ΕΚΑΧ, στον πέμπτο λόγο που αντλείται από σφάλμα εκτιμήσεως καθόσον η Επιτροπή δεν χαρακτήρισε ορισμένα σχέδια επενδύσεων ως μέτρα σκοπούντα στην προστασία του περιβάλλοντος και στον έκτο λόγο που αντλείται από σφάλμα εκτιμήσεως όσον αφορά τον ορισμό του καθοριστικού συντελεστή αποδοτικότητας.

329. Οι σκέψεις αυτές με ωθούν να προτείνω στο Δικαστήριο την αναπομπή της υποθέσεως αυτής ενώπιον του Πρωτοδικείου ώστε να αποφανθεί επί της ουσίας και να επιφυλαχθεί ως προς τα δικαστικά έξοδα.

VIII — Πρόταση

330. Λαμβανομένων υπόψη των προηγουμένων σκέψεων, προτείνω στο Δικαστήριο να κρίνει ως εξής:

1) Αναιρεί την απόφαση του Πρωτοδικείου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων της 1ης Ιουλίου 2004, Τ-308/00, Salzgitter κατά Επιτροπής καθόσον ακυρώνει τα άρθρα 2 και 3 της αποφάσεως 2000/797/ΕΚΑΧ της Επιτροπής, της 28ης Ιουνίου 2000, σχετικά με την κρατική ενίσχυση την οποία χορήγησε η Γερμανία στις εταιρίες Salzgitter AG, Preussag Stahl AG και στις θυγατρικές του κλάδου χαλυβουργίας του εν λόγω ομίλου, νυν Salzgitter AG — Stahl und Technologie (SAG).

2) Αναπέμπει την υπόθεση ενώπιον του Πρωτοδικείου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για να την κρίνει επί της ουσίας.

3) Επιφυλάσσεται ως προς τα δικαστικά έξοδα.